ВІСТІ
КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО – НЬЮ-ЙОРК 2000

ВІСТІ КОМБАТАНТА
Рік 2000 Торонто–Нью-Йорк. Ч. 2 (222)

ЗМІСТ

(Закінчення на ст. 128)

ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

2000

РЕДАКТОР: Д-р Мирослав Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Леви Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of the 1st Ukrainian Division of the UNA.
In association with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc.; Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Association in Canada

VETERANS' NEWS
P.O. Box 279, Stn. "D", Toronto, ON
Canada M6P 3J9

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам редакції.
Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:
В Канаді річна передплата 35.00 дол. В США і інших країнах 35.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:

AUFC — H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія

Mr. Wasyl Stanko
3 Jean Ave.
Paradise, S.A. 5075
AUSTRALIA

Typesetting and layout by
Creative Touch
COMMUNICATIONS

Printed by

TRIDENT Associates Printing
Українська Друкарня ТРИЗУБ
Toronto • St. Catharines • Buffalo
1-800-216-9136

Коментарі

Мирослав МАЛЕЦЬКИЙ

СПРОБИ ПОВЕРНЕННЯ ДО СОЦІЯЛІЗМУ

Вже тривалий час завівся звичай у міжнароднім співжитті держав, по кожнім збройнім конфлікті, а зокрема по більших війнах (1-а й 2-а світові війни), голосно і переконливо говорити і писати про конечність встановити тривалий мир, а спори полагоджувати переговорами. Дотепер одначе ще не вдалося знайти способу і форми, які задовільняли б усіх заінтересованих. В новітніх часах було декілька спроб розв'язати цю проблему, навіть ухвалених більшістю, але, на жаль, не всі хотіли їх придержуватися. По 1-й світовій війні було створено Лігу Націй, яка не оправдала себе і без жодного успіху закінчила своє існування. В 2-ій світовій війні, тобто більше як півстоліття тому, в Тегерані перемагаючі держави поділили світ на сфери впливів, а підтвердили це в Ялті і Потсдамі. Там це теоретично вирішили, що треба закінчити з війнами, а всі міжнародні спори повинні полагоджуватися в запропонованій Організації Об'єднаних Націй. Так не сталося. Надії, навіть якщо вони виходили з найглибших і позитивних переконань людства та його правителів, не сповнилися. Дуже скоро світ повернувся до старих методів силою (або під загрозою її ужити) полагоджувати конфлікти та розбіжності в своїх суперечних інтересах. В сьогоднішній час ця організація тратить і так невелике значіння і постепенно перемінюється на велетенську бюрократичну установу.

Міжнароднє співжиття між державами пробує договорюватися. Ефективною методою у минулому та ще і тепер навіть–мирно полагоджувати міжнародні спори. Успішною показалася політика балянсу сил. Вона полягає на договорах двох або групи держав, які заступають і боронять свої спільні інтереси. В противагу твориться інша група держав з протилежними інтересами. Ця політика мала на протязі часу значні успіхи, хоч не вдалося їй перешкодити вибухові у двадцятому столітті двох світових воєн. Виглядає, що тепер, по Нагасакі і Гірошімі, ядерна зброя якийсь час може стати успішним „миротворцем".

У минулому столітті (XX столітті) багато шуму і галасу робилося довкола „людських прав". Організація Об'єднаних Націй навіть ухвалила декляраціі про людські права й як їх застосовувати і придержуватись у міжнародньому спілкуванні. На жаль,

небагато з цього користає. Не повертаючи задалеко в минувше, події на Балканах в Юґославії, та звірства в Боснії і недавно в Косові свідчать про це, що там, мабуть, про людські права нічого не чули. Колись націонал-соціяліст Гітлер та „науковий" соціяліст на дорозі до справжнього комунізму–Сталін не завагалися послужитися геноцидом–фізичним нищенням цілих народів. Сьогодні на Балканах свої жахливі злочини проти людини і масові вбивства називають засобами „етнічного очищення". Можна подумати, що людські права в теорії і практиці стали на протилежних берегах непрохідної пропасти.

По розвалі Совєтського Союзу, який без сумніву був найбільшим заколотником мирного і добросусідського співжиття народів і держав, виглядало, що аж тепер вдасться впровадити в оце співжиття нормальні відносини, оперті на добрій волі і взаємному вирозумінні. Дотепер одначе не має ознак на зміну.

Загально відомо і багатьма доказано, що соціялізм в якійнебудь формі і під якоюнебудь назвою спричинив в щойно проминулому столітті всілякі нещастя, убивства, загарбання та зла, яких не счислити.

Несподівано справа Австрії і Й. Ґайдера (Haider) набрала широкого розголосу в деяких европейських і північно-американських медіях. Широко знана журналістка Барбара Аміель помістила свої міркування на цю тему в газеті „National Post" 16 лютого 2000 р. Вона уважає, що Европейська Юнія (західні держави Европи) є опанована соціялістичним Інтернаціоналом і його союзниками, які вбачають в Ґайдері велику перешкоду в реалізації своїх плянів. Вона пише, що сама психодрама розіграється на півмертвій національній суверенності Австрії. Австрійці голосували за Ґайдером частково з тої причини, що уважають Европейську Юнію великою небезпекою для своєї суверенности. Властиво заклик до інших держав ізолювати Австрію виглядає на ароґанцію. Заклик є ясний: кожна держава Юнії, яка вибере собі уряд не до вподоби цій організації, може стратити право називати себе репрезентативною державою. Ґайдерові закидують, що він расист, небезпечний екстреміст, а навіть що він „наці". Закидують йому неґативне ставлення до еміґрантів, закид який себе не оправдовує, бо Австрія перенаселана, а еміґранти із Східної Европи і Азії не причиняються до поліпшення економіки держави. Йому закидують прихильність до німецького націонал-соціялізму, бо він похвалив ліквідацію безробіття в Німеччині, а також висловився прихильно про деякі частини Waffen SS, які нічого спільного з поліцейськими і німецькими

карательними загонами не мали.

Інший журналіст пригадує соціялістам-большевикам, що вони замордували около 100 мільйонів цивільного населення, а націонал-соціялісти 12 мільйонів. Отже, згідно з европейським стандартом, кожний, хто, навіть дуже умірковано, склоняється думками направо, стає в їх очах „екстреміст" і „наці". Цей журналіст уважає, що Европейська Юнія знасилувала свій власний статут і правила, пробуючи заперечити леґітимний, демократичний вибір австрійських виборців. І закінчує: якщо цей шантаж соціялістів Европейської Юнії вдасться, то жодний вибраний лідер, незгідний з соціялістичними засадами, стане екстремістом і, правдоподібно, його не допустять до влади. Европейський лівий тоталітаризм зачав показувати свої ріжки.

Тут треба пригадати, що соціялізм і соціяльна політика–це два різні поняття. Соціяльну політику може проводити в життя яка-небудь партія і як дотепер в багатьох місцях її проводять. А для прикладу, соціялізм, як хтось сказав, дасть тобі одну одиницю, але схоче відібрати дві,–а як не маєш ти двох, то ти на дорозі до в'язниці або карального табору.

А як наші соціялісти? Вони, попри все інше, навіть не хочуть визнати держави, в якій живуть, самостійною. Це їх трагедія і затумання ума, а для України шкода, бо вони працюють на її знищення, а не на відбудову.

Торонто, 4 квітня 2000 р.

<u>*З листів до редакції*</u>

Дорогі побратими! 14.II. 2000

Пересилаю передплату за „Вісті" на цей 2000 рік. Бажаю всім в редакції всього найкращого, особливо доброго здоров'я побратимам, що трудяться при виданні цього одинокого ветеранського журналу. Своїм словом заповнюєте білі плями, привертаєте увагу до трагічного минулого української молодої людини на часі подій Другої світової війни, роз'яснюєте ролю дивізійника і критичними статтями шукаєте шляхів до змін на краще в самостійній українській державі.

Щасти Вам Боже!

З дружнім привітом,
В. Сторожинський

НАЦІОНАЛІЗМ

(Із книжки „Пріоритети")

Слово „націоналізм" в офіційному лексиконі сучасного світу стало поняттям немодним, непристойним, а навіть образливим. Його звичайно асоціюють з чинами вибуялих форм націонал-соціялізму і з ним посвячених доктрин недавнього минулого. Очевидно, це–спрощення складного питання.

Загально і в позитивному розумінні націоналізм треба інтерпретувати як спільноту інтересів групи, пов'язаною спільною мовою, традиціями, що живе на тій самій території. У такому розумінні націоналізму не можна добачити нічого злого. Так як одиниці, родини, роди, племена, так і народи стараються забезпечити і продовжити своє існування. Це притаманне людям. Людина живе у спільноті й тим самим уважає добро спільноти за конечність з погляду свого власного інтересу та найближчих до неї людей. Немає підстав думати, що це в майбутньому зміниться...

„Наукова думка" видала в Києві „Словник української мови", в якому так окреслюється націоналізм: „реакційна буржуазна ідеологія й політика в галузі національних відносин, яка проповідує зверхність національних інтересів над соціяльними, панування однієї нації за рахунок пригнічення іншої, розпалює національну ворожнечу, заперечує дружнє співробітництво і взаємодопомогу між націями" (5-й том, ст. 232). Якщо в цій дефініції замінити „реакційна буржуазна" на „радянська соціялістична", а „зверхність національних інтересів" на „зверхність російських інтересів", то, не змінюючи укладу слів чи пунктуації, маємо готову дефініцію совєтського соціялізму у практичній дії.

Український націоналізм відіграв свою позитивну ролю в житті і боротьбі нашого народу. Він зміцнив його національні почування, поширив і поглибив стан народної свідомости. Він, безсумнівно, вирішально спричинився до відновлення української державности. Український націоналізм–це історичний факт і в правильному розумінні корисне явище в житті українського народу. Для визначного італійського націоналістичного ідеолога Дж. Маццїні боротьба за національну свободу і демократію–це одне і те саме. Свободу мусять здобути самі громадяни. „Дерево свободи тільки тоді породить овочі, коли громадяни його посадять, кров'ю поллють і відвагою обгородять". Чи можна щось більше до цього додати?

Мирослав Малецький

(„Вечірній Київ")

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

БОЇ МІСЦЕВОГО (І НЕ ТІЛЬКИ) ЗНАЧЕННЯ

(Для „Вістей комбатанта")

На політичній арені України–нові спектаклі з усіма добре знайомими дійовими особами. Під ареною менш видимі для загалу сутички за вихід під світло рампи й боротьби за головні ролі. Особливо активні олігархи й політичні аутсайдери. Олігархи прагнуть маніпулювати Президентом, ВР, прем'єром і впливати на все в Україні, аутсайдери ж–бодай нагадати про себе, подеколи виступаючи з заявами, яким хочуть надати сенсаційного забарвлення чи, принаймні, політичної прозірливости. Скажімо, безталанний претендент у Президенти, голова НРУ Ґеннадій Удовенко, поквапився стати апологетом Володимира Путіна, запевняючи українську громадськість, що Путін продовжує Курс Бориса Єльцина і є „найприйнятнішою для України кандидатурою".

Український політикум рясніє такими сюжетами, які створюють враження динаміки подій і руху від учора в завтра. Усі поспішають заповнити зовнішню безподієвість, відвернути увагу від головних проблем і конфліктів дня, а головні проблеми і конфлікти дня–це: довіра (недовіра) очолюваному В. Ющенком урядові, який має амбітні підстави вперше називатися українським; колізії, пов'язані з референдумом, який деякі публіцисти (після відомого рішення Конституційного Суду про невідповідність Основного Закону питання щодо ухвалення Конституції) назвали референдумом про довіру Президенту.

Отже, перше. Закінчуються короткі безхмарні дні над головою прем'єра. Почалися активні спроби його дискредитації, а також опору діяльності уряду. Це добре, що прийнято Програму діяльности уряду Верховною Радою. Дехто поспішив з заявами на взірець: парлямент продемонстрував свою відповідальність, а кабінет Міністрів–свою наполегливість. Якщо друге не викликає сумнівів, то перше звучить недостатньо переконливо, оскільки парляментська більшість мусить рахуватися з позицією Президента, який недвозначно заявив, що не потерпить провалу уряду у стінах ВР і може відповісти на адресу ВР діями адекватними. Особливо ж–озброївшися підсумками референдуму, які,як він вірив, вийшли на його користь.

Але парлямент так і не погодився підписати меморандум про солідарну відповідальність з урядом. І даремно вже згадуваний Г.

Удовенко нас заспокоює: „Я не бачу трагедії у тому... Документ ще може допрацьовуватися. Я сподіваюся, що він не був підписаний з технічних причин, а не з політичних".

На жаль, Геннадій Йосипович або сам не розуміє ситуації, або нас хоче заплутати. Уряд відверто не підтримують впливові фракції СДПУ(о) В. Медведчука, „Відродження регіонів" О. Волкова та об'єднання „Яблуко" М. Бродського. Вони не могли демонстративно противитися Л. Кучмі і проголосували за прийняття Програми уряду, але категорично відмовилися підписати згадуваний меморандум про солідарну відповідальність з ним. Річ у тому, що ці керівники вперше не хочуть бачити В. Ющенка довготривалим прем'єром, а, отже, й реальним претендентом на наступних президентських виборах. (Підконтрольні В. Медведчуку ЗМІ давно поспішили канонізувати саме його, Медведчука, як єдиного реального претендента в Президенти). О. Волков, не бачачи в уряді своїх представників, не має цей уряд за свій і докладає всіх зусиль для дискредитації його. Аналогічні потуги й команди Бродського, а також „охочономожних" на взір Д. Табачника. „Зелені", бачте, також ображені. Їм теж не надали місць в уряді, навіть „екологічного" міністра не від „зелених" призначили..

Отак бої місцевого значення, що почалися малопомітно і за масштабами нагадують перегони тарганів, можуть розростися в ті події, які матимуть не місцеві,а й далекойдучі наслідки.

Референдум в Україні відбувся, не зважаючи на те, що проти нього була значна частина правих і лівих водночас, що до нього втратили інтерес пани Волков та Медведчук (ентузіязм цей вичах після відомого рішення Конституційного Суду). Президент поквапився повідомити журналістів, що питання про недовіру ВР йому не подобалося ще тоді, коли він вперше читав свій указ про референдум, оскільки на той час вже склалася конструктивна більшість у парляменті. Щоправда, тут є одна неточність: указ з'явився трохи раніше за відомі події у парляменті.

Коли вдивляєшся в ці знайомі обличчя й аналізуєш не такі складні для політичних прогнозів сюжети, знаючи, що і хто за ким стоїть, не можеш не відчути (вкотре вже!), як не вистачає Україні на порозі третього тисячоліття повномасштабного і справді харизматичного лідера нації, який дійсно міг би вплинути на розстановку сил і загальну ситуацію в суспільстві. При ньому політичні бої місцевого значення мали б значно більше конструктивного змісту й виразнішу перспективу.

Київ, квітень 2000 р.

Роман ПАНКЕВИЧ
Львів

ХОЧЕШ ВЛАДИ–ГОТУЙСЯ ДО ВИБОРІВ!
До партійно-політичної ситуації в Україні.

Після бурхливих 1989-1994 років національного відродження в Україні наступив різкий спад громадсько-політичної активности. Багато політиків пояснювали таку ситуацію неструкторизованістю українського суспільства, відсутністю політичних партій, які мали б чітку програму своєї діяльности й могли б згуртувати громадянство для вирішення соціяльно-економічних та політичних питань. Такі партії повинні в першу чергу брати участь у виборах до Верховної Ради (ВР), здобувати більшість у парляменті і згодом формувати уряд та брати на себе відповідальність за його діяльність. Одним словом, структуризація суспільства така, як у розвинених демократичних державах, вирішувала б усі проблеми українського державотворення.

Якби у відповідь на це в Україні, як гриби після дощу, почали створюватися все нові й нові політичні партії. Їх кількість у 2000 році безумовно перевищить цифру 100. Якщо на лівому крилі українського політикуму всі партії можна перечислити на пальцях однієї руки, то в центрі і, особливо, на правому крилі партій, які називають себе державницькими та патріотичними,–десятки. Серед них по декілька партій з майже одинаковими назвами: демократичних, соціял-демократичних, народно-демократичних, республіканських, християнських, патріотичних, націоналістичних тощо. Усі ці партії мають по суті одинакову програму, в яких наголошується на побудові національної держави, втіленні християнських засад, ринковій економіці, соціяльному захисту населення і т. п. Чим відрізняються ці партії між собою, не можуть збагнути навіть досвідчені політологи. Що ж тоді говорити про пересічного громадянина, який підчас виборів часто не може вирішити, якій партії віддати свій голос. Адже усі вони подібні одна до одної, як близнюки.

На виборах до ВР у 1994 році партії національно-демократичного спрямування потерпіли невдачу, а на виборах 1998 року зазнали катастрофічної поразки. Громадянству стало очевидним, що нац-дем партії повністю втратили свій вплив на суспільство і не відіграють практично ніякої ролі у житті держави. Це повністю підтвердили і вибори президента у 1999 році, в яких претенденти від обох Рухів–найбільш авторитетних нац-дем партій в Україні–одержали 1 і 2% голосів виборців.

Щоб змінити таку невтішну ситуацію в нац-дем таборі деякі політики та громадські діячі почали проповідувати необхідність створення такої партії, яка об'єднала б більшість патріотично настроєного громадянства. Адже відомо, що активну участь в діючих партіях бере не більше 1-2% громадянства України. Необхідність створення такої партії особливо активно проповідувала авторитетна „Українська газета". Вона декілька років зверталася до громадянства з закликом створити об'єднану патріотичну партію і запрошувала, щоб хтось зголосився стати її лідером. Такий заклик поважної газети є очевидно дуже наївний. Адже лідер парії–це не директор установи, якого призначає вище керівництво або обирають за конкурсом серед декількох кандидатів. Лідера партії треба виховувати роками, створюючи йому відповідні умови для його діяльности та популяризуючи його серед громадянства.

Після більш як дворічних закликів „крига скресла". Ряд поважних та авторитетних діячів, деякі з них є і досі членами діючих партій, погодилися увійти в оргкомітет новостворюваної партії. 26 грудня 1999 р. відбувся установчий з'їзд партії, яка прийняла назву Українська народна партія–„Собор". Головою партії обрано народного депутата А. Матвієнка, який донедавно був чільним діячем Народно-демократичної партії, але вийшов з неї на знак протесту проти підтримки НДП Л. Кучми на президентських виборах. Згодом було повідомлено, що УНП „Собор" міністерство юстиції зареєструвало під числом 90. Ще підчас створення УНП широко деклярувалося, що вона має на меті об'єднати більшість нац-дем партій. Але підчас з'їзду 26 грудня ні одна з більш менш вагомих партій не зголосилася, не зважаючи на попередню згоду, до об'єднання з УНП „Собор".

Бурхливі події грудня-січня у ВР, проголошення референдуму на 16 квітня 2000 року, поставило на порядок денний можливість розпуску ВР та дотермінових парляментських виборів. Більшість нац-дем партій, усвідомлюючи свій малий вплив у суспільстві, а також і те, що ні одна з них самостійно не пройде у ВР, враховуючи наявність порога у 4% при змішаній або пропорційній системі виборів, почали об'єднуватися у бльоки. Про необхідність об'єднання нац-дем сил, якщо не у великі могутні партії, то хоча б для координації діяльности, громадськість України закликали лідерів тих партій вже від часу відновлення самостійности України. Але все даремно. Непомірна амбіційність лідерів, яких інакше як гетьманчуками не варто називати, нівечить усі спроби об'єднання, ініятива якого йде від партійних низів, де ніякого антагонізму між членами різних

нац-дем партій немає. Але навіть занепад нац-дем сил, постійні і щораз то більші невдачі на виборах у ВР нічого не навчили і вже, очевидно, не навчать тих гетьманчуків. Яскравим прикладом цього було формування нового керівництва ВР після усунення Ткаченка. У всіх попередніх пропозиціях на посаду другого заступника голови ВР пропонувався голова Українського народного руху Ю. Костенко, авторитетний і розумний молодий політик, без усякого сумніву патріот України. Але провідники НРУ, на чолі з Г. Удовенком, категорично заявили, що не допустять обрання Ю. Костенка, погрожуючи виходом з парляментської більшости, що привело б її до розвалу. Ю. Костенко, маючи за мету створення такої більшости, поступив достойно і зняв свою кандидатуру. Отже, на думку лідерів НРУ, нехай буде хто завгодно, лише не їх недавній товариш та однопартієць, а тепер нібито запеклий конкурент, хоч сам Ю. Костенко на кожному кроці наголошував на необхідності об'єднання обох Рухів. Ось як реально втілюються в життя заклики до об'єднання нац-дем сил, за допомогою яких багато політичних діячів фактично обдурюють громадянство та своє членство.

Першою ластівкою у справі об'єднання нац-дем партій було проголошення бльоку НРУ, ПРП (партія реформи і порядок, так звана „ріпка") та КУН, до якого, очевидно, з вищевказаних причин, в першу чергу заперечення НРУ проти обрання Ю. Костенка, не приєднався УНР під проводом Ю. Костенка. Створення такого бльоку, враховуючи те, що між тими партіями підчас виборів до ВР 1998 року були великі непорозуміння, добрий приклад для усіх нац-дем партій. Але більшість нац-дем партій, в тому числі достатньо авторитетна УРП, покищо не заявляють наміру об'єднуватися з кимнебудь.

Останнім часом на політичну арену України виходять потужні олігархи–фінансові магнати, які здобувши величезні капітали, вирішили зайнятися політикою. Народний депутат О. Волков, проти якого неодноразово висували звинувачення, як і до сумнозвісного П. Лазаренка, про відкриття валютних рахунків за кордоном, створив партію „демократичний союз" (ДС).Ця партія має представництво у ВР як фракція „Відродження реґіонів". О. Волков відіграв вирішальну ролю у переобранні Л. Кучми на другий термін, будучи ключовою фігурою у його виборчому штабі, і, без усякого сумніву, що він витратив величезні кошти на передвиборну кампанію Л. Кучми. О. Волков відкрито заявляє про намір своєї партії відігравати чільну ролю на наступних виборах до ВР. Партія ДС вже заявила про свій намір створити коаліцію з СДПУ(о), очолювану та-

кож відомими олігархами Г. Суркісом та В. Медведчуком. Очевидно, що це буде потужний виборчий бльок. О. Волков заявив також, що бльок ДС та СДПУ(о) вже зайняв керівну позицію в центрі політичного спектру України, але бльок має намір впливати також і на праве крило українського політикуму. Тому немає сумніву в цьому, що до бльоку приєднається також ряд партій правої орієнтації.

Розгорнула також бурхливу політичну діяльність „газова принцеса України" Ю. Тимошенко. „Кар'єра" цієї жінки–яскравий приклад аморальности так званих „нових" українців, а точніше „нових рускіх" тому, що з українством тих людей нічого не пов'язує. У свій час Ю. Тимошенко разом з П. Лазаренком очолювала концерн „Єдині енергетичні системи України" (ЄЕСУ). В час свого прем'єрства П. Лазаренко зробив, використовуючи свою владу, ЄЕСУ монополістом на постачання газу в Україну і, як відомо, нажив на цьому величезний капітал. Зрозуміло, що не була скривджена і Ю. Тимошенко. Перед виборами 1998 року П. Лазаренко створив партію „Громада" і, витративши величезні гроші, привів її у ВР. Коли П. Лазаренко внаслідок відомих обставин покинув Україну, фракцію „Громада" у ВР очолила Ю. Тимошенко. Вона аґресивно захищала свого колишнього боса, стверджуючи, що усі звинувачення на адресу П. Лазаренка–це помста за протистояння Л. Кучмі, якого відкрито і вселюдно називала не інакше, як „політичним імпотентом". Але враз, як за помахом чарівної палочки, Л. Тимошенко перестала захищати П. Лазаренка і перекинулася на сторону Л. Кучми, підтримуючи його кандидатуру на президентських виборах. Відразу після цього зникли вимоги до Ю. Тимошенко і ЄЕСУ заплатити майже 1,5 мільярда податку від прибутків ЄЕСУ, чого до цього часу постійно вимагала податкова інспекція.

При формуванні уряду Ю. Тимошенко зайняла посаду віцепрем'єра, відповідального за енерґетику держави. Призначення Ю. Тимошенко було шоком усіх тих, хто вірив ззапевненням В. Ющенка про те, що в його уряд увійдуть лише люди з „чистими руками". Кожному зрозуміло, що до таких Ю. Тимошенко не належить. Першим „подарунком", який зробила Україні Ю. Тимошенко було те, що після своєї візити в Москву вона заявила, що Україна винна Росії за газ близько 3 мільярди долярів. Про такі астрономічні суми ніхто навіть і не згадував ні в Україні, ні в Росії. Поінформовані стверджують, що Ю. Тимошенко хоче за рахунок держави покрити борг своєї ЄЕСУ за газ, одержуваний в Росії. Зрадивши П. Лазаренка, Ю. Тимошенко розколола фракцію „Громада" у ВР і створила свою фракцію „Батьківщина". Після цього була створена одно-

іменна політична партія „Батьківщина", яка без усяких сумнівів володіє величезним капіталом. Найкращою ілюстрацією того є кожноденна рекляма партії „Батьківщина" на телебаченні, вартістю десятків тисяч долярів.

Варто згадати також і партію „Трудова Україна", очолювану популярним з часу прийняття Конституції України, народним депутатом М. Сиротою. Він, мабуть, не є олігархом, але вірно служить олігархам, які стоять за цією партією.

Те саме можна сказати про недавно створену Українську партію промисловців та підприємців (УППП) на чолі з колишнім віцепрем'єром А. Кінахом. Назва цієї партії говорить сама за себе.

Відчувши загрозу потермінованих виборів до ВР, багато депутатів почали покидати свої партії і фракції та приєднуватись до тих, де буде ґарантія обрання у ВР на наступних виборах. Деякі зміняли свої фракції по 4-5 разів. Такою міґрацією зайняті не тільки ті депутати, які не вирізняються державницькою позицією, але й деякі депутати–члени державницьких партій та фракцій. Не секрет, що за вступ до фракції вищеназваних партій великого капіталу депутат одержує одноразову „премію" в 50-100 тисяч дол., в залежності від „вагомости" депутата, щомісячну неофіційну платню 5 тисяч долярів, автомобіль, помешкання та інші блага. Завданням такого депутата, як і фракції в цілому, є лобіювання інтересів „грошових мішків" в уряді та адміністрації президента.

Але не тільки окремі депутати шукають собі „теплого місця" та ґарантії проходження до ВР на наступних виборах. Недавно у Львові об'явлено про створення бльоку партій, на чолі з „Батьківщиною", „Трудовою Україною" та партією Ю. Костенка УНР. На здивовані запитання журналістів, що спільного у патріотичної партії УНР з названими партіями великого капіталу, де патріотизм і не пахне, лідер УНР у Львові відповів: партії нац-дем орієнтації НРУ, ПРП, КУН, УРП та інші відомі лише в Галичині та в Києві, і ніякого реального впливу на сході та півдні України не мають. Отже, сумнівною є можливість окремим з тих партій, а навіть ними створеним бльокам, пройти 4% бар'єр та попасти у ВР. Якщо якась з тих партій, за твердженням цього лідера, хоче на наступних виборах увійти до ВР, то мусить об'єднатися з якоюсь партією великого капіталу, як: „Батьківщиною", „Демократичним союзом", СДПУ(о), „Трудовою Україною", УППП. Хіба немає сумнівів у цьому, що нацдем партії, „об'єднавшись" з грошовитими партіями, будуть в таких об'єднаннях відігравати другорядну ролю. Пропонуючи об'єднання з ними, лідери грошовитих партій мають на увазі лише одну ме-

ту: здобути для себе голоси виборців Західної України, які ще в певній мірі підтримують партії нац-дем спрямування. Ось як прагматично оцінюють нинішню політичну ситуацію в Україні окремі політики та партії, які ще донедавна проголошували за найвищий ідеал патріотизм та будівництво національної держави. Така позиція окремих лідерів-прагматиків нац-дем партій переконливо вказує на повне падіння їхньої моралі та впливу на хід подій в державі. Це засвідчує також, що більшість лідерів таких партій змирилися з такою ситуацією і пасивно спостерігають за подіями в державі, час від часу обмежуючись заявами та протестами, на які ніхто вже давно не звертає ніякої уваги. Не важко спрогнозувати, що чекає державницькі партії на наступних виборах до ВР, якщо вони не підуть на поклін до партій „грошових мішків".

Останні події у ВР продемонстрували повне фіяско лівих сил. Тепер уже всім очевидно, що ліві сили вже ніколи не прийдуть до влади в Україні, і загроза комуністичного реваншу минула безповоротно. Можна переконливо ствердити, що Україна відбулася як самостійна держава, адже ніхто, крім лівих, не ставив під сумнів її існування.

На перші позиції політичного життя держави виходять партії великого капіталу. Лідери тих партій покищо особливого патріотизму та прихильности до українства не проявили, а використали і продовжують використовувати державу для своїх особистих інтересів і, в першу чергу, для непомірного збагачення. Виникає закономірне питання: яку державу будуть вони розбудовувати, коли вся економічна і політична влада опиниться в їх руках? На це питання покищо ніхто не може дати чіткої відповіді. Залишається надія, що вони усвідомлять–в тій державі жити їхнім дітям та онукам. То може вони докладуть зусиль, щоб це була демократична та процвітаюча держава, яка „засяє у народів вольних колі!". Щоб так і сталося!

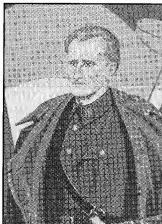
Лютий, 2000 р.

Львівський історичний музей, Відділ–музей історії Визвольних Змагань України, звертається до української громади з проханням надсилати для музейної експозиції речі та матеріяли, що відносяться до Українських Визвольних Змагань 1914-1955 рр. До Відділу історії Української діяспори надсилати матеріяли з діяльности українських громад від їх утворення до сьогодення на адресу:

79008-Львів, площа Ринок, 6,

т. (0322) 72-70-60; факс (0322) 74-33-04; E-mail: lhm@icmp.lviv.ua

У 50-ті РОКОВИНИ ЗАГИБЕЛІ РОМАНА ШУХЕВИЧА–ТАРАСА ЧУПРИНКИ

50 років тому, 5 березня 1950 року, загинув у бою з більшовицькими органами безпеки у селі Білогорща коло Львова головний командир Української Повстанської Армії, голова Проводу ОУН на українських землях і голова Ґенерального секретаріяту Української Головної Визвольної Ради Роман Шухевич–Тарас Чупринка.

Народився Роман Шухевич 17 липня 1907 року в містечку Краківець Яворівського повіту на Львівщині. Походив він із старовинного й заслуженого українського роду, в якому були письменники, етнографи, правники.

Дід Романа, Осип Шухевич–письменник і перекладач, український греко-католицький священик, який під час навчання у Львівській Духовній Семінарії належав до кола „Руської Трійці". Бабуся, Ґерміна Шухевич–видатна громадська діячка, послідовниця активістки емансипаційного руху Н. Кобринської, співзасновниця перших українських жіночих товариств в Галичині.

Батько Осип–суддя, мати Євгенія походила зі старого священичого роду, дядько, Володимир Шухевич–визначний громадський діяч, етнограф, педагог і публіцист, дійсний член НТШ, автор унікальної 5-томної праці „Гуцульщина".

Життєвий шлях Шухевича загальновідомий. На 16-му році життя він стає членом Української Військової Організації, опісля–Організації Українських Націоналістів, а від 1932 року якийсь час був бойовим референтом Крайової Екзекутиви ОУН. Йому пощастило кілька разів оминути арешт.

У зв'язку з замахом на життя польського міністра внутрішніх справ Б. Пєрацького 15 червня 1934 року він, разом з іншими членами Екзекутиви, був заарештований і від липня 1934 до січня 1935 року перебував у концтаборі в Березі Картузькій. Засуджений у червні 1935 року у відомому процесі С. Бандери та інших на 4 роки за належність до Організації Українських Націоналістів, він пере-

бував у тюрмі два роки і за амнестією був звільнений в 1937 році.

В грудні 1938 році Шухевич переходить нелеґально в Карпатську Україну і стає старшиною штабу „Карпатської Січі", шефом якого був полковник Михайло Колодзінський. Після поразки Карпатської України він перебував у Данціґу і Відні.

Від грудня 1939 року Шухевич жив у Кракові з дружиною та сином Юрком, був співорганізатором, слухачем і викладачем військових старшинських курсів, був членом Революційного Проводу ОУН, який створився в лютому в 1940 році під проводом Бандери, а опісля краєвим провідником західних окраїн українських земель, так званого Закерзоння. В квітні 1941 року Шухевич погодився очолити вишкільний курінь, відомий під назвою „Нахтіґаль".

Члени Проводу ОУН в травні 1943 року вирішили створити Бюро проводу в складі трьох членів з Шухевичем на чолі. А в серпні Провід ОУН скликав Третій надзвичайний збір, який затвердив склад цього бюра.

Під ім'ям Тараса Чупринки Шухевич став командиром Української Повстанської Армії після Третього надзвичайного збору ОУН восени 1943 року, під час перебування на Волині. Шухевич великою мірою причинився до створення Української Головної Визвольної Ради, бо добре розумів потребу створення верховного політично-керівного органу національно-визвольної боротьби всього українського народу. Як голова Бюра проводу ОУН й головний командир УПА, він, самозрозуміло, мав значний вплив на проведення першого Великого збору УГВР.

Свої думки, погляди, оцінку становища Шухевич висловив в таких відомих документах, як „Звернення воюючої України до всієї української еміґрації" (жовтень, 1949 р.), „Заява Головного Командування Української Повстанської Армії" (вересень, 1947 р.), „До генези Української Головної Визвольної Ради" (1948 р.). І хоч він був свідомий реальної переваги сил ворога, проте не піддався, не склав зброї й керував боротьбою в найтяжчих умовах.

5 березня 1950 року в селі Білогорща під Львовом Роман Шухевич був щільно заблькований енкаведистами на конспіративній квартирі. Спробував чинити збройний опір ворогам і загинув.

Коли дивитися на Романа Шухевича–Тараса Чупринку як підпільного провідника з перспективи часу, то перш за все слід відзначити його повну посвяту й відданість своїм обов'язкам. Він все своє свідоме життя присвятив ідеї визволення України.

Ярослав КОЛОДІЙ

На військові теми

ДОПОМОЖІМО АКАДЕМІЇ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Національна академія оборони України–це єдиний навчальний заклад, який готує генералів і офіцерів оперативно-стратегічного рівня для проходження служби в Генеральному штабі Збройних Сил, головних управліннях Міністерства оборони, Міністерстві внутрішніх справ, Державному Комітеті у справах охорони державного кордону, міністерстві з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, штабах видів збройних сил та в ланці об'єднняння-з'єднання. Крім того, в академії підготовляються офіцерські кадри оперативно-тактичної ланки. На чотирьох факультетах–підготовки фахівців оперативно-стратегічного рівня, підготовки фахівців оперативно-тактичного рівня, перепідготовки і підвищення кваліфікації (заочного навчання та екстернату), підготовки слухачів іноземних держав, а також на 20 спеціяльних і загальноосвітніх катедрах академії викладають 20 докторів наук та професорів, 122 кандидати наук та доценти, 6 членів галузевих академій наук. Дев'ять провідних спеціялістів та викладачів удостоєні почесних звань України, чотири–нагороджені почесною відзнакою Президента України.

За час існування академії (з 1992 року) підготовлено й захищено 10 докторських і понад 50 кандидатських дисертацій. Суттєвою підмогою для дисертантів, як і взагалі для тих, хто займається в академії науково-дослідницькою діяльністю чи навчається, є, зокрема, академічна бібліотека з загальним фондом у 200 000 книжок. Однак, успадкована від попередніх навчальних структур й сформована за колишніх радянських часів, ця скарбниця знань, тим більше для національних військових кадрів, потребує радикального оновлення й поповнення–українська література тут складає лише три відсотки. На цю проблему насамперед і звернули увагу меценати. Й зробили перший крок–подарували академії понад 500 книжок з нових видань історії України, політології, народознавства, творів сучасних українських письменників і діяспори.

Сама ж ідея співпраці народилася після зустрічі виконавчого директора Ліґи українських меценатів Михайла Слабошпицького з викладачем академії, капітаном 1-ої ранґи Анатолієм Грищуком. Тоді ж, між іншим, домовилися і про те, що президент цієї міжнародної благодійної організації Петро Яцик візьме участь в урочистому врученні дипломів випускникам академії. Що ж до першо-

чергових пріоритетів співпраці, то домовилися: насамперед–це книжки, зокрема різноманітні словники, довідникова література. А ще–українська періодика, котрої сьогодні Ліґа для академії передплатила вже чимало. Під час зустрічі меценати вручили знову великий комплект книжок. Бо не може не бентежити стан української мови в суспільстві. Переважна більшість українців, зауважив заступник голови Всеукраїнського товариства „Просвіта" й голова його київського відділення, лінґвіст Юрій Гнаткевич, забувають, що вони є українцями, не пишаються, не дорожать рідною мовою. Складна ситуація щодо мови й у війську, яке має бути справді українським і за своєю формою, і за духом.

–Фонд імені Олекси Гірника „Українським дітям–українське слово" ми створили влітку минулого року,–сказав пан Гнаткевич, відповідаючи на запитання присутніх у залі.–Олекса Гірник, український патріот, 1978 року приїхав з міста Калуш до могили Шевченка. І, розкидавши навколо неї тисячу від руки написаних листівок, спалив себе. На знак протесту. Кожна його листівка починалася словами: „Протест проти русифікації українського народу..." Ця людина віддала життя, протестуючи проти того, щоб з нас, українців, не робили „русских и украинцев", щоб українці завжди пам'ятали, що вони є українцями і зберегли свою націю і свою мову. Через діяльність Фонду імені цього патріота будемо усе робити, щоб наших дітей повернути до рідного українського слова.

Як виплекувалася любов до України, до рідного українського слова в родинах зарубіжних українців і що це за феномен взагалі–українство у світі, на прохання вихованців академії розповіли Михайло Ґоян та Зірка Вітошинська. Пан Михайло–громадянин Великобританії, житель Австралії, відомий громадський і культурний діяч, бізнесмен, журналіст, меценат. Разом з дружиною Марією заснував сімейну фундацію, що допомагає українським дітям,–а це десятки тисяч книжок українським школам та дитсадкам. І долучаючись до акцій Ліґи українських меценатів, вручив вихованцям академії кілька сотень книжок, які закупив в різних видавництвах. Пані Зірка народилася в Арґентині, батьки згодом переїхали до Франції. Вони–політичні еміґранти, учасники визвольних змагань українського народу в часи Другої світової віни. Як і більшість українців за кордоном, виплекували мрію про незалежну Україну, що вкарбовувалася у зведених в різних кінцях світу українських церквах, школах, дитсадках, у діяльності українських газет, радіо, молодіжних спілок.

–Батьки змушені були виїхати на Захід, бо батько служив у під-

піллі ОУН, мати також заарештовували більшовики,–розповідала пані Зірка.–Тим більше, сьогодні було дуже приємно познайомитися з експозицією нового розділу академії, присвяченого змаганням українського народу за незалежність України. У Франції, у Спілці української молоді, нас виховували по-спартанськи. О 6-ій ранку–митися до кринички. Потім–навчання. Курси з історії України, політики, народознавства. Що лишилося з того? Велика любов до України і віра в те, що вона буде сильною і незалежною... В Україні живу три роки. Зараз, у колі майбутніх генералів, що стоятимуть на сторожі Української держави, і меценатів, які допомагають будувати її культурно, духовно, моя віра на збереження української нації стала ще сильнішою...

Статус національної Академії оборони України отримала у квітні минулого року. Це, зрозуміло, зобов'язує, підкреслив начальник академії генерал-лейтенант Віктор Миколайович Палій,–діяльності навчального закладу необхідно, крім фо́рми, надати й відповідного змісту. Проблем вистачає–фінансово-економічна, організація наукової роботи, формування викладацького складу та інші. Але й зрушення вже відчутні. Те саме викладання, скажімо, на вісімдесять п'ять відсотків ведеться українською мовою. Спілкування–теж. Писати реферати, дипломну роботу, відповідати на запитання слухачі мають теж українською.

–Пройде ще трохи часу і ця проблема, гадаю, зніметься,–додав начальник академії.–В становленні академії сьогодні нам особливо потрібна і ідейна, і моральна, і матеріяльна підтримка. Лізі українських меценатів щиро дякуємо саме за таку конкретну і ділову підтримку.

–За два роки, що навчаюся в академії, було у нас багато зустрічей, але ця особливо цікава і по-діловому конкретна,–зазначив Віталій Давиденко.–Для офіцерства такі зустрічі, як ця, надзвичайно важливі. Вони не просто збагачують, а спонукують до самовдосконалення. Той духовний дар, що ми отримали сьогодні, стане в нагоді і завтра, у нашій практичній роботі.

Любов САМОЙЛЕНКО

P. S. Якщо, шановні читачі, у вас виникне бажання також допомогти Національній академії оборони України і ви маєте книжки з історії України, політології, народознавства, різноманітні словники, надсилайте їх, будь ласка, на ім'я викладача академії на адресу: капітан 1-ої ранґи Анатолій Грищук, Україна, 03049, Київ–49, Повітрофлотський пр-т, 28, Національна академія оборони України.

Володимир МОЛОДЕЦЬКИЙ

МАЙБУТНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

23 листопада 1999 р. головнокомандувач Збройних Сил України, президент Леонід Кучма, на розширеній колегії Міністерства Оборони висказав ряд оптимістичних поглядів відносно теперішнього стану ЗСУ і їх майбутнього розвитку. Кол. начальник Генерального штабу ЗСУ ген.-полковник Анатолій Лопата, коментуючи доповідь президента, висловив діяметрально протилежні думки, називаючи погляди президента „оптимістичними ілюзіями". Вправді він погодився з тим, що для розбудови і зреформування ЗСУ дещо робиться, але робиться цілком замало. Чому опінії двох чільних особистостей, які повинні мати докладні інформації про стан і пляни ЗСУ, так різняться, досить важко зрозуміти, зокрема нам, які у діяспорі не можемо мати ближчого доступу до так важливих державних, часто засекречених інформацій. Генерал-полковник Лопата висловив декілька своїх думок що-до майбутнього ЗСУ. Він уважає, що на сьогоднішній час мінімальний стан ЗСУ це 250 000 людей, до року 2010 ту скількість буде можна зменшити до 200 000. Він уважає, що служба в збройних силах може бути за контрактом або змішаної системи, тобто за контрактом і примусової служби. На його думку, над тим треба ще довго попрацювати, бо критична економічна ситуація в Україні має неґативний вплив на розбудову збройних сил. Самозрозуміло, що якщо державі бракує грошей на виплачування біжучих платень для військового персоналу, то важко думати про модерне озброєння армії, кошт якого є астрономічний. Але ми мусимо також зрозуміти, що економічна криза колись скінчиться, а останні події показують, що можемо обережно надіятися, що нарешті уряд України зрушить реформи з місця і поволі „оптимістичні ілюзії" президента можуть стати дійсністю.

Міністер Оборони України, генерал армії Олександер Кузьмук, недавно повідомив, що програма розвитку та озброєння збройних сил, якою займалися фахівці протягом останніх трьох років, закінчена. Програма передбачувала модернізацію зброї і військової техніки, яку тепер посідають Збройні Сили України, як також уведення до української армії нових видів зброї, над удосконаленням якої ще працюють визначні українські науковці. Донедавна говорилося про так звану „Програму будівництва та розвитку Збройних Сил України до року 2005". Міністер оборони поінформував, що дав доручення розробити нову програму розбудови Збройних Сил до року 2010. Програма ця–це продовження попередньої програми, метою якої був розвиток воєнного мистецтва, тобто, говорячи по-

простому, стратегії і тактики, та принципові зміни в організації Збройних Сил. Зміни ті мають опиратися на пристосуванні наймодерніших видів зброї.

Для розбудови своїх збройних сил Україна прийняла правильне рішення, що зброя, якою буде користуватися українська армія, має бути вироблювана в українській державі, а не купована на ринках інших держав. У зв'язку з тим рішенням, на Україні ведуться дискусії і виробляються пляни розбудови власної української воєнної індустрії, яка матиме багато позитивів. Вона не тільки зможе забезпечити свої власні збройні сили зброєю будованою для специфічних потреб ЗСУ, але затруднить велику скількість працівників на різних рівнях, зменшуючи тим безробіття; також поповнить державний бюджет так дуже потрібною Україні готівкою. Сказати легко, але для розбудови воєнної індустрії потрібні великі фонди, яких дотепер Україні бракує. Як український уряд розв'яже цю проблему, побачимо у майбутньому.

Підстави для розбудови воєнної індустрії є. Конструктори України розробили чималу скількість різноманітної зброї, яку позитивно оцінено на міжнародних ринках, зброї не тільки для сухопутних військ, але також ряд ракетних комплексів, боєвих літаків та зброї космічного застосування. Маючи відповідні фонди, Україна могла б розвинути продукцію зброї космічного застосування, бо вона посідає знаменитих фахівців у тій ділянці. Плянується побудова розвідувальних супутників. Управління ракетно-космічного озброєння було б уже готовим до продукції таких супутників, але кошт одного супутника виносить приблизно 100 млн. дол., сума яку в теперішній економічній скруті не легко Україні роздобути. Одначе знання є, а економічна скрута скоріше чи пізніше мусить скінчитися.

Одною з проблем, над якою працюють тепер військові фахівці, це модернізація існуючого озброєння та введення нової модерної зброї для формацій протиповітряної оборони. Програма модернізації старих зенітно-ракетних комплексів і створення нових уже вводиться в дію. Над програмою розробки зенітно-ракетної системи, зокрема, над створенням чіткої системи управління для нового зенітно-ракетного комплексу, працює науковий центр Харківського військового університету.

Україна починає здобувати собі ім'я доброго продуцента зброї. У 1999 році український танк Т-84 демонстровано на міжнародній виставці військової техніки в Анкарі. Танк той виробляє Завод ім. Малишева у Харкові. Туреччина дуже зацікавилася тим танком і оголосила тендер для закупівлі 1000 танків. Україну включено до

держав, які беруть участь у тендері. Цікаво підкреслити, що Росію не запрошено брати участь у тому тендері. Танк Т-84–це уліпшений модель танку Т-84 УД, якого 320 штук Україна продала Пакістанові. Генерал армії Олександер Кузьмук на урочистих зборах у День танкіста сказав, що сухопутні війська України будуть озброєні новітньою і надійною бронетехнікою власної української продукції. Десять танків типу Т-84 незабаром поповнить танковий парк ЗСУ. Генерал-лейтенант Володимир Терещенко, заступник командувача сухопутніх військ, заявив, що головним завданням командування сухопутніми військами буде модернізація вже існуючих і введення нових, модерних ракетних комплексів і гармат.

Україна не забуває і за своє літунство. Командувач Військово-Повітряними Силами, генерал-полковник Віктор Стрельніков, повідомив, що Україна, використовуючи власний військово-промисловий комплекс, намагається створити новий боєвий винищувач, який поповнить озброєння українського літунства. Генеральний директор державної фірми, яка займається експортом й імпортом продукції військового призначення, Валерій Малєв, повідомив журналістів, що Україна готова до продукції нових радарних систем радіової розвідки, також систем стрілен керованого польоту. Продукція, як заявив пан Малєв, залежна тільки від допливу фондів. Цікавим можна назвати вістку про розроблення в Україні плянів побудови так званих БЛА (безпілотних літальних апаратів). Це малі літаки вагою 9-10 кг, яких розп'яття крил не є більше, як два метри. Швидкість такого літака 60 до 105 кілометрів, і його можна застосовувати до розв'язання ряду оперативних завдань.

Але Україна займається не тільки продукцією важкої чи космічної зброї. Конструкторське бюро, під головством Ігоря Михайловича Алексеєнка, розробило кілька видів стрілецької зброї, яка вводиться під такими назвами, як „Гном", „Ельф", „Ґоблін". Це пістолі й автомати, які відзначаються тим, що є компактні, не займають багато місця, є багато легші, як дотепер продуковані пістолі й автомати. Дуже важливе для їх цільности є те, що не мають так званої віддачі, чи як то називають по-англійськи „kick-back". Ще одною знаменною рисою тієї зброї є це, що її зовсім не треба чистити, навіть не бажано це робити.

Щоб знайти фонди на розвиток власної військової індустрії, Україна шукає ринків збуту для випродукованої у себе зброї, з продажі якої можна мати великі прибутки. Як я вже сказав, Україна продала і вже закінчила доставу 320 танків типу Т-84 УД до Пакістану. Грецький уряд замовляє в Україні будову різних родів кораблів,

воєнного і мирного застосування. Недавно Україна продала Греції два швидкісні кораблі на повітряній подушці типу „Зубр" за суму 100 мільйонів долярів. Шукаючи фондів для розбудови власної воєнної індустрії, Україна шукає співпраці з сусідніми державами. Так заключено з Румунією договір, який передбачає співпрацю в ділянці ремонту і модернізації бронетанкової і літунської техніки. Шукаючи за партнерами у воєнній продукції, Україна іноді робить рішення, з якими не легко погодитися. Ґенеральний конструктор Заводу ім. Малишева сказав, що спільна продукція з Росією „танку XXI століття" була б безсумнівно технічно вигідною для обох держав. На мою думку, спільні продукції з іншими сусідами можливо були б вигідні Україні, але спільна продукція воєнної техніки з Росією є дещо небезпечна. „Старший брат" має іноді сильні обійми, і раз всунувши ногу у двері, може не допустити до їх закриття. Надіймося одначе, що в українському уряді є розумні люди.

Ми вже від довшого часу привикли песимістично дивитися на все, що діється в Україні. На жаль, події у всіх сферах державного життя за останніх пару років не залишали багато місця на оптимізм. Одначе тепер можемо, дуже обережно, сказати, що на кінці тунелю починає пробиватися маленьке світелко. Надіймося, що тим разом побачимо успіхи.

РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Міністр оборони України генерал армії Олександр Кузьмук оголосив про корекцію державної програми будівництва та розвитку Збройних сил України до 2005 р. Під час наради Робочої групи з уточнення Держпрограми О. Кузьмук поінформував, що до 2005 р. передбачається перехід ЗСУ на бриґадно-батальйонну систему, скорочення військово-повітряних сил на 10-12 бриґад, скорочення понад 600 літаків, з яких 250 бойових, близько 400 вертольотів, з яких 80 бойових, та скорочення „понад 500 військових організмів". О. Кузьмук наголосив на необхідності вреґулювання на законодавчому рівні виконання Збройними силами внутрішніх функцій у державі, зокрема щодо боротьби з незаконними збройними формуваннями, та допомоги населенню у ліквідації наслідків стихійного лиха. Щодо переходу на професійну армію, О. Кузьмук сказав, що „намагання перейти на професійну армію протягом 5 років є авантюрою і означатиме, що значну кількість людей буде викинуто на вулицю". Він зазначив, що Міноборони плянує здійснити перехід на професійну армію протягом 16 років у три етапи.

Програма реформування Збройних Сил передбачає певні докорінні зміни. Так, замість дивізій будуть утворюватися бриґади та

полки. У найближчі п'ять років декілька механізованих дивізій сухопутних військ переформують у бриґади. У військово-повітряних силах будуть розформовані структури всіх авіядивізій та скорочена кількість авіяційних полків. Загалом заплянововано скоротити близько 500 різних військових частин, а з бойового складу армії вивести значну кількість озброєння та техніки, яка вже технічно застаріла.

У ТУРЕЦЬКИХ „ТАНКОВИХ" ПЕРЕГОНАХ НІМЕЦЬКИЙ „ЛЕОПАРД" ВИРИВАЄТЬСЯ ВПЕРЕД?

Мрії України продати Туреччині тисячу нових танків Т-84 для переозброєння тамтешньої армії можуть залишитися тільки мріями. Військовикам в Анкарі дедалі більше подобаються німецькі „Леопарди".

Танковий тендер, який оголосила Анкара, має завершитися чи не найбільшим збройним контрактом 2000 року. Його вартість коливається від $2 до $4 млрд. З 11 країн, що попередньо боролися за це замовлення, на фінішній прямій залишилися лише чотири: Німеччина, Франція, США та Україна з танком Т-84, який озброєно новітньою електронікою, двигуном потужністю 1200 к. с. і 120-міліметровою гарматою стандарту НАТО. Свій остаточний вибір Анкара зробить після проведення порівняльних змагань танків спочатку на „холодному" полігоні Сарикамиш, а потім–у спекотній та пиловій зоні.

Ця своєрідна танкова дуель має завершитись, як очікується, в липні цього року. Звісно, поки що начебто зарано говорити про потенційного переможня, проте в німецьких, та й російських, спеціялізованих виданнях майже як про доконаний факт говорять про перемогу саме німецьких „Леопардів". Американський „Абрамс" та французький „Леклерк" є найбільш дорогими–від 4 до 6 млн. долярів за танк, а Анкара, що пережила потужні землетруси, нині хоче мати дійсно надійну машину за меншу ціну. Що ж до двобою між українським Т-84 та „Леопардом-2", то німецшкий танк дорожчий десь на півтора мільйона, проте на його користь спрацьовують насамперед традиції військово-технічних контактів Анкари та Берліна та стабільність німецької економіки. А також те, що „Леопард-2" є серійною машиною бундесвери. Український Т-84, як, до речі, й запропонований Францією „Леклерк", на озброєння національних армій у базовому варіянті поки що не надходив.

Берлін вдався до активних практичних заходів. Німеччина першою відправила свій танк на випробування. А наприкінці минулого року Анкару відвідав міністер оборони Німеччини Рудольф Шарпінґ, який висловився позитивно про дотримання прав людини в цій країні, щоб і „політично підхлібитися" проспектній продажі.

„ВІЙСЬКО В СПІДНИЧКАХ"

У світі військові погони та реґалії носить, стійко переживаючи (згідно із статутом) труднощі військової служби, близько півмільйона жінок. Наприклад, у збройних силах США серед півтора мільйона особового складу 12 відсотків–жінки. У Росії–124 тисячі жінок (практично 10 відсотків особового складу збройних сил). Чимало їх в арміях Франції (23 тисячі–7,6%) та Канади (більше 7 тисяч–10,8%), Ізраїлю (20 відсотків особового складу) і Німеччини (3,6 тисячі).

У збройних силах Нідерляндів служить понад 3700 жінок. 1997 року вперше в історії королівської військово-морської фльоти країни командиром бойового корабля стала 32-річна голляндка Жанет Моранґ. Під її командуванням 43 вояків, в тому числі 8 жінок.

Упродовж останніх років жінкам дозволено служити в збройних силах Греції, Угорщини, Австрії, Чилі і навіть Лівану. А в Республіці Корея представниці слабкої статі вперше 1997 року отримали можливість вступати до військових навчальних закладів.

Жінки впевнено виходять „на перші ролі" і в житті військовому. У Британії та США вони вже літають на бойових літаках і гелікоптерах, їх судять за те, що вони зваблюють чоловіків–своїх підлеглих. Дві британки командують бойовими кораблями, а норвежка, капітан третьої ранґи Сольвейґ Крей, уже кілька років керує особовим складом торпедного підводного човна.

Мало того, 1999 року вперше в складі ВПС Франції з'явилися жінки–пілоти реактивних винищувачів. Уже й не злічити країни, які можуть похизуватися наявністю генералів на шпильках.

В Україні відсоток „солдатів у спідницях" зростає рік у рік. Кількість військового жіноцтва й надалі збільшуватиметься. Адже у військових навчальних закладах Міністерства оборони України навчається більше трьохсот дівчат, які за кілька років стануть офіцерами Збройних Сил України та інших військових формувань держави: прикордонних та внутрішніх військ, митниці. Перші ж кілька десятків жінок-офіцерів, пройшовши повний курс військових наук у навчальних закладах Харкова і Севастополя, Львова та Києва, вже торік та позаторік поповнили армійські ряди. В Україні жінки служать майже в усіх видах Збройних Сил. Проте більшість–все ж у частинах протиповітряної оборони та військах зв'язку, де обіймають посади, на яких потрібна неабияка увага, пильність та акуратність–пляншетисток, радисток, телефоністок, а також–в адміністративно-господарчих підрозділах, військово-навчальних закладах, в медико-санітарних частинах. Є серед них звичайні рядові, є сержанти та старшини, прапорщики й офіцери. Але генералів поки що, на жаль, немає. Найвище звання–полковник. І обіймають вони керівні посади, мають десятки підлеглих. У лавах Збройних Сил України працює і служить понад 94 тисячі жінок, з них майже 19 тисяч–військовослужбовці, серед яких більш як 500 офіцерів, майже 3 тисячі прапорщиків і понад 15 тисяч солдатів і сержантів. Вони освоїли понад 30 військових спеціяльностей. Серед жінок є льотчики, десантники й моряки.

Роман ПАНКЕВИЧ

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ЗБЕРІГАЄ СОВЄТСЬКІ ТРАДИЦІЇ

23 лютого Україна відзначила „День захисника вітчизни". В минулому році Президент України Леонід Кучма своїм указом перейменував „День радянської армії та військово-морского флоту", який відзначався 23 лютого на „День захисника вітчизни".

У засобах масової інформації появилося багато історичних розвідок присвячених цій даті. На підставі архівних документів цього часу і, в тому числі, виступів тогочасних комуністичних вождів і в першу чергу В. Леніна стало відомим, що підчас переговорів у Бресті на початку 1918 року між Німеччиною та совєтським урядом за участю зацікавлених сторін, в тому числі і України, про встановлення миру, німецька сторона поставила росіянам ультиматум і почала просувати свої війська у напрямі на Петроград. Наступ тривав від 18 по 24 лютого. 23 лютого німецькі війська розгромили та примусили втікати в паніці загони балтійських матросів під командуванням ренеґата-українця П. Дибенка. Отже, за словами самого Леніна у статті опублікованій в газеті „Правда" 25.2. 1918 р. період від 18 по 24 лютого був „важким та гірким уроком для совєтської влади". І лише після смерти Леніна Сталін, який був причетний до тих подій, розпорядився відзначати день 23 лютого як день перемоги над німецькими військами–день створення робітничо-селянської червоної армії.

Цей „празник", враховуючи постійні репресії та чистки в червоній армії, відзначався не дуже особливо. І лише 23.2. 1938 р. Сталін, знищивши до цього часу більш як 40 тисяч військовиків–від рядового до маршалів, наказав гучно відзначати 20-ту річницю робітничо-селянської червоної армії. Ця традиція закріпилася від цього часу в колишньому СССР з перейменуванням робітничо-селянської червоної армії на совєтську армію в час 2-ої світової війни.

Підчас так званої перебудови та гласности почали появлятися протести проти відзначення цього свята та возвеличення совєтської армії. Це було особливо відчутно в Україні, де справедливо стверджували, що совєтська армія, після вигнання з України німецьких окупантів, принесла на своїх штиках більш як 40-річну неволю українцям. До цього часу совєтська армія „прославилася"

вже як душитель народних повстань у Берліні, Угорщині, Чехо-Словаччині, а також підчас інтервенції в Афганістані.

Після розпаду СССР, коли в колишніх радянських республіках, а тепер в незалежних державах розпочалася розбудова своїх армій, „празник" 23 лютого втратив своє значіння і поступово занепадав. Появився ряд публікацій, які повністю розвіяли міт 23 лютого 1918 р.

Президент Росії Борис Єльцин, який послідовно ліквідував совєтську спадщину і традиції, на початок припинив відзначення роковин так званої „великої жовтневої революції" як державне свято, а згодом день совєтської армії 23 лютого, перейменувавши його в „день захисника вітчизни".

В самостійній Україні, яка в тих питаннях сліпо копіює Росію, не наважилися зліквідувати річницю жовтневої революції як державне свято, але також перейменували 23 лютого на день захисника вітчизни.

Напаредодні 23 лютого українське телебачення показало нагородження Президентом України ветеранів совєтської армії, а також офіцерів Збройних сил України (ЗСУ). У своєму виступі Л. Кучма прославляв подвиги совєтської армії, в тому числі учасників інтервенції в Афганістані, не зважаючи на засудження цієї аґресії цілим світом, і нагороджував їх орденом „Захисник вітчизни", щиро дякував ветеранам совєтської армії. Якщо мати на увазі, що вже 9 років існує незалежна українська держава, то абсолютно незрозуміло що і від кого захищали „захисники вітчизни" в час існування СССР та підчас інтервенцій в інших державах. Прославляючи учасників 2-ої світової війни, які нібито боролися за Україну, Л. Кучма ні словом не згадав про Українську Повстанську Армію (УПА) та інших учасників національно-визвольних змагань. Підчас президентської виборчої кампанії Л. Кучма декілька разів перебував на Західній Україні. Зустрічаючись з громадкістю, в тому числі, з учасниками національно-визвольних змагань, він запевняв, що після свого переобрання обов'язково доб'ється визнання національно-визвольної боротьби ОУН–УПА. Але після переобрання, незважаючи на чисельні виступи, пов'язані з 2-ою світовою війною, він ніколи не згадував учасників визвольних змагань. Це зайвий раз підкреслює байдуже ставлення найвищих посадових осіб держави до питання визнання національно-визвольної боротьби. На 9 році незалежности ті, які без надуми віддавали своє життя на вівтар української держави, не визнані офіційно у тій державі.

До речі, транслюючи церемонію диктор телебачення звернув

увагу на нагородження майора „Вихора"–Березіна, який нібито врятував замінований німцями Краків від цілковитого знищення, прорвавшись у місто і розірвавши дроти підключені до мін. Такі міти широко розповсюджувалися в колишньому СССР для прославлення совєтської армії–визволительки. Договорилися вже й були до того, що нібито у Львові було заміновано німцями найважливіші будівлі і будинок опери. І лише мужність совєтських розвідників спасла Львів. Але кожному, хто тим цікавиться, відомо, що німці в окупованих державах знищили лише одно місто–Варшаву, як кару за варшавське повстання. Краків та інші міста вони при бажанні могли за 5 років окупації розібрати по цеглині. Вони не тільки не знищили тих міст, але і в окупованій Україні, в столиці Києві, підчас відступу залишили неушкодженими усі монументальні споруди, в тому числі, будинки уряду, ЦК КПУ, ВР, оперний театр. Хто ж заважав би німцям знищити їх? Така примітивна пропаґанда була придатна для примітивних радянських людей. Але як бачимо, телебачення в незалежній Україні і дальше поширює ці міти.

Відзначення дня захисника вітчизни вперше в цьому році в Україні відбулося не дуже гучно. Не було традиційного урочистого засідання, а лише зустрічі ветеранів. Телебачення показало київський військовий ліцей імені полковника Івана Богуна, де кращих ліцеїстів нагороджували з нагоди цього свята. Не важко собі уявити, якими захисниками української держави будуть вони–майбутні офіцери, яких виховують на традиціях совєтської армії. Були інтерв'ю з військовиками та цивільними особами, які в один голос схвалювали цей „празнік", наголошуючи, що так повинно бути, бо зберігається традиція прославлення совєтської армії.

В інтерв'ю для телебачення один з відставних генералів стверджував, що УПА не відіграла ніякої ролі у справі визволення України, а другий переконував, що головний командир УПА Роман Шухевич–це німецький диверсант, якого німці закинули в тил совєтської армії у 1944 році. І такі небилиці поширює українське державне телебачення.

Л. Кучма опублікував також указ про відзначення 55-ої річниці перемоги у „Великій вітчизняній війні", так і дальше в Україні іменується 2-га світова війна, як відомо, для українців ніякою вітчизняною не була. Президент вимагає від уряду та місцевих адміністрацій відзначити цю дату на найвищому державному рівні. У відповідності з указом Президента, усі учасники війни, очевидно, крім учасників національно-визвольних змагань, будуть нагороджені орденами „Захисник вітчизни", а офіцери ЗСУ–орденами „За муж-

ність". На ці заходи з бюджету має бути виділено 90 мільйонів гривень, що вдвічі більше, ніж на проведення сумнівного референдуму. Крім цього, усім ветеранам буде призначена довічна стипендія.

Журналісти справедливо запитують: скільки ветеранів є на сьогодні в Україні? Адже в Україні, незважаючи на це, що від закінчення війни минуло 55 років, кількість ветеранів весь час збільшується. Це пояснюється дуже просто: за відповідний хабар можна одержати довідку, що підчас війни хлопець чи дівчина, навіть у віці 10-12 років, десь працювали і тепер, у відповідності з законодавством, мають право на звання ветеранів війни. Така велика кількість ветеранів, не бачена ні в одній державі, лягає неймовірним тягарем на бюджет держави.

Ветерани війни, обласкані державою, одержують високі пенсії по 500 і більше гривень, користуються всілякими пільгами. І це в час, коли учасники визвольних змагань, які по 10-20 років відсиділи в концтаборах і не мають відповідного стажу праці, одержують по 30-40 гривень пенсії і мають лише невеликі пільги за рахунок місцевих бюджетів у Львівській, Івано-Франківській та Волинській областях, які визнали національно-визвольну боротьбу.

Усе вище сказане має безпосереднє відношення до становлення ЗСУ. Якщо національна ідея, за твердженням самого Л. Кучми, не спрацювала в Україні, то це в першу чергу відноситься до ЗСУ. Армія практично повністю русифікована як і за совєтських часів. Лише деякі високопоставлені офіцери перед камерами телебачення користуються українською мовою. У всіх інших випадках спілкування є на „общєпонятном", а солдатів-українців у військових частинах розташованих у східних областях відразу примушують переходити на російську. ЗСУ культивують усі традиції колишньої совєтської армії. Не відзначають у ЗСУ ні дня Крут, ні дня героїв, ні бою на Маківці, ні свята Покрови, ні інших знаменних дат. Не віддають шану учасникам визвольних змагань–Січовим Стрільцям та воякам УПА, які загинули за Україну. Вже не раз згадувалося про те, що навіть в теперішніх одностроях ЗСУ немає ні одного елементу одностроїв Січових Стрільців, армії УНР чи УПА. Вони і дальше є копією совєтських, а тепер російських мундирів.

Якщо в попередні роки в Західній Україні учасників визвольних змагань допускали у військові частини для спілкування з військовиками, то тепер ця практика припинена. Замість цього активізували свою діяльність ветерани совєтської армії, які мають вільний доступ до військовиків і яким доручено патріотичне виховання солдатів. Не важко здогадатися, як проводиться таке „патріотичне" ви-

ховання.

Січневі події у Верховній Раді дають хоч маленьку надію на те, що, крім соціяльно-економічних питань, будуть, хоч поволі, вирішуватися питання побудови національної української держави. Парляментська більшість створена у січні цього року, за лічені дні прийняла декілька ухвал, на які патріотичне громадянство чекало вже від 1991 року: нумерація скликань ВР починається від 1990 року, отже, тепер не 14-а 3 скликання; ліквідується совєтська символіка у приміщеннях ВР тощо. Нарешті ліквідовано „свято великої жовтневої революції" 7-8 листопада, яке, на посміховисько всього світу, відзначала донедавна лише Україна, хоч до подій жовтня 1917 року ніякого відношення не мала. На скасування цього „празніка" чекали в Україні 10 років.

Скільки ж років треба ще чекати, щоб позбутися інших совєтських традицій, а також рудиментів тоталітарного режиму і, в тому числі, такого анахронізму як відзначення дня захисника вітчизни?

Лютий, 2000 р.

Російська медаля на пам'ятку 80-річчя Жовтневої революції

В престижному американському журналі Т-ва колекціонерів Орденів і Медалей в ч. 50 за травень-червень 1999 р. появилась 3-тя з черги стаття на тему совєтських військових відзначень. Автор статті проф. Ігор Вікторов-Орлов інформує, що тепер в Росії є дві категорії відзначень–„офіціяльні" і „альтернативні". В цьому числі описує він про найновіше російське відзначення для вшанування 80-річчя жовтневої революції.

Автор подає історичні пояснення. 31.10.67 створено Орден Революції. Після ров'язання СССР день 7-го листопада був виключений із календаря державних свят, але президент Б. Єльцин (знаючи прив'язання до того святкування–О. Го) привернув день 7-го листопада як День примирення й злагоди, бо багато громадян Росії дальше відмічали той святковий день.

З нагоди 80-річчя революції Державна Дума Росії встановила пропам'ятну медалю для тих колишніх громадян СССР(отже, для громадян України–О. Го), що воювали чи працювали для перемоги. На лицевій стороні є зображені три постаті: робітник, вояк і моряк–на тлі розвиненого червоного прапору, а над ним Ленін з випрямленою правою рукою, а за Леніном фасада Смольного Інституту, головна квартира революції в Петерсбурґу. Кругом медалі напис: „Велика Жовтнева Соціялістична Революція". На другій стороні є представлений боєвий корабель „Аврора" з стилізованим написом „80" і мала червона зірка.

Створено 10.12.1997 ще одне пропам'ятне відзначення 80-річчя збройних сил СССР.

Напевно знайдеться багато охочих в Україні такі відзначення одержати.

О. Го

РЕПЛІКА

на статтю П.Грицака „Альтернатива перед українською молоддю в роках 1943-1945" (журнал „Вісті комбатанта", №5-6, 1999 р.)

Історія визвольних змагань 1940-их років освітлена в багатьох працях істориків, спочатку після війни у діяспорі, а починаючи з кінця 1980 рр. і вже після відновлення незалежности,–також і в Україні. Багато безпосереніх учасників цих змагань опублікували за цей час свої спомини. Окремо освітлені в опублікованій літературі дві мілітарні формації, що брали участь у боротьбі–Українська Повстанська Армія і Дивізія „Галичина", з якої постала пізніше Українська Національна Армія.

Історії, а в основному генезі створення цих двох військових формацій присвячена стаття п. Грицака. Свої міркування відносно цієї статті хочемо винести на розгляд читачів журналу і, особливо, учасників описаних подій і спеціялістів-істориків. Основну увагу в своїй статті автор приділяє історії організації „Дивізії". Історія Української Повстанської Армії, що постала значно скоріше від Дивізії, представлена у статті „на марґінесі", з використанням умовної назви „ліс". Оцінка дій та боротьби УПА неповна, дуже поверховна, в дечому неправильна. Автор обмежується лише до згадки про боротьбу з польською Армією Крайовою: „...український рух опору був певною реакцією на діяльність АК..." (П. Грицак).

Тому необхідно хоча б коротко, але історично об'єктивно охаректеризувати генезу та історію виникнення та боротьби УПА.

На землях Волині, Полісся і північних районів Тернопільської області (у т. зв. „Райхскомісаріяті Україна") ОУН СД очолила антифашистську боротьбу ще у вересні 1941 р., восени 1942 р. приступила до інтенсивної організації і вишколювання військових частин на Поліссі. Створені на цих землях відділи захищали населення перед німецькими репресіями, згодом і перед злодіяннями червоних партизан.На Закерзонні (Холмщина, Посяння, Лемківщина) збройні відділи УПА вже у 1942 р., дійсно, були створені для захисту українського населення перед варварським кривавим терором польського підпілля (атентати на українських діячів та священиків, винищування національно свідомого й активного українського населення, навіть цілих українських сіл).

Щодо Галичини, то переломним моментом для настроїв свідомого українського населення у відношенні до німців була реакція німецького уряду на Акт 30 червня 1941 р. і арешт членів уряду проголошеної української держави. Тому теж на Першій Конфе-

ренції ОУН у вересні 1941 р. визначено такі найближчі завдання:

а) розкриття німецьких плянів поневолення і колонізації України та підготовка до активної боротьби з німецьким окупантом;

б) збір та магазинування зброї;

в) вишкіл нових провідних кадрів для визвольної боротьби.

Створено тоді Краєвий Військовий штаб (КВШ), який очолював пор. Дм. Грицай, пізніше генерал Перебийніс і в кінці сот. Роман Шухевич–Чупринка (з 22 січня 1946 р. у ранзі генерала). З доручення КВШ переводяться у стан підпілля створена у червні 1941 р. старшинська школа у Мостах біля Львова та підстаршинська школа у Поморянах. Організуються курси радистів, санітарної служби тощо.

Сітка ОУН одержує доручення, щоб кожний провідний член перейшов у найближчому часі найменше підстаршинський вишкіл.

Одночсно з доручення ОУН починають організовуватись збройні боївки, а далі окремі збройні відділи, які включають у свої ряди і нечленів ОУН та приймають загальнонаціональний характер. Так постає мережа відділів Української Національної Самооборони (УНС) як виразник збройного спротиву, як організування активної боротьби поза рамками організації, як перехід до всенародного збройного резистансу. З тією метою у Прикатпатті у 1943-44 рр. створюються табори підстаршинських і старшинських вишколів.

Весною 1943 р. починають організовуватись віділи УПА на Правобережній Україні (у Холодному Ярі). Осінню 1943 р. створюються перші повстанські відділи на Буковині.

У серпні 1943 р. УПА опублікувала свою політичну програму, стверджуючи, що вона веде боротьбу з обома–гітлерівським і сталінським імперіялізмами, що український народ, як і всі інші, має право і буде сам вирішувати про свій політичний і соціяльно-економічний устрій у своїй власній самостійній державі. Було проголошене і широко розповсюджене гасло „Воля народам–воля людині".

А в днях 22-23 листопада 1943 р. в житомирських лісах з ініціятиви ОУНСД під охороною відділів УПА відбулась Конференція поневолених народів Східної Европи й Азії з участю представників 13-ти народів тодішнього СРСР, тоді ж був створений Антибільшовицький блок народів–АБН.

У січні-лютому 1944 р. Головна Команда УПА і Референтура зовнішніх зв'язків Проводу ОУН заініціювали створення керівного політично-репрезентативного державного органу України. У березні 1944 р. була сформована Ініціятивна Комісія для створення

такого органу. У червні 1944 р. Комісія свою роботу закінчила, а в днях 11-15 липня 1944 р. відбувся установчий Великий збір Української Головної Визвольної Ради, безпрецедентного у світовій історії підпільного парляменту.

УГВР була створена як керівний орган українського народу в його революційній боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу із завданням очолити цю боротьбу, давати напрямні українській державній політиці та керувати нею.

Великий збір вибрав Генеральний Секретаріят, тобто виконавчий орган–Уряд України. Він включав і Секретаріят–Міністерство закордонних справ України, яке відтоді репрезентувало нашу визвольну боротьбу перед західним світом. Ця боротьба в активній збройній формі тривала до кінця 1940-их рр., потім продовжувалась окремими спалахами до половини 1950-их років, лунаючи кривавим жертовним відлунням на Заході, хоча, як відмічає у своїй статті п. Грицак, не одержувала звідти ніякої допомоги.

Постановою Української Головної Визвольної Ради від 30 травня 1947 р. днем постання УПА визначено день 14 жовтня 1942 р., що збігається із святом Покрови, історичним козацьким святом.

Слід згадати і те, що ще 11 вересня 1947 р. Сотня УПА „Ударники-2" під командою поручника Михайла Дуди–„Громенка" пробилась у запеклих боях рейдом із Лемківщини через Чехо-Словаччину до Західної Німеччини. У повному озброєнні перейшли кордон, засвідшивши перед світом про рівень військового вишколу, дієвість та боротьбу УПА. Саме така генеза виникнення організованої боротьби УПА на всіх західноукраїнських землях і саме таку альтернативу вибрала значна частина свідомої і жертовної української молоді у 1943-45 рр.

Повертючись до історії створення „Дивізії", з перспективи часу важко сказати, що відіграло тоді більшу ролю: далекоглядні наміри її організаторів, в т. ч. голови УЦК проф. В. Кубійовича та сотника Д. Паліїва,–зберегти найкраще субстанцію українського народу в боротьбі між двома скрайньо жорстокими наїздниками..." (П. Грицак), чи намагання німців організувати з місцевого населення на окупованій території військову формацію з метою її пізнішого використання на свій розсуд?

Можна погодитися з думкою окремих учасників цих подій, що організатори „Дивізії" не намагались здійснити якісь свої військово-політичні аспірації, а трактували „Дивізію" як школу кадрів на майбутнє.

1 липня 1944 р. Дивізія „Галичина" в цілості опинилась на фронті

в районі, де були сконцентровані найбільші сили більшовиків, і попала в оточення–т. зв. Брідський котел. Після багатоденних жорстоких боїв, понісши великі втрати, частині вояків Дивізії таки вдалось вирватись з оточення. У загальних цифрах бойовий стан Дивізії під Бродами нарахував 11,0 тис. чол. У кітлі пропали тисячі убитими, пораненими і захопленими у полон; до місця вишколу Дивізії повернулось 3,0 тис.; решта перейшла до УПА.

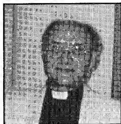
Не піддаючи сумнівам опінію істориків про проф. Кубійовича та інших засновників Дивізії*, своїми зауваженнями ми намагались доповнити і трохи врівноважити статтю п. П. Грицака, яка однобоко висвітлює незвичайно складні обставини для молоді в Галичині у 1943-1945 рр., а сам автор необ'єктивно ставиться до історії наших військових формувань–української Повстанської Армії та Дивізії „Галичина".

Роман Крушельницький
Наталія Пахолків-Николин
Львів, лютий 2000 р.

* „Кубійович і інші" не були „засновниками" Дивізії. Губернатор Галичини О. Вехтер був фактичним творцем Дивізії. Він звернувся до Українського Центрального Комітету про підтримку в акції набору добровольців до Дивізії. (Редакція)

„ПАРАФІЯ св. АНДРІЯ В СІДНЕЇ 1948-1998"

Нова книга о. Івана Шевціва, ст. 907, великого формату, з численними фотографіями, обкладинка Леоніда Денисенка, Сідней-Львів-1999 р. Б.

о. ІВАН ШЕВЦІВ–видатний релігійний і суспільний діяч, який вступив до Дивізії „Галичина", а згодом закінчив теологічні студії в Римі й душпастирював спочатку у Великій Британії, а від 1959 року в Австралії. Крім жертвенної праці на ниві душпастирства, він проявив себе як сумлінний історик-дослідник та блискучий публіцист. В Англії та Австралії він заснував і редаґував журнали, написав і видав 13 книжок, з того дві англійською мовою. В Україні своїм коштом видав для молоді 18 книжок, з того 11 перекладів з англійської мови, а 7 передруків еміґраційних видань, наприклад, „Теорія нації" Лева Ребета, „Українська Католицька Церква і ми" й інші. І ще дві книги передруковано за старанням о. Шевціва, коштом Товариства Священиків ім. св. Андрія в Австралії, одна з них „Батьки і діти" о. Ізидора Нагаєвського–кол. капеляна УД УНА.

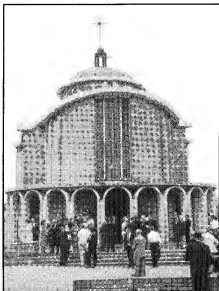
Остання велика книга „Парафія св. Андрія в Сіднеї" появилася в 1999 році. З „Вступного слова", яке написав Іван Паславський, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Інституту українознавства Національної Академії Наук України у Львові, друкуємо уривки про книгу й життя о. Івана Шевціва .

Редакція

Кожна книжка має свою долю–казали стародавні римляни. Доля книжки о. Івана Шевціва щойно починається і ми віримо, що вона буде щасливою. Для такої віри дає нам підставу як сам зміст книжки, так і рівень її наукового і літературного опрацювання. За об'єкт дослідження автор обрав історію лише однієї парафії, але на її прикладі зумів показати найбільш характерні риси життя усієї української діяспори в Австралії за останні п'ятдесят років.

Парафія св. Андрія в Сіднеї, як довідуємося з книги о. І. Шевціва, завжди була зразковою в Австралійській єпархії, а її настоятелі і парафіяни людьми щирої віри, духовної і матеріяльної самопожертви, громадського і патріотичного обов'язку. Історія парафії–це за-

хоплююча оповідь про будні і свята українців-католиків, вигнаних аж на край світа. Власне, цю історію послідовно і докладно висвітлює о. Іван Шевців. Але коротко зупинимося на особі її автора.

Церква св. Андрія в Сіднеї

Він народився у мальовничому селі Ґарбузові на Поділлі (Зборівщина) 1 листопада 1926 р. у працьовитій українській селянській родині. В 1941-1944 роках він навчається в Малій духовній семінарії у Львові, де добровольцем вступив до лав Української Дивізії „Галичина" (згодом 1-ої Дивізії Української Національної Армії). Залишившись на заході, І. Шевців продовжив навчання, закінчив студії у Римському університеті Urbanianum, де здобув ступені бакалавра філософії та ліцинзіята богослов'я (1951 р.).Цього ж року владика Іван Бучко рукопожив його на священика.

Свою душпастирську працю розпочав молодий отець Іван Шевців у Англії. Спершу обслуговував Округу Лондону, яка охоплювала 56 таборів у 16-ти округах. У 1956–1958 роках був парохом в Окрузі Йоркшир, викупив у протестантів церкву, школу і залю в місті Брадфорд, відкрив парафіяльну школу українознавства під проводом Сестер Служебниць. Уже з самого початку своє душпастирське служіння о. І. Шевців тісно пов'язує з активною культурно-просвітницькою роботою серед української еміґрації. В Англії він засновує і редаґує місячник „Наша Церква" (1953–1958 рр.), бере активну участь у житті української громади.

У березні 1959 року, на запрошення нового Апостольського Екзарха Австралії владики Івана Прашка (знайомого о. Івана з Риму), він прибув до Сіднею 18 травня того ж року і став сотрудником о. д-ра Петра Дячишина. В січні 1962 року був призначений сотрудником в Аделяїді, а в лютому 1963 року став парохом в Перті (Західна Австралія). З 17 жовтня 1967 до 15 травня 1995 року о. І. Шевців незмінний парох сіднейської парафії св. Андрія.

Своє душпастирське і життєве кредо він чітко сформував і вис-

ловив у слові, виголошеному з нагоди вступлення в Сіднейську парохію: „Добро людських душ, добро нашої Церкви і добро цілого українського народу це для мене „suprema lex"–найвищий закон". О. І. Шевців стає ініціятором багатьох важливих заходів. Ще в Перті він збудував церкву св. Івана Хрестителя, а також школу-залю, парафіяльний дім, зорганізував ТУСК „Обнова", Братство і Сестрицтво, Вівтарну й Маріїнську Дружини.

Деталь пам'ятника Ювілею 1000-ліття Хрещення Руси-України. Представлені воїни: княжий дружинник, запорізький козак, січовий стрілець, упівець, дивізійник.

У сіднейській парафії став радником і мужем довір'я Апостольського Екзарха Австралії, побудував парафіяльний дім, школу, манастир Сестер Василіянок, Пам'ятник Ювілею 1000-ліття хрещення Руси-України, Дім пенсіонера та церкву–пам'ятник згаданого ювілею, а також УКОсередок (школа, парафіяльний дім) в столиці Австралії Канберрі. У Сіднеї о. Іван заклав кредитівку „Карпати", зорганізував церковний молодечий хор, заснував організацію „Українська Католицька Молодь", відновив ТУСК „Обнова", зібрав багату бібліотеку, яку 1996 року передав до Боголовської Академії і Духовної Семінарії у Львові. Взагалі, о. І. Шевців щедрий спонсор і меценат багатьох цікавих і цінних видань, що з'явилися на Україні в останні роки, його ім'я є серед засновників Бібліотеки діяспорної літератури у Львові. В 1970–1995 рр. був головою Товариства священиків ім. св. Андрія. Його працю патріярх Йосиф Сліпий відзначив гідністю почесного крилошанина (1968 р.) та митрофорного протоєрея і архимандрита (1979 р.), а Наукове Товариство ім. Т.

Шевченка в Австралії обрало його своїм членом (1964 р.).

Оригінальність нової книжки о. І. Шевціва полягає в тому, що поряд з власними історичними екскурсами, історіософськими роздумами, конкретними розповідями й описами різних подій і фактів, він широко використовує багатий довідковий матеріял, що належить перу інших авторів–живих свідків історії зародження й становлення української діяспори в Австралії. Отець І. Шевців повністю наводить або розлого цитує листи, спогади, а також публікації з преси, які, на його думку, додають щось нове, істотне, і розкривають невідомі сторінки життя австралійських українців. Широко послуговується автор і так званою „усною історією". Це–записи розповідей і спогадів різних людей–українських еміґрантів, які різними шляхами потрапили за межі Батьківщини і дісталися до Австралії. Це унікальні документи про людські долі, часто вельми трагічні, зрідка, навіть, веселі й кумедні. Завершує книгу Хроніка парафії св. Андрія, яка велася з 1950 року.

Загалом, книжка о. Івана Шевціва „Парафія св. Андрія в Сіднеї: 1948–1998" є своєрідною енциклопедією релігійно-громадського життя українців Сіднею, а також української громади в Австралії. Її неперехідна вартість у тому, що автор упродовж майже сорока років сам був активним учасником і живим свідком історичних подій, які він описує. Це своєрідний „літопис самовидця" Сіднейської парафії св. Андрія за останні півстоліття.

До історії УПА

Василь ФЕДОРОВИЧ

ПЕРЕГЛЯДАЮЧИ ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ...

До речі, тут мова тільки про 22-ий том, що має підзаголовок „УПА в світлі польських документів". Він появився друком в 1990 р. Матеріяли до нього зібрав і впорядкував Євген Місило, українець, польський громадянин, відомий дослідник української проблеми в Польщі, а в першу чергу історії УПА на території „Закерзонського Краю".

Опубліковані тут вироки Військового Суду Оперативної Групи „Вісла" та деякі документи Департаменту Справедливости Міністерства Народної Оборони Польщі зображують найбільш трагічний період історії УПА (1944–1945 рр.). Одночасно вони кидають ганебну пляму на карне правосуддя нової „демократичної" Польщі. Вони свідчать про те, що в згаданому періоді військові суди засудили на кару смерти 573 українців за приналежність до УПА чи ОУН або за співпрацю з підпіллям.

„Цей трагічний список воїнів УПА, страчених у роках 1944–1956, завершують: командир УПА „Закерзонського Краю" полк. Мирослав Онишкевич („Орест"), засуджений до смертної кари 3 червня і страчений 6 липня 1950 р. та шеф Служби Безпеки Петро Федорів, засуджений 20 січня і страчений 11 квітня 1950 р." (Ст. 22).

Варто при тому зазначити, що ті дані неповні, бо велику частину архівів, що відносяться до УПА, знищено ще в 1962 і 1963 роках. Все-таки з залучених 139 копій судових вироків можна відтворити докладний образ поступування суду в справі упівців. В тому відношенні найбільш „активним" був Військовий Суд Оперативної Групи „Вісла", який впродовж неповних 4 місяців (від 14 травня до 10 вересня 1947 р.) засудив 173 особи на кару смерти, а 15–на довголітню або довічну тюрму. Судили українських підпільників на підставі 85 ст. Карного Кодексу Польського Війська з 1944 р., де „за спробу позбавити польську державу її незалежности або відірвати від неї частину території" була передбачена кара в'язниці від 10 до 15 років або кара смерти. Виглядає, що та стаття була призначена особливо для членів УПА, бо, нпр., польських підпільників судили на підставі лагіднішої 86 статті, в якій говорилося тільки про повалення існуючого режиму, без нарушення територіяльної цілости держави.

Процеси проти членів УПА мали показовий характер, їм надавали особливого розголосу, а одночасно для застрашення цивільного українського населення на території Сянока і Ряшева вивішували оголошення з прізвищами засуджених і страчених членів УПА.

Якщо мова про суди, то найбільш безоглядним був Військовий Суд Оперативної Групи „Вісла", що спершу урядував у Сяноці, а пізніше від червня 1947 р.–в Ряшеві. Той суд складався з трьох членів: голови і двох присяжних, якими звичайно були підофіцери або рядові вояки. Головою суду був (за винятком двох перших процесів) пор. Людвік Келдика, один з найжорстокіших і безжалісних суддів. Він, здається, не знав іншої кари, тільки–смерть. Поминаючи те, що він не мав юридичної освіти, в нього взагалі не було почуття справедливости, тільки жадоба пімсти.

Ось кілька даних з його біографії.

Народився в 1922 р. в селі Лютівня Перемиського повіту, в роках 1935–1939 вчився в гімназії, а від 1939 до 1940 р.–в торговельній школі в Перемишлі. За німецької окупації жив спершу на селі в батьків, потім працював практикантом у рільничій школі в Чернихові (повіт Рудки), в 1944 р. вступив до міліції в своєму селі, в 1945 р. змобілізований до армії, а після закінчення однорічної військової школи в ранзі підпоручника був іменований секретарем, пізніше асесором Військового Суду в Кракові, після чого в червні 1947 р. вже як поручник став суддею Військового Суду Оперативної Групи „Вісла", де судив українських підпільників, членів УПА. Після закінчення акції „Вісла" судив членів УПА в Військовому Районному Суді в Кракові (на його рахунку з того часу 63 смертні вироки). В роках 1948–1952 працював у районних судах в Кельцах і Катовицях. В 1952 р. вписався на заочні курси права в Ягайлонському університеті в Кракові. В 1954 звільнений з військової служби. Помер в Кельцах в 1973 р.

Форма вироків Суду „Вісла" нагадувала в основному польські вироки з-перед 1939 р., а саме: назва і склад суду, прокуратор, оборонець з уряду, персональні дані підсудного (ім'я і прізвище, псевдонім з УПА, імена батьків, дата й місце народження, місце проживання, віровизнання, національність, громадянство, освіта, звання), потім стандартне з'ясування інкримінованого злочину: приналежність до УПА (Української Повстанської Армії), намагання відірвати від Польщі південно-східні землі (подібно як в 1930-их роках обвинувачувано у Львові членів ОУН), участь в боях з відділами польського війська, незаконне переховування вогнепальної зброї.

Ті вчинки–згідно з актом обвинувачення–вичерпували знамена

злочину з 58 ст. ККПВ з 1944 р. Присуд–кара смерти, позбавлення публічних і громадянських прав назавжди та конфіцкація майна на користь державного скарбу.

В сентеції вироку суд ще раз з'ясовував злочинну діяльність кожного підсудного, зокрема сильно підкреслював бої з польською і союзною, тобто більшовицькою армією, грабування в селян худоби і збіжжя для потреб УПА, нелеґальне посідання зброї і т. п. Суд відкидав як безпідставну всяку оборону підсудних. Часто траплялося, що обвинувачені на судовій розправі відкликували зізнання зложені в слідстві і заперечували свою вину. Суд не вірив таким виясненням, хоч було загально відомо, що в часі слідства до підсудних стосували тортури, щоб видобути від них потрібні для засуду зізнання.

При виданні вироку суд звичайно бере до уваги всі обставини, що довели до поповнення злочину, так пом'якшуючі, як і обтяжуючі. В суді „Вісла" не було, мабуть, ані одного випадку, щоб враховано пом'якшуючі обставини, а завжди підкреслювалося тільки обтяжуючі. Стандартною обтяжуючою обставиною для всіх підсудних була вже сама приналежність до „злочинної банди" УПА, намагання відірвати від Польщі частину її території та нелеґальне посідання зброї. Крім того, в багатьох випадках суд підкреслював ще інші обтяжуючі обставини. Для прикладу:

а) Вороже ставлення до польського народу і польської держави. Таку обставину застосовано між іншим до Розалії Мінько, 23-річної селянської дівчини з села Станкова, Ліського повіту, яка була зв'язковою для УПА, крім того, збирала зела, з яких виробляли ліки для хворих і ранених членів УПА. Проголошуючи смертний вирок, суддя підкреслив теж її ненависть до польського народу і польської держави. Вирок смерти виконано в Сяноку 22 травня 1947 р. (Ст. 54-55).

б) Брак жалю за поповнений злочин.
Тут, як приклад, може послужити справа Параскевії Баб'юк, 20-річної селянської дівчини з Заліської Волі, Ярославського повіту, яка від грудня 1946 р. до січня 1947 р. (отже не цілих 2 місяці) мала бути зв'язковою УПА. При вимірі кари суд взяв під увагу її довгу (?!) співпрацю з УПА, крім того, брак жалю за поповнені провини. Окремо ще підкреслив суд, що підсудна, почуваючись невинною, повинна була в останньому слові просити помилування, чого однак не зробила. (Ст.91-92). Вирок смерти виконано 9 червня 1947 р. в Ряшеві.

в) Ідейні мотиви.

Типовою тут є справа Михайла Соколика, 47-річного селянина з Середнього Села, пов. Лісько, що, згідно з актом обвинувачення, вже в 1944 р., отже, ще за часів німецької окупації, як війт громади два рази контактувався з бандерівцями і радив збирати контингенти харчів та пересилати їх „банді". Ту діяльність продовжував він і пізніше після визволення Польщі. Підсудний признався до своїх вчинків, при чому не виявляв ніякого жалю, а твердив, що діяв з ідейних мотивів та політичних переконань. (Ст. 72-74). Вирок смерти виконано 22 травня 1947 р. в Сяноку.

г) „Низькі спонуки".

Своєрідне і безпідставне окреслення обтяжуючих обставин знайшов суд у справі Михайла Тиравського, селянина з Брищави, Перемиського повіту. Згідно з актом обвинувачення, його втягнено до співпраці з відділами УПА й наложено на нього обов'язок збирати харчі для упівців. Він виконував ті обов'язки аж до часу його арешту. При засуді на кару смерти суд прийняв як обтяжуючу обставину доповнення злочину „низькі спонуки" (?), не згадуючи ані словом, в чому проявлялася та низькість чи підлість. Вирок смерти виконано 6 червня 1947 р. в Ряшеві.

Екзекуції засуджених на смерть упівців відбувалися здебільша масово. Ось декілька прикладв за час від травня до жовтня 1947 р.: 22 травня–19 екзекуцій, 3 червня–7, 6 червня–7, 24 червня–7, 2 липня–6, 8 липня–11, 24 липня–11, 26 серпня–12, 1 жовтня–19.

Якщо говорити про термін виконання вироків, то згідно з інструкцією шефа Департаменту Служби Справедливости Міністерства Народної Оборони полк. Генрика Гольдера з 27 травня 1947 р., смертні вироки видані Військовим Судом Групи „Вісла" мали бути виконані негайно після їх проголошення. Те зарядження стосувалося тільки до упівців. (Ст. 491, док. ч. 7). Отже, на підставі того зарядження, до половини червня 1947 р. всіх засуджених на кару смерти страчено ще того самого дня. (Ст. 567-568). Пізніше вироки виконувалися через 5-7 днів після їх оголошення, а від початку серпня 1947 р. через два тижні.

Згідно з приписами карної процедури, підсудні мали право на державного оборонця і за його посередництвом могли звертатися до президента держави (тоді Болєслава Берута) з проханням про помилування або вносити до Найвищого Військового Суду заяву про ревізію вироку. Ті права були радше теоретичні, бо підсудні, звичайно молоді люди, без високої освіти, були беззахисні перед військовим судом. Якщо навіть дехто вносив просьбу про помилування, то президент Берут не користав з права ласки і з правила

відкидав прохання.

Тільки одному засудженому на кару смерти „пощастило". Був ним Дмитро Ківер з Ґаїв, Ярославського повіту, селянин, 1924 р. народження, обвинувачений в тому, що в часі від 15 липня 1946 р. до 15 серпня 1946 р. був членом УПА, яка старалася відірвати від Польщі південно-східню частину її території.

Згідно з актом обвинувачення, він разом з іншими членами УПА брав участь в грабежах навколишніх сіл та довозив дерево на будову зимових бункрів. Внаслідок поранення в руку лікувався в Перемишлі, а потім перебував вдома та співпрацював далі з УПА при будові бункрів.

Вироком з 17 червня 1947 р. був засуджений на кару смерти. Користуючи зі свого права, він вніс до Найвищого Військового Суду скаргу про ревізію вироку. Найвищий Військовий Суд уневажнив смертний вирок і доручив Судові Групи „Вісла" наново розглянути справу в іншому судейському складі, внаслідок чого Дмитра Ківера засуджено на 15 років тюрми (Ст. 140-141).

Ще одна заввага. При виконанні вироків смерти траплялися надуживання або щонайменше занедбання чи недогляд. Згідно з карною процедурою, суд був зобов'язаний повідомити Департамент Справедливости про кожний виданий смертний вирок і щойно після апробати проводити екзекуцію. Проте часто траплялося таке, що повідомлення висилалося вже після екзекуції засудженого. Такий випадок був між іншим з Розалією Мінько, засудженою 16 травня і страченою 22 травня 1947 р. без апробати Департаменту Справедливости, тільки з доручення віцеміністра Державної безпеки полк. Корчинського. Про це свідчить урядова кореспонденція між судом „Вісла" і Департаментом Справедливости. В своєму письмі з 12 червня 1947 р. шеф карного відділу Департаменту Справедливости до шефа суду „Вісла" вимагав (уже четвертий раз), щоб йому перселали акти справи Розалії Мінько, при чому підкреслив, що вирок проти неї та двох інших засуджених (Коша і Лещаківського) не підлягають виконанню до часу вирішення справи Департаментом Справедливости.

Отже, тут було щось не в порядку, бо вироки проти тих осіб були виконані ще 22 травня 1947 р. Не відомо, чи за те притягнено когось до відповідальности.

Схиляючи в скорботі голови перед тими, що засуджені ворожим судом на кару смерти, віддали своє життя за Україну, не можемо забувати також тих, що за ту саму шляхетну ідею каралися (а може й досі караються?) в тюрмах. Є удокументовані дані, що в часі від

травня до вересня 1947 р. той же горезвісний суд „Вісла" в 98 процесах засудив 120 українців на кару ув'язнення за приналежність до УПА або співпрацю з нею (з них 45 засуджено на довічну тюрму, а інших на різні терміни 15, 10 років та нижче). (Ст. 535-550).

***

Понад 50 років минуло від того часу, коли відбувалися ті трагічні події. Без сумніву, більшість тодішнього польського населення солідаризувалася з урядовими протиукраїнськими репресіями. Самі ж українці були застрашені й не наважувалися на якусь реакцію проти самоволі польської комуністичної влади. Щойно після кількох десятиріч українські історики й науковці в Польщі почали досліджувати державні архіви, в яких знайшли документи про жахливі життєві умови в зв'язку з акцією „Вісла" та про намагання польського уряду знищити докорінно український рух.

Проте, навіть в тих понурих часах траплялися „білі круки". Прикладом є справа Анни Карванської-Байляк („Рома"). Арештована в травні 1947 р. за приналежність до УПА, сиділа в слідчій тюрмі в Ряшеві й очікувала суду. Одного дня до келії впровадили полькулікарку, арештовану за лікування ранених українських підпільників, отже, за поміч УПА. Вона заприязнилася з Ромою й не раз розмовляла з нею про УПА. Полька розуміла ситуацію Роми і знала, що їй грозить в наглому суді кара смерти. Одного вечора вона приступила до Роми і поважно сказала їй: „Не журись! Якщо прийдеться тобі загинути, то йди на смерть з переконанням, що справа, за яку борешся, „переможе". Перед відходом з в'язниці (її звільнили після двох місяців) вона приобіцяла Ромі, що поїде до Ченстохови й на колінах піде на гору просити Матір Божу, щоб Роми не судили в наглому суді, тільки в звичайному. Видно, вона свою обіцянку виконала, Рому судив звичайний суд, який засудив її на 14 років тюрми. Внаслідок амнестії Рому звільнено в 1954 р. Під сучасну пору вона живе в США. (Літопис, том 23, ст. 306-308).

Сьогодні ситуація змінилася й можливо поляки дивляться інакше на той кошмарний період своєї історії. Між Україною і Польщею існують тепер на державному рівні добросусідські взаємини (Кучма–Квасьнєвський), а цей приклад згори може мати позитивний вплив на широкі маси населення.

***

Ота коротка „екскурсія" в минуле не має наміру роз'ятрювати давні рани, тільки побажати обом народам, щоб в майбутньому таке не повторилося.

Торонто, 12 березня 2000.

ПОЯВИЛИСЯ ЧЕРГОВІ ТОМИ „ЛІТОПИСУ УПА”

„З юнацьких мрій–у ряди УПА”, Спогади ройового УПА, Торонто–Львів, 1999. За редакцією І. Тимочко-Камінської та С. Ґоляша. Тверда обкладинка, ілюстрації, покажчик, 334 ст.

У книжці зібрані спомини підстаршини УПА Івана Ґарасиміва–„Палія”, який починає їх з кінця 1943 р., від свого рідного села на Підкарпатті, і розповідає про своє повстанське життя від часу проходження школи „Олені”, що була біля гори Маґура в Карпатах, аж до свого переходу на Захід.

Спогади „Палія” написані живою мовою безпосереднього учасника подій–молодого спостережливого вояка, санітара та ройового, в яких сплітаються щоденні повстанські будні. Подробиці боїв, лісового таборування, зимівлі, рейдів, ведення військового господарства, є саме тими деталями, які дають чіткий повний образ тогочасного небезпечного життя. В книзі описано роботу старшинського вишколу, формування нових відділів, перехід на Лемківщину, виселення українського населення та бої під час акції „Вісла” із польськими спеціяльними військами, совєтським НКВД та військовими з'єднаннями Чехо-Словаччини. В кінці книги поданий список сотні (1944-1947).

Фундатором цього тому стала Головна Управа Товариства Вояків УПА ім. ген.-хор. Романа Шухевича в США, яка фінансувала видання тому в пам'ять свого члена, колишнього вояка УПА, Івана Ділая. Ціна книжки $ 25.

Вовк, О. і Павленко, І., ред., Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Нова серія, Том 2. Київ-Торонто, 1999. Тверда обкладинка, мапи, ілюстрації, покажчик. 724 ст. $ 25.

Зібрані в другому томі нової серії „Літопису УПА” документи і матеріяли–це відозви, накази, розпорядження, інструкції, звіти, що свідчать про військову й адміністративну діяльність УПА та запілля на Волині й Поліссі в 1943–на початку 1944 рр.

Документи і матеріяли, що публікуються, складають п'ять тематичних розділів.Кожен з розділів відповідає певній структурі УПА: Головна Команда УПА, група (ВО) „Заграва”, група (ВО) „Богун”, група (ВО) „Турів”, група (ВО) „Тютюнник”. Тематичні розділи, за винятком розділу „Головна Команда УПА (УПА-Північ)”, мають у відповідності з представленими документами і матеріялами декілька підрозділів: документи командування групи, документи відділів

та підрозділів, звіти відділів та підрозділів, документи запілля військових округ, та звіти керівників запілля військових округ.

Більшість документів й матеріялів цього надзвичайно цікавого тому походить з фондів Центрального державного архіву вищих органів України (ЦДАВОУ), та Державного архіву Рівенської області (ДАРО), які є найбільшим зібранням підпільних документів в Україні. Окремі документи походять з Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАОГУ) та архіву Служби Безпеки України в Києві. Всі ці документи і матеріяли друкуються вперше.

Том має обширну вступну статтю українською та англійською мовами, як теж резюме документів англійською мовою, список оголошених у документах підпільних видань, список ілюстрацій, список скорочень, та детальний покажчик. Видання багатоілюстроване, на 724 сторінках великого формату.

Видання, яке підготовлене Видавництвом „Літопис УПА", Інститутом української археографії ім. М. С. Грушевського, та Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України, отримало фінансову підтримку від Українського Відділу ч. 360, ім. Пилипа Коновала, кавалера Хреста Вікторії, Королівського Канадського Леґіону, у Торонто, який став фундатором тому з нагоди 50 річчя заснування Відділу.

Книги можна замовляти: Litopys UPA, P. O. Box 97, Station „C", Toronto, ON, M6J 3M7, Canada, або електронною поштою на upa@infoukes.ca

Петро ГРИЦАК

ПЛЯН МОРҐЕНТАВА Й АМЕРИКАНСЬКА ПОЛІТИКА У 2-ій СВІТОВІЙ ВІЙНІ

У протилежності до колись широко проголошених намірів президента Америки, В. Вільсона, про конечність „одвертої дипломатії" та намірів оприлюднення міжнародних договорень, закордонна політика ЗСА у 2-ій світовій війні була ведена през. Рузвельтом у дусі таємничости, нераз у протиставленні до публічної опінії і його власних публічно проголошених заяв. У великій мірі це було зумовлене його найближчими дорадниками, деякі з яких мали „радикально-проґресивні" погляди на світ. Одним важливим аспектом цієї політики були воєнні цілі ЗСА та справа трактування переможеної Німеччини, знана під назвою „Плян Морґентава", від імені тодішнього міністра фінансів. Від самого початку це був дуже контроверсійний документ, бо в ньому розходилося про трактування Німеччини в дуже суворий спосіб, щоб унеможливити господарське й політичне відродження Німеччини на довгі часи!

Тут йдеться головно про трактування військовополонених, інтернованих та т. зв. „переміщених осіб" у спосіб незгідний з духом та буквою Гаґської та Женевської конвенцій. Це–через усякого роду бюрократичні шикани та вжиток різних контроверсійних процедур, прикритих плащиком „державних секретів"– систематичне нищення невигідних документів. Також видавано власні декларації про важливі аспекти державної політики, які були суперечні з дійсними потягненнями та цілями тодішньої політики Америки, котра полягала головно на тому, щоб здобути собі прихильність Сталіна і СССР, і втягнути його в догідний для Америки час у війну з Японією. Тими інтенціями президента Рузвельта (як також слабим станом його здоров'я в тих часах) можна частково пояснити серйозні дискусії, які довели до намірів ужити плян Морґентава в окупованій Німеччині, та всі поступки на користь СССР, зроблені в лютому 1945 р. в Ялті. Президент Труман потім потребував років, щоб усі ті політичні потягнення якось спростувати, через основні зміни в державній політиці Америки та прийняття т. зв. „Пляну Маршала" для відбудови Европи. Це означало перехід від політики брутальної сили та безоглядної помсти до прагматичного трактування усіх справ і намагання повернути світ до нормального життя, до часів перед Рузвельтом та його широко плянованими соціяльними трансформаціями.

Плян Морґентава широко відомий, як намагання перемінити окуповану Німеччину у чисто хліборобську країну („картоффельлянд"), зародився 7 серпня 1944 р. як вислід дискусії між ген. Айзенгавером і міністром фінансів ЗСА Г. Морґентавом та його помічником Г. Д. Вайтом. Так пізніше про це звітував другий помічник Морґентава, Фред Сміт. Айзенгавер, тодішній командуючий генерал у Европі, сказав, що його можна зацитувати у пресі, як автора того пляну, та що він скоро повідомить про той плян президента ЗСА, Ф. Д. Рузвельта (ФДР). Евентуально, ФДР та англійський прем'єрміністер В. Черчіль на той плян погодилися, після деякої намови. Одначе, через дуже неприхильні коментарі в тодішній американській пресі, той плян був офіціяльно проголошений недійсним. Мимо тих заперечень, він все таки фактично залишився підставою таємної урядової політики ЗСА і Англії. Навіть в останній вечір свого життя ФДР дискутує з Морґентавом, цей плян–та ще раз, як подав „Н. Й. Таймс", погоджується на нього!

Мимо офіціяльної деклярації президента Трумана вкоротці по смерті ФДР, що цей плян більше не є підставою американської політики, та відхід на пенсію самого Морґентава, через бюрократичну інерцію та особисті інклінації ген. Айзенгавера до політично-коректних потягнень, плян діє дальше. Спеціяльно його застосовується в повній силі до окупованої Німеччини ще на добрих 2 роки. Це діялося до початку дискусій про плян Маршала на відбудову Европи й Німеччини та до початку „холодної війни". Німецькі фабрики, як відомо, безоглядно тоді демонтовано, ніби як репарації, й аж 500 родів товарів, навіть продукція власної нафти Німеччини, були заборонені тим плянуванням.

Для усіх українців у діяспорі, а спеціяльно для колишніх дивізійників і інших комбатантів, ці факти є важливими, бо добре пояснюють багато загадкових (здавалось би) інцидентів. Мимо високопарних деклярацій про визволення та запевнене добре трактування, зараз відчулися усякі адміністративні шикани й безнастанні пригадування, що всі мають повернутися туди, звідки приїхали! У відношенні до військовополонених, то,помимо офіціяльних деклярацій про дотримування постанов Женевської конвенції, вже наперед були приготовлені детальні пляни проголосити військовополонених як „роззброєні ворожі сили" (Disarmed Enemy Forces–DEF) для американської зони окупації. У протилежності до статусу військовополонених, які мали, згідно з Женевською конвенцією, право на таке саме харчування і приміщення, як та сторона, що їх захопила, давала для своїх власних вояків, право писати та одержувати листи

й право на візити представників міжнародного Червоного Хреста для перевірки, DEF не мали жодних ґарантованих прав. Військові бюрократи (так вони думали) могли тоді з полоненими робити дослівно все, що вони тільки захотіли. Якщо плян Морґентава (так тоді говорено, як подає Кордел Гал) мав за ціль „скоротити" населення окупованої Німеччини на 20 мільйонів–то чому не можна би того почати вже в таборах полонених?

Тому зараз почали появлятися довірочні інструкції, як для тих цілей „прогодувати" полонених, підкреслюючи конечність їх утримання „без даху над головою" цілими місяцями, як не роками (тих що вижили), без відповідного одягу та санітарного влаштування, не говорячи вже про медичну опіку. А в тих таборах були також недавно ампутовані, жінки та навіть діти. Усі найбільше драстичні розпорядження видавано довірочно усно, а всю евіденцію та відповідну документацію знищено у рр. 1947-1950. Також, під усякими претекстами, не допускано більше вимагаючих представників Міжнародного Червоного Хреста, де Швайцарія виступала, як „контролююча потуга", замість неіснуючої Німеччини. Ті рапорти, які ще залишилися у централі МЧХ у Швайцарії, як переконався дослідник тих справ, Дж. Бак, є дальше засекречені. В результаті, бракує 1,7–2 мільйони полонених з німецької армії, які є офіціяльно записані як „інші втрати"–Other Losses–також так називається книжка Бака. Він ствердив, що під тим криптонімом фіґурують всі ті, що померли в полоні, та ті, що повтікали з полону, котрих було десь 0,1%.

Це не якісь фантастичні оскарження в роді тих, що у Треблінці хтось ніби власноручно забив один мільйон в'язнів, а ствердження неприємних, дотепер завзято заперечуваних фактів. Це потвердив, між іншим, д-р Е. Ф. Фішер, полк. американської армії, колись активний у U. S. Center for Millitary History, у вступі до книжки Бака. Кровожадні проєкти з пляну Морґентава були, на думку американської публіки, давно відкликані. Показується, що були вони, одначе, включені систематично у пляни окупації Німеччини, вповні використані спеціяльно у відношенні до військовополонених, які були, хитро-мудро, позбавлені свого міжнародними договорами забезпеченого статусу. Вони попросту ставали „роззброєними ворожими силами" для американців, або „ворожим персоналом", що піддався (Surrendered Enemy Personnel–SEP), для Англії чи Канади. Це були бюрократичні новотвори, видумані спеціяльно для того, щоб військові бюрократи могли трактувати військовополонених у арбітрарний, часами навіть у найбільше жорстокий спосіб–на який публічна опінія (наприклад, в Америці) ніколи не погодилася б. Од-

ним із таких заряджень було домовлення тримати полонених у полоні ще до кінця 1948 р., більше, як три роки по скінченню війни, та формальна заборона передчасно звільняти полонених, як це практикував, як відомо, часто ген. Паттон. Він мав у зв'язку з тим багато неприємностей, а загадкова його смерть у грудні 1945 р. давала підстави до поголосок, що це був запляванований інцидент тому, що Паттон нераз говорив „політично некоректні" промови з погрозами для большевиків, ще дорогих союзників, яких тоді в Америці трактовано, як сьогодні Ізраїль.

Відомо було, що в американській зоні, т. зв. „чорні" охоронці таборів військовополонених (цебто не мурини, а поляки, в начорно пофарбованих однострох) нераз без усякої провокації чи потреби стріляли для забави з автоматичної зброї в гущу полонених, каже Бак. „Чорні" охоронці рекрутувалися в великій мірі з членів т. зв. „Бриґади Свєнтокшижської", польської підпільної формації, яка відступила разом з німцями з Польщі до Протекторату та яку вважають деякі поляки коляборантською формацією. Часті були випадки грабування полонених із обручок, годинників та нашийних хрестиків, їх биття палицями–„палкування"–як свого роду ритуал прийняття до табору. Нераз відчувався брак усякої охорони від нападу на конвої полонених роз'юшеною юрбою, що траплялося у Франції чи Бельгії. Особисті документи нераз були відбирані та нищені.

Ця атмосфера публічної ненависти й брутальности переливалася також, ніби на підставі договору в Ялті, на трактування в подібний спосіб т. зв. „переміщених осіб", головно втікачів (діпістів), які опинилися у великій масі під альянтською окупацією. Але ті, усякого роду скрайньо неприємні інциденти, були рутиново пояснювані вищою окупаційною владою ніби непоінформованістю місцевих військових чи „унрівських" чинників, та їхніми наївними намаганнями „доброю волею якось допомогти" переміщеним особам та втримати публічний порядок. Бо, дійсно, спеціяльно польські діпісти часто пробували відімститися на німецькому цивільному населенню за попереднє зле трактування. Їх тому хотіла військова влада якнайскорше позбутися, як „бандитського елементу". Зрештою, автор сам бачив, як при ліквідації великого українського табору в Карльсфельді (Karlsfeld) в квітні 1946 р. було вжито, „на всякий випадок", американське військо з танками. Численні спроби передати українців більшовикам „на родіну" в найбільше брутальний спосіб були нераз проводжені „на тихо" американським військом. Відомі такі випадки в Мангаймі (Mannheim), в Кемптені (Kempten) та Дельменгорсті (Delmenhorst) (англійська зона). Про події в Ман-

гаймі автор мав нагоду говорити з очевидцями пару тижнів після тих подій. Було видно, що місцева влада боялася якогось більшого скандалу й мала наказ тільки випробувати тоді ту ситуацію, бо вкінці відступили, як побачили різкий спротив–„дантейські сцени" з людськими жертвами–видно, вояки не хотіли бити палицями жінок і стріляти на безборонних людей.

Але тоді, у 1945-му р., задеклярована й безнастанно повторювана політика альянтів була в окупованій Німеччині така: всі переміщені особи, хоч-не-хоч, мають повернутися туди, звідки приїхали. Це почув автор особисто в розмові з начальником „ерії" (Area) у Відні в грудні 1945 р.: „Як ви нічого не завинили, то нема вам чого боятися! Їдьте відбудовувати свій край. Всі ви маєте виїхати." Але вкінці дав мені та моїй мамі „міжзональний пашпорт" у 4-ох мовах, щоб переїхати до французької зони в Німеччині на студії, хоч зробив це дуже нерадо. Дивізійників та інших українських полонених було в окупованій Німеччині відносно мало, бо більшість дісталася до англійського полону в Італії. Перебували вони головно в Авербаху, Лянґсвасері. Але вже у 1945-му р. деякі з полону повтікали, а інших звільнено по одному році.

В англійському полоні їх зачислено до категорії SEP-ів. Не цілком ясна справа, чому дивізійників не видано більшовикам. Може, в цьому якась заслуга Ватикану, чи якась англійська добра душа? Бо знаємо, що англійці видали власовців і козаків у найбільше зрадливий і брутальний спосіб, наперед обіцяючи азиль, а згодом відділили вояків від їхніх старшин. Вони також видали Тітові близько 50.000 словінців і хорватів (домобранців і усташів). З них, кажуть, Тіто зараз половину знищив фізично. Чи Ватикан зробив у тій справі якісь кроки, не відомо, хоч вони всі були католики.Ті, здавалось би, неймовірні історії почали поволі виходити наверх, як Бак, спочатку досліджуючи французький ресистанс, припадково нав'язав контакти з деякими французами, що колись служили при охороні таборів військовополонених, і з колишніми полоненими з німецької армії, які потім еміґрували до Канади. Потім мав контакти з деякими американцями. В архівах знайшов деякі зацілілі документи, які в основному доповнили зізнання очевидців. Тому рішив видати книжку, що стала в Канаді „бест селером" (best seller). Пізніше він доповнив її у 1991 р., яка вийшла як „пейпер бек" (paper back).*

Свою книжку кінчить Бак фразою: „Всюди в західному світі дикі жорстокості (savage atrocities) проти вірмен, українців і жидів є знані. Тільки жорстокості, поповнені супроти німців, є заперечувані. Чи німці не є народом у наших очах?"

Автор статті не збирається спеціяльно боронити німців, бо вони напевно самі сьогодні краще це потраплять зробити. Хотів би одначе висвітлити деталі дивного трактування переміщених осіб у Німеччині у рр. 1945-1947, і з тим получених проблем дивізійників та інших українських комбатантів. Тим, яким доля судилася бути під альянтською окупацією і в полоні, прийшлося жити властиво цілковито на ласці окупантів, будучи перед тим позбавленими прав військовополонених чи інтернованих, ґарантованих Женевською конвенцією, в дусі пляну Морґентава.

Сам плян Морґентава мав би бути, властиво, створений представником Державного Департаменту ЗСА, яким тоді був Кордел Гал. Він не хотів мати нічого до діла з такими справами, тому деталями пляну зайнявся помічник Морґентава у Департаменті Фінансів, Г. Д. Вайт, який тоді уважався в міністерстві важливою особою та рутиново призначався до виконання усяких важливих державних завдань. Евентуально, показався більшовицьким шпигуном, відповідальним (так твердять певні кола) за політику, що довела до приходу комуністів до влади в Китаю тому 50 років. Не виключене, що Вайт знав дещо про геноцид на Україні у рр. 1932-1933, як комуністичний активіст, та хотів той „досвід" використати у Німеччині, у виді пляну Морґентава.

Іншим аспектом пляну Морґентава були численні голосні заяви в Америці про недопустимість іміґрації „діпістів, що не хочуть повернутися додому". Ці ідеї докотилися навіть до Канади. Автор пригадує свою візиту в університетському місті Тюбінґені (Tübingen) та місію з Канади для нав'язання контактів з українцями в Німеччині. Приїхали сотник Б. Панчук і п. А. Храплива, в уніформі поручника канадської армії. Вона сказала нам, студентам, яких багато влітку 1947 р. були вже близько до закінчення студій, дослівно: „Ми–англосаксонці (це спеціяльно підкреслила). Ми вас не можемо прийняти з різних причин–кілька разів повторювала.–Вам треба шукати якоїсь пожиточної праці. Я би на вашому місці ті студії зараз покинула, воліла би замітати вулиці в Парижі". (Це діялося у французькій зоні). Сотник Панчук тільки прислухався до тої дещо дивної конверзації, нічого не сказавши. На щастя, ніхто тої „поради", здається, не послухав, бо незадовго змінилася політична ситуація ґрунтовно в Европі, головно через непорозуміння із СССР відносно трактування Німеччини, та можливістю приходу до влади комуністів у Франції та в Італії. Демонтажі німецької індустрії скінчилися, почалася відбудова; поправлялося господарське життя, еміґрація до ЗСА та Канади на велику скалю стала нагло можли-

вою, навіть для українських комбатантів, кол. військовополонених. Залишилися тільки неприємні спомини про важкі роки, 1945-1947.

У кожному суспільстві є елементи, що в періодах неясної політичної ситуації, в почуванні власної безкарности, використовують безсоромно той час для особистих і політичних порахунків. Серед українців, у таборових умовинах у рр. 1945-1947, це відзначилося численними доносами до окупаційних властей на провідні політичні особистості, м. іншим на проф. В. Кубійовича, який був під американським арештом 6 тижнів, оскаржений як „німецький колябрант". Траплялися політичні побиття та вбивства.Наприклад, згинув у невияснених обставинах письменник Горліс-Горський, який уважався героєм Холодного Яру, що колись був на Україні славним центром збройного протистояння червоній владі у рр. 1920-23.

Іншу інформацію про смерть полонених з німецької армії в полоні у західних альянтів має автор від Німецького Канадського Конґресу–разом 1.242.000 полонених, з яких кругло один мільйон згинув у американському полоні. Ці цифри дещо різняться від вищеподаних, бо нема докладних джерел, бо документація була знищена. Серед українців у той час ніхто не знав докладно тодішньої альянтської політики. Були серед них навіть такі наївні люди, що настоювали на тому, щоб українці себе деклярували одверто совєтськими громадянами! Це тому, що ніхто не думав, що альянти тоді більше не чулися зобов'язаними дотримуватися постанов Ґаґської та Женевської конвенцій щодо військовополонених та втікачів. Тим часом, альянти уважали, що війна скінчилася, й вони могли робити з людьми у їх руках, що хотіли.

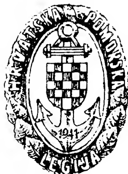
---

* *Для ясности подаємо прізвища і позиції анг. мовою.*

James Bacque: "Other Losses", General Paperbacks, Toronto 1991.
Winston S. Churchill, Prime Minister of Gr. Britain, 1940-45.
Gen. Dwight D. Eisenhower, commanding general, U. S. Army.
Col. Ernest F. Fisher, senior historian with U. S. Army, ret.
Henry S. Morgenthau, U. S. Secretary of Treasury, 1933-45.
Gen. George C. Patton. Com. U. S. 3rd Army.
Franklin D. Roosevelt, President of U. S., 1933-45.
Fred Smith, assistant to the secretary of Treasury of U. S.
Harry D. White, assistant to Morgenthau, U.S. Treasury Dept.
Harry S. Truman, President of U. S., 1945-53.
Cordell Hull, U. S. Secretary of State, 1933-44.
Woodrow Wilson, President of U. S., 1913-21.
George C. Marshall, U. S. Secretary of State, 1947-49.

УКРАЇНЦІ У ХОРВАТСЬКОМУ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОМУ ЛЕҐІОНІ

Відомо, що під час Другої світової війни сотні тисяч українців боролися проти більшовицького режиму в лавах збройних сил Німеччини. Однак, не можна забувати і про наших співвітчизників, які служили у військових формуваннях країн–союзниць Німеччини. Зокрема, слід згадати про українців, які проходили службу у збройних силах Хорватії. На жаль, це питання досі лишається малодослідженим: якщо про 1-ий Український добровольчий полк[1] чи українські допоміжні підрозділи при 369-му хорватському полку Вермахту[2] ще інколи згадують, то цього не можна сказати про Хорватський військово-морський леґіон[3], значну частину якого складали українці.

Відзнака Леґіону (носилася на одностроях з правого боку)

2 липня 1941 р. Поглавник Незалежної Хорватської Держави Анте Павеліч оголосив набір хорватських добровольців для боротьби із большевизмом на Східному фронті. Разом з піхотною та авіяційною частиною була сформована Хорватська військово-морська бриґада у складі 23 старшин, 100 підстаршин та 220 матросів. Бриґада була включена до німецької фльоти і отримала назву „Хорватський військово-морський леґіон" („Hrvatska Pomorska Legija"). Командиром було призначено фреґаттен-капітана Андро Вркляна (Andro Vrkljan), якого невдовзі змінив корветтен-капітан Степан Руменович (Stepan Rumenovic).

Леґіон був направлений на вишкіл до Варни, куди прибув 17 липня. Тут леґіонери отримали однострої та розпочали навчання на німецьких торпедних катерах та підводних човнах. До програми також включили стройові вправи та німецьку мову. 22 вересня вишкіл був закінчений, і хорватів перевели до Ґенічеська, зарахувавши до 23-ї фльотилії. Прибувши до місця дислокації, хорвати почали патрулювати берегову смугу в районі міста та військово-морської бази.

Наприкінці 1941 р. Червона Чорноморська фльота спробувала відбити Ґенічеськ. Невеликий ґарнізон, який складався з хорватів, румунських кавалеристів та німецьких охоронних підрозділів, ледве відбив напад. Решту зими хорвати несли берегову службу.

З місцевим населенням хорватські моряки підтримували коректні стосунки. У квітні 1942 р. муніципалітет Генічеська назвав одну з вулиць міста „Hrvatska" („Хорватська") на честь морських легіонерів.

В цей період командир легіону Врклян з великою групою легіонерів мандрував у складі інспекційної групи по Криму, де його загін невдовзі мав нести службу. Цей підрозділ використовувався як піхотна частина під час відбиття радянського десанту під Феодосією у грудні 1941 р.

На початку квітня 1942 р. гавань Генічеську звільнилася від криги, і хорвати підготувалися до передислокації. Слід зазначити, що хорватське командування охоче зараховувало до Легіону колишніх торгових та військових моряків-українців. Командир Едгар Анджелі в одній з доповідей підкреслив: „Українські добровольці виявили у боях на Азовському морі велику мужність та відмінні знання, які вигідно вирізнили їх серед чинів Легіону". Завдяки українцям, Легіон збільшив свою чисельність до 1000 осіб, тож „хорватським" його можна вважати лише умовно. Використовуючи для охорони водного району пристосовані нашвидкоруч рибальські судна, легіонери у боях з переважаючими радянськими силами зарекомендували себе з найкращого боку. В одній із сутичок Легіон втратив 2 судна та 25 бійців.

На початку червня 1942 р. стався цікавий випадок. Італійський торпедний катер, на якому знаходився командуючий 11 німецькою армією генерал-полковник Еріх фон Манштайн, потрапив під обстріл двох радянських літаків. Невдовзі корабель втратив хід і запалав, на його борту були убиті й поранені. Торпеди могли будь-якої миті здетонувати і рознести катер на шматки. Однак, на порятунок прийшов моторний човен Хорватського легіону, який відбуксирував пошкоджений корабель до берега. Згадуючи про цей випадок у воїх мемуарах, фельдмаршал Еріх фон Манштайн, на жаль, не називає кількість українців в екіпажі „хорватського" мотоботу, який врятував йому життя. (Манштайн Е. Утерянные победы.–Смоленск, 1999.–С. 190)

У серпні Легіон був перекинутий до Маріуполя. Там Легіон поповнився 200 німецькими моряками, які приєдналися до українських добровольців і хорватів. Використовуючи невеликі судна (як правило, трофейні), Легіон виконував традиційне завдання охорони водного району.

Наприкінці 1942 р. Легіон передав судна іншим командам та по-

вернувся до Хорватії на відпочинок. Влітку 1943 р. до складу Леґіону увійшла батарея берегової артилерії, леґіонери пройшли вишкіл у Німеччині та Варні. У жовтні 1943 р. Леґіон було перекинуто до Трієсту, де особовий склад було розподілено між різними кораблями німецької фльоти. На цьому історія Леґіону, як окремої частини, скінчилася.[4,5]

Таким чином, на узбережжі Азовського та Чорного морів у 1941-1942 рр. діяв Хорватський військово-морський леґіон, який складався переважно з українських моряків (до 60% особового складу). Леґіонери прекрасно зарекомендували себе у боях на морі та на суші, підтримували коректні стосунки з місцевим цивільним населенням.

---

[1] Мацях Е. Українці в Юґославії // На зов Києва.–К., 1993.

[2] Jurado C. C., Lyles K. Foreign Volunteers of the Wehrmacht.–London, 1995.

[3] Стругар В. Югославия в огне войны.–М., 1985.

[4] Pipes Jason. Croatian Volunteers in the German Wehrmacht.–1997.

[5] Croatian Soldier.–1997.–24th March.

Андрій Бобков (Феодосія)
Максим Царенко (Вінниця)

Батько і син

(фото-монтаж)

Онуфрій Мурашко, санітар-помічник в запасному вишкільному полку Української дивізії, 1944 р.

Микола Мурашко в австро-угорській армії, згодом в Українській Галицькій Армії, 1915 р.

НАСТУП НА РІДНУ МОВУ ТРИВАЄ

Росія вислала до Києва офіційну протестну ноту про „утиски російської мови в Україні". Міністерство закордонних справ України виступило з офіційною заявою, в якій назвало такі претенсії безпідставними. В заяві підкреслюється, що настав час відверто й відкрито дати відповідь щодо складної мовної ситуації, в якій перебуває українська діяспора в Російській Федерації, в якій досі немає жодної державної української газети, журналу, бібліотеки чи професійного театру і діють лише декілька шкіл, де вивчають українську мову. В Україні видається 1 195 російськомовних газет (49,7 відсотка від загальної кількости), функціонує 14 російських театрів державного підпорядкування, 2 399 шкіл з російською мовою викладання.

Наступ на українську мову й культуру з боку Росії–це явище не нове. У тижневику для вояків Дивізії „Галичина" „До перемоги", в числі 1 (49) з січня 1945 року була поміщена на цю тему стаття, яку передруковуємо в скороченні.

Редакція.

ТРИМАЙМО ЦЕЙ МЕЧ!

–О, слово рідне! Орле скутий! Чужинцям кинуте на сміх.
Співочий грім батьків моїх, дітьми безпам'ятно забутий.

Грізна пересторога, пробний камінь, що ним контролюється наша відданість визвольній боротьбі, наша свідомість, наша національна честь. Справа мови не така проста, щоб можна було обминати її мовчанкою. Справа мови–то справа й нашого майбутнього, нашого визволення й нашого добробуту. На жаль, цієї істини ще дуже багато серед нас не усвідомили.

Кращі українські філологи, мовознавці в неймовірно тяжких совєтських умовах систематизували здобутки української літературної мови, уклали її норми, фразеологію, стилістику; створили глибоко обґрунтований і послідовний правопис, давши цим українському народові можливість мати чисту літературну мову, як одно з наймогутніших знарядь у боротьбі проти поневолення. Такі учені, як: О. Синявський, (численні праці та „Норми української мови"); О. Курило (Уваги до літературної мови); Смеречинський (Укр. синтакса); Сулима (Українська фраза); Гладкий (Мова укр. письменства; Мова укр. газети)–це та синтеза, що становить завершення в боротьбі за мову, здатну бути органом науки, політики, мистецтва. Це те, чим ми боролися в тяжких умовах большевизму за само-

бутність і перемагали на культурному й освітньому фронті. Це те, що на смерть перелякало кремлівських можновладців. Вони виявили себе багато розумнішими від деяких наших дипломованих мудрагелів, бо побачили, що ця мова веде український народ до цілковитої еманципації від московського большевизму. Отож саме через це всі зазначені вище мовознавці так нещадно знищені большевизмом. Взяли вони на себе мученицький хрест, але знали за що. Брехня або ворожий наклеп, ніби то ці норми та правопис української мови створені за наказом большевицької влади. Не такої мови й не такого правопису бажав большевизм. Всупереч, наперекір його мовній політиці творились норми української літературної мови.

Лише безнадійна тупість, несвідомість або й ворожість дозволяє декому казати: „Навіщо пильнувати ще й мову? Яка власне різниця, як я скажу чи напишу?" Ще безнадійнішою тупістю відгонять, коли бундючний доктор чи маґістер починає виправдовувати своє мовне невігластво, нехлюйство чи й недбалість, оперуючи деякими теоретичними знаннями [...].

Але якщо багатьом із нас справа чистоти мови не болить, якщо дехто не розуміє ролі мовного фактора в справі визволення народу або поневолення його іншим народом, їм варто нагадати, як і хто цікавився і втручався в мовну політику в підсовєтській Україні. В чиїх же руках мовна справа на Україні?–Професор Каганович–директор інституту української мови в Харкові, потім у Києві,–пише статтю „Куди йде українська мова?" В ній нападає на українців, що вони не наближають свою мову до братньої, тобто не русифікують її навмисне. Приділяє увагу українській мові навіть сам Центральний Комітет СССР. Всі вони відкривають в українській мові націоналізм, тоді як у російській його немає. Найвірніший шлях до вбивства українського народу, до його поневолення большевизм вбачає в усуненні з ужитку української мови. А московська газета „Правда" за 7.VII. 38 р. пише: „Російська мова стає міжнародньою мовою, як латина була міжнародньою мовою середньовіччя".

Чого саме большевикам так дошкуляє питання української мови, яка роля мови в боротьбі за еманципацію від поневолювача, про це немає місця говорити. Большевизм розуміє цю ролю добре, а от ми, на жаль, не всі. Нагадаймо як казав наш поет про мову:

О, слово! Будь мечем моїм!
Ні, сонцем стань! Вгорі спинися,
Осяй мій край...

Тримаймо ж цей меч!

СКІЛЬКИ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ НАМ ПОТРІБНО?

Триста років росіяни на нашій землі поводилися як окупанти і з нами не церемонилися–заборонали викладання українською мовою, закривали наші друкарні, носіїв української мови катували, знищували голодоморами, переселяли до Сибіру, розстрілювали, перетворювали на російськомовний совєтський народ, а Україну на географічне поняття. Та і тепер, коли ми стали незалежними, русифікатори-шовіністи не залишили своїх плянів зросійщити нас, щоб залишити назавжди в орбіті кровожерної імперії, тримати нас за молодших братів–недоумків, які повинні підкорятися старшому брату у впровадженні його державницької ідеї на нашій землі. Щоправда, зараз вони змінили тактику і з одного боку нав'язують нам думку, що двомовність є великим здобутком нашого народу, а з іншого–про другорядність нашої мови, її зіпсованість впливом польської. Коли мені прищеплюють думку: „Скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина", я пригадую, що російські вожді Ленін та Сталін знали не тільки російську, а хіба хоч один раз були людьми ці слуги антихриста? З іншого боку–скільки справжніх людей загинули в російських тюрмах, на засланні тільки за те, що знали рідну мову і спілкувалися нею?

Дехто нам радить: хай російська мова, як англійська в Індії, буде нам другою державною. Та хіба українці заперечували б, щоб у нас офіційною мовою теж була англійська? Адже це мова світового проґресу, світової демократії, світового порядку. А без російської ми як-небудь обійдемося. Та й де взяти стільки часу, щоб, окрім англійської мови, потрібної як засіб спілкування з громадянами всього світу, вивчати ще й російську, щоб розмовляти тільки з представниками російської цивілізації. Москва тому і приймає постанови про підтримку російської мови в колишніх республіках СРСР, про надання їй статусу „язика мєжнационального общєнія", щоб змусити нас витрачати час на вивчення їхньої, до речі, дуже важкої мови, а не на досконале оволодіння сучасними професіями та опанування необхідної в сучасному світі англійської.

З іншого боку–якщо ми визнаємо російську мову офіційною, то ніхто з росіян не вивчатиме української, а нам доведеться тоді обов'язково вивчати російську–інакше вони за допомогою Москви нас звинувачуватимуть перед усім світом у націоналізмі, як зараз звинувачують у насильницькій українізації навіть у тих районах, де на мільйон українців існує 2-3 українські школи.

Більше того, на відміну від інших народів колишньої імперії, шкідливо вивчати російську мову, бо вона не є спорідненою нашій

мові, як нас намагаються переконати казкою про „спільну колиску", а штучно створеною з кількох мов. І за основу їхньої мови взято саме українську. Але вони, щоб приховати використання нашої мови, понівечили наші слова і правила їх використання. Тому українцям, яких силою змушували учити „російський язик", доводилося не стільки вивчати російські слова, скільки запам'ятовувати різницю між нашими і їхніми словами, що утворилася внаслідок калічення наших слів у їхній мові. Адже в результаті калічення наші слова в їхній мові не тільки втратили свій логічний зв'язок з іншими нашими словами, а й не „поріднилися" з близькими словами їхньої мови. Так наше „ковбаса", що логічно походить від нашого ж „ковбик", в штучній російській мові стало „колбасою", хоч логічно не пов'язане ні з „колом" ні з „колбою". Нам доводиться пам'ятати не тільки різницю у вимові та написанні наших слів (судження, сонце, крапля, кропива, нагідки, багато інших) з їхніми, похідними від наших, а й знати, які наші слова в їхній мові використовуються з іншим змістом, наприклад: лаяти, неділя, ужинок, шар, мірний. На запам'ятовування всіх цих перекручень ми марно витрачаємо стільки часу, що його кожному з нас вистачило б для освоєння двох-трьох нових професій або европейських мов. Всі ці знання ми проміняли на знання російської мови, яка нас нічим не збагатила, бо це мова ще більш відсталого народу, ніж ми після 333 років страждань в їхній Богом проклятій державі.

Є українці, які вважають, що не має значення, якою мовою розмовляти. Головне–відчувати себе справжнім патріотом, любити Батьківщину, свій народ. Буває, що й чоловік вважає себе добрим сім'янином, але щодня з роботи забігає до коханки. І якщо він навіть забезпечує сім'ю матеріяльно, про яке виховання дітей і щастя дружини можна говорити в такій родині. Так і той, хто працює начебто на Україну, не здатен зробити народ щасливим, якщо спілкується чужою мовою. З іншого боку, люди, що користуються чужою мовою, втрачають риси менталітету влстиві народу, мають проблеми з психікою і живуть значно менше. Щоб переконатися в цьому, досить порівняти тривалість життя українців на Сході і Заході України. Хоч рівень оплати праці і матеріяльне забезпечення в Східній Україні Москва підтримувала на вищому рівні, але там російськомовні українці більше знервовані, матюкливі, живуть менше. Їх так понівечило російськомовне виховання, що перевиховувати їх важко. Та деякі з них і не хочуть міняти мову спілкування. Може, чужомовних еврозіятів і не варто повертати до рідної мови, але молодим треба надати можливість вивчити рідну мові і відчути

себе справжніми европейцями. Наша мова не для тих, які змирилися з думкою, що вони малороси, молодші брати росіян (буває, що і окрему людину чужі люди переконують, що вона слабка та бідна розумом і не годиться для доброї роботи), а для українців, які хочуть стати нарівні з іншими европейськими народами.

Останнім часом українофоби поширюють ще й таку думку: російська мова–передова, визнанана в світі, розвинена, красива, але ми українці і нам, звичайно, треба переходити на свою мову, бо вона–державна. Це втовкмачується в голови хохлів для того, щоб вони назавжди відчули зневагу до рідної мови, користувалися нею в офіційних умовах, а в побуті далі вживали російську. Але людина, що не має любови до рідної мови, не може мати і національної гідности. А це ще гірше, ніж відсутність професійної гідности, коли на роботу ходять тільки для того, щоб заробити або вкрасти. В цьому неважко переконатися, послухавши репортажі з зали засідань Верховної Ради. Там ще жодного разу не прозвучало від російськомовних українців доброї, корисної народу та державі пропозиції.

Російський народ формувався з представників інших народів і племен, коли процес формування мов у світі давно завершився. Нову мову можна було створити тільки штучно, з'єднавши елементи інших мов. Отож їхня мова ще молода. Може, тому вона така аґресивна. „Велікій рускій язик" уже злизав з лиця землі десятки народів з їхніми мовами, релігіями, культурами. Це зараз загрожує і нам. Докази–не тільки в листах українців з Криму, Донбасу, Харкова тощо, а й у нашій Верховній Раді, яка під час обговорення закону про освіту визнала необов'язковим вивчення в школах української мови. Хтось з патріотичних депутатів тоді висловив таку думку: якщо громадяни України різних національностей не зрозуміють важливости впровадження в Україні державної мови, то міцної держави ми не збудуємо. Прикро, що наші патріоти-депутати ВР ще й досі не розуміють, що головною метою російських шовіністів українських червоних завжди було „злиття" українського народу з російським шляхом витіснення з ужитку нашої мови, знищення нашої культури, відступництва від своєї історії на користь Росії. Якби патріоти розуміли це, то мабуть, ніколи не йшли б на компроміс з фракціями, що вороже ставляться до незалежности нашої країни, особливо в питаннях мови, культури, науки тощо.

Комуношовіністи добре розуміють, що, послуговуючись російською мовою, ми можемо збудувати тільки колонію Росії, тому боротьба проти нашої мови стала для них головним засобом нищення нашої державности. Саме тому і ті депутати-комуністи, які

знають українську мову, не вживають її у Верховній Раді. До речі, впадає в очі, що всі, сказати б, нещасні люди і народи на теренах колишнього СРСР розмовляють російською мовою, а більш щасливі–рідними мовами–порівняйте хоч прибалтів з білорусами, хоч західних і східних українців. Наші ліві тому такі злі, що їм не вдалося допомогти російським шовіністам тихо завершити найбільший злочин другого тисячоліття–забрати в українців мову, культуру, історію і територію, а їх самих знищити.

Дехто наполягає на вивченні російської мови тому, що після розпаду СРСР у багатьох громадян України залишилися в Росії родичі і друзі. Але ж ці громадяни знають російську мову, або ж їхні родичі та друзі знають українську. А у сьогоднішніх школярів друзів і родичів в Росії майже не буде–не ті тепер міґраційні процеси. Крім того, через близькість наших мов ми з росіянами зможемо порозумітися і без вивчення другої мови. Понад 10% громадян України–росіяни. Більшість з них вчитимуть російську мову в звичайних або в недільних школах. Тож знавців російської мови в нас буде досить, щоб забезпечити штати перекладачів там, де це буде потрібно. Тому слід визнати, що вивчення російської мови всіма учнями українських шкіл є марнуванням коштів і часу. Крім того, воно відкидає нас на кілька років назад в усіх сферах розвитку суспільства–науці, культурі, техніці, виробництві тощо. Недоцільність викладання російської мови в українській школі очевидна.

Крайнощі породжують крайнощі. Щоб урятувати свою мову і свій народ, ми маємо робити тільки одне–боротися. Без боротьби перемоги не буває. Бог дав нам незалежність, але врятувати свій народ і зміцнити незалежну державу маємо самі. Втім, ми ще і першого кроку в цьому напрямку не зробили–не надали всім українцям можливості розмовляти рідною мовою. Щоб здійснити це, нам доведеться довести, що українська мова логічніша і милозвучніша за російську, що вона ровесниця інших европейських мов, і, якщо ми хочемо повернутися в ряд европейських держав, то і розмовляти маємо своєю, европейською мовою. Звичайно, це не просто після століть кривавої русифікації, але іншого шляху немає. Мову створює народ, мова творить націю, нація виборює свою, національну державу, держава захищає народ, сприяє розвитку мови і проґресу нації. Нація, що користується чужою мовою, приречена на зникнення з лиця землі.

Валентин КОЖЕВНИКОВ

(„Народна газета")

ВПЕРЕД РУСИФІКАТОРИ!

Жартком

Пригадуєте, як гучно запевняли ті мітинґові балакуни: мовляв, у незалежній Україні раз і назавжди буде покладено край русифікації.

Ач, чого зажадали, націоналісти кляті!

Тепер вони можуть переконатися, що влучили пальцем у небо.

Хай-но попошукують дещицю своїх, українських видань серед оберемків російськомовної преси.

Хай помилуються нардепами та міністрами, які не знають і знати не хочуть державної мови.

Хай почитають ярлики російською на українських товарах.

Не вийшло, одне слово, на їхнє, спіймали облизня. А проте й борцям за панування „вєлікого і могучєго" рано ще святкувати остаточну перемогу. Недарма впливова московська газета „Ізвєстія", не без задоволення повідомляючи, що Президент Л. Кучма надав Сімферопольському університетові статус національного і водночас визнав основною мовою викладання в ньому російську („лише деякі дисципліни читатимуться на рівних засадах українською та кримсько-татарською"), тут же застерігає: „Але кримчананам, як, утім, й іншим жителям російськомовних областей, не варто тішитися, вважають керівники російських організацій України. Мовний бар'єр подолано (?) лише в окремо взятому вузі, тоді як у інших навчальних закладах, приміром, Донбасу чи Запоріжжя, ця проблема залишається надалі".

Отже, мета ясна, завдання накреслено: викоренити українську мову зі сфери вищої освіти скрізь, де вбачається такий шанс. Вперед, русифікатори! Хай надихає вас тверда певність, що то українізація в Україні є насильницькою й несправедливою. На відміну од вашої історичної місії.

Ірина ЗУБИЛО

(„Народна газета")

В 10-ту річницю відходу у вічність (14 квітня 1990 р.) сотника Романа Бойцуна на фонд допомоги інвалідам в Україні складає 50 долярів

дружина Анна
з дітьми і внуками

Роман КОЛІСНИК

НІМЕЦЬКЕ „БРАТЕРСТВО ЗБРОЇ" В УКРАЇНСЬКІЙ ДИВІЗІЇ

До питання ще одного „насвітлення" Дивізії „Галичина" у книжці Fighting For Freedom. By Richard Landwehr. Bibliophile Legion Books, Inc., Silver Spring, MI U.S.A. pp. 224, 1985. (Річард Ляндвер: „У боротьбі за волю")

Війська–СС –„інтернаціональна армія"?

Існування української дивізії в німецьких збройних силах („Ваффен–СС") під час 2-ої світової війни стало контроверсійною справою вже від початку проголошення її формування 28 квітня 1943 р. у Львові.

До деякої міри справи, пов'язані з Дивізією, залишилися контроверсійними й до сьогодні, помимо достатнього вияснення і документації про неї. Книжка про дивізію в англійській мові п. н. „У боротьбі за свободу" додає до цього ще одне „насвітлення". Автор книжки, Річард Ляндвер, який був редактором журналу „Ваффен–СС" англійською мовою у США п. н. „СС-Зігрунен", присвячує свою книжку „всім членам інтернаціональної антикомуністичної армії, якою були війська–СС, зокрема воякам 14-ої СС–дивізії". Завдання, які автор собі взяв представити в цій книжці, ясно викладені в передмові, в якій твердить, що українські добровольці були такі самі, як добровольці „зброї–СС" західньо-європейських народів і німців–всі вони мали єдину мету: „вони хотіли боротися проти комунізму, захищати (stand up for) свої країни й допомагати будувати кращу Европу".

Як знайти знак рівняння для „інтернаціональної єдности, високих ідеалів і геройської пожертви" між українськими й іншими добровольцями, важко додуматися. Різниці ясні: добровольці з Франції, Голляндії, Норвегії, Бельгії мали свої держави, свої армії (колишні, чи діючі по боці альянтів), мали свої націонал-соціялістичні управління, а українці, на яких території перекочувалися найжорстокіші воєнні дії, були під двома окупантами, не мали вишколених старшин, підстаршин ні свого війська, стояли осамітнені й без жодної допомоги,–ніхто їх не питався про їхню думку й бажання на своїй землі. А „краща Европа"?–Навіть німці не хотіли про „нову Европу", яку вони пропаґували, щось конкретно обіцяти, хіба тільки те, що Гіммлер говорив до старшинського корпусу дивізії 16 травня 1944 р.: „Я можу вам, на жаль, тільки одне сказати: тільки зусилля кожного поодинокого народу у цій війні визначить кожному народові його місце, вартість і важливість у майбутній Европі".

У книжці так і підкреслюється „всі", старається знайти знак рівности поміж „всіма" вояками військ–СС. Книжка в основному базована на праці майора Гайке, яка вийшла німецькою мовою п. н. „Вони хотіли волі", як теж в українському й англійському перекладах. Подано 6 скорочених спо-

гадів учасників-українців, 4 з них з книжки „Бій під Бродами", які перекладено без відома авторів і видавництва.

Вона має багато дезінформативного матеріялу, особливо в авторових коротких „коментарях" і „твердженнях", вплітуваних у розповідь. Це апологетизм для німецьких СС, які на полі бою в чужинецьких з'єднаннях знайшли „братерство зброї".

„Братерства зброї", тобто рівности між німецькими й іншонаціональними з'єднаннями, особливо з Східної Европи, просто не було. Ті частини відрізнялися, як в назві частин і ранґ, так і у незмінній німецькій політиці відносно національних аспірацій тих народів. У спеціяльній згадці автор дякує українським „особам, без допомоги яких ця книжка напевно була б не появилася", але які не хочуть подавати своїх прізвищ.

Ґанс Франк і Еріх Кох

Автор вже у вступі наводить уривок з щоденника Ґанса Франка, генерал-губернатора окупованої Польщі, про злочини більшовиків в Галичині, які виринули перед ним в обличчі його страти на шибениці. Про ті жертви тоді ніхто не говорив (ст. 17). Це була правда, але нічого нового, бо німці й самий Франк пропаґували в своїй пресі й на фільмових новинах ті злочини більшовиків у свій час і для своїх цілей, але це не стояло Франкові на перешкоді вести свою жорстоку політику нищення у Генеральній губернії. (Франка не повісили поляки, як пише Ляндвер, а альянти у Нюрнберґу в 1946 р.).

Писати, що німецька розвідка Ґелена вважала Еріка Коха, райхскомісара України, за більшовицького аґента, насуває необізнайомленому читачеві враження, що Кох діяв поза плечима Гітлера на розпорядження Сталіна, й хто знає, яка була б політика німців, якби не той більшовицький аґент?! Правда, що Кох своєю жорстокістю наставив населення вороже до німців, на користь Сталінові, але така була офіційна німецька політика. (До речі, Кох не зник за залізною куртиною, а переховувався в Західній Німеччині й коли його зловлено, видано Польщі. Там його засуджено на страту за злочини в Польщі, але кару замінено на вічну тюрму з „причини поганого стану здоров'я".)

Творення Української дивізії

Автор Ляндвер також „створив" українську дивізію дуже просто й гладко. Кубійович, провідник Українського Центрального Комітету (УЦК), написав листа до Франка, пропонуючи створення в німецьких збройних силах української військової формації, губернатор Галичини Вехтер, підтримав цю ідею й дістав дозвіл від Гіммлера. Полковник Бізанц, „оборонний провідник Українського Центрального Домового Комітету" (такого в Галичині не було, й Бізанц не працював в українській установі) дістав завдання довідатися від комбатантів кол. австро-угорської армії про їхню думку, а коли всі були однозгідні, прийшло до зустрічі Вехтера з Кубійовичем і проголошено творення дивізії. Хоч дивізія не була „на рівні" з іншими СС-формаціями, але зчасом такі з'єднання щораз більше трактувалися нарівні з німецькими. Кубійович приготовив для Вехтера текст проголо-

шення, в якому, між іншим, було сказано, що дивізія стане зародком евентуальної національної армії"... (ст. 24-5)

Факти були зовсім інші. Вехтер мав свої пляни й він, без нічієї згоди з українського боку, окремо від листа Кубійовича, добився дозволу на творення „Ґалицької дивізії" в Головному уряді–СС. Бізанц почав бігати по Львові й ширити вісті про її творення, а Кубійович, щоб не допустити до самовільного творення її німцями,–тоді українці не мали б ніякого впливу, та щоб використати її для українських інтересів, по довгих нарадах з комбатантськими українськими діячами, рішився підтримати цей почин, ставлячи Вехтерові відповідні вимоги, між ними й те, щоб дивізія не була зформована військами–СС. Компетенції Вехтера були, одначе, обмежені й він навіть не добився в Гіммлера того, щоб дивізію назвати „українською". Вехтер подав свій плян „повного зґерманізування" галицької молоді через німецький вплив на неї під час служби в дивізії. Про це п. Ляндвер нічого не згадує, як теж не пише, що Вехтер, нікого не питаючися, в останній хвилині назначив на голову Військової Управи полк. Бізанца, замість пропонованого українцями Кубійовича. Слід теж відмітити, що в той час війська–СС, шукаючи за новими людськими резервами, вже мали практику „творення чужонаціональних" частин, а „галичани" були своєрідним черговим кільцем цієї політики. Війська–СС не мали права на мобілізацію в Німеччині, а тільки могли вербувати добровольців, яких було щоразу менше.

Не відомо, звідки взято арґументи, що „галицька" назва дивізії була „камуфляжем" перед Гітлером, який не дозволяв на творення більшого українського з'єднання. Як документи вказують, на це було дві причини: по-перше, німецькі фюрери в Україні вимагали, щоб ця дивізія не стала „українською" для українців в Райхскомісаріяті; по-друге, переконання самого Гіммлера, який в своєму думанні не хотів допустити, що „унтерменші" вступають до його расово вищих есесів. Назва „галицька" була більше самообманом для Гіммлера, ніж камфуляжем перед Гітлером.

Вехтер в ніякому своєму оголошенні не обіцяв творення „національної армії" (ст. 25), а Кубійовичеві навіть не було дозволено промовляти до перших добровольців, які виїжджали на вишкіл в липні 1943 р., „на розпорядження згори", не то складати проєкт відозви для Вехтера. Ґенеральний губернатор Франк, губернатор Вехтер і Кубійович (від УЦК) видали свої окремі відозви.

Проблеми в дивізії

Проблеми між українцями й німцями в дивізії виринали раз-по-раз. Одною з них була командна німецька мова. Автор книжки згадує про неї ось як: „Командна мова в дивізії була німецька й більшість добровольців могла вивчити принаймні основи німецької мови, а німецькі інструктори також навчилися правильної української команди".

Про це пише Гайке (ст. 35-36):

„Командна мова була німецька. Більшість старшин, головне старших віком, як і підстаршин, достатньо володіли німецькою мовою. Зате загал

воящтва її не знав. Під час навчання, крім звичайних вправ, вояки мусіли багато зусилля і часу витрачати на вивчення німецької командної мови. Великі труднощі створилися в службі зв'язку, заміщеній переважно українцями, які мусіли вільно говорити по-німецькому."

Зрештою Фрайтаґ не притримався наказу про творення дивізії, де писалося: „Наказова мова–німецька; командна–галицька".

Старшинському корпусові дивізії Ґайке присвячує багато місця (ст. 33-35) й критикує політику Фрайтаґа, який „хотів притягнути до Дивізії якнайбільше німців. Він мав плян замістити німцями не тільки командні пости всіх сотень, але також велику частину чот і роїв". Цей факт збувається в книжці фразою, що практика Фрайтаґа „хвилювала українців".

Р. Ляндвер пише, що після 4 місяців вишколу, українські вояки дістали право на відвідини й що до табору в Ґайделяґері привозили приїжджі велику кількість „додаткових харчів, особливо горілки, на що німецьке командування не радо дивилося!" (ст. 34) Ця фраза набирає „особливого значення", якщо згадати про другий бік медалі.

Ґайке пише в своїй книжці (ст. 35), що „німецькі старшини й підстаршини не тільки що не підходили до чужонаціональної частини дивізії, але ще й наносили їй шкоди. Уже на весну 1944 року деяких німців треба було усунути через їх цілковиту наздатність, зокрема часте й велике пияцтво". І в другому місці (ст. 33), що через загальний брак німецьких старшин і підстаршин, які гинули на фронтах, „до Дивізії прибували поодинокі німецькі старшини й підстаршини, але, на жаль, більшість з них не відповідала вимогам Дивізії. Брак фахового знання, погані риси характеру, нахил до пияцтва–це були часті явища серед цих дуже молодих і недосвічених німецьких старшин і підстаршин". (До речі, відвідини були дозволені на початку навчання, а після 4 місяців їх заборонено.)

З вислову автора (ст. 43), що дивізію перенесено з Ґайделяґеру до Нойгаммеру через „традиційну ворожнечу між поляками й українцями", насувається припущення, що тут мусіло доходити до якихось „неприємностей". В дійсності табір Ґайделяґер був ізольований від цивільного населення й ніяких спілкувань, ворожих чи приятельських, між вояками й польським населенням не було, але він не відповідав і потребам вишколу для цілої дивізії (див. Ґайке ст. 35, 45).

Духовна опіка

Твердити, що митрополит Шептицький був „спонзором і патроном дивізії", та що релігійне обслуговування не було для вояків обмежене,–це представити складну справу дуже спрощено. Правда, що митрополит вважав, що „немає майже ціни, яку треба б дати за створення української армії" (Кубійович, „Мені 70", ст. 61), й вислав до дивізії священиків, але „спонзором" творення Дивізії був Вехтер, разом із „спонзором" всіх чужонаціональних частин у військах СС Ґотльобом Берґером з Головного управління СС. До українських священиків німці ставилися з підозрінням. Проповідь о. Лаби на Службі Божій з нагоди творення Дивізії у Львові

німці записали на пластинки й переложили на німецьку мову для Гіммлера. Деякі „вислови" в ній Берґерові були „небезпечні", а сам Кальтенбруннер, шеф німецької поліції і СД, писав до Гіммлера, що „митрополит Шептицький, разом з своїм греко-католицьким духовенством вже давно старався приєднати Схід для цілей Ватикану. Він, очевидно, має на увазі далі продовжувати таку саму політику в Дивізії". (28 червня 1943 р.) Тоді Берґер закликав митрополита до своєї квартири „на рвання зуба" (лист 22 липня 1943 р.) (На рвання зуба їздив о. д-р В. Лаба). Не згадує Ляндвер, що німці не допустили до Дивізії православних священиків. Автор міг згадати, для вірнішої картини, що митрополит в той час переховував у катедрі св. Юра й манастирях оо. Студитів сотні євреїв.

„Інші форми культурної діяльности (в Дивізії), особливо в ділянках поезії, письменства й журналістики підтримувано в дивізії. Дивізія мала свою українську газету й журнал,"–це ще одне видумане твердження Ляндвера. Відомо, що Військова Управа видавала тижневик „До перемоги" від грудня 1943 р. до січня 1945 р., який був дуже суворо цензурований (в ньому не вільно було згадувати про „українців" і „Україну"), його заборонялося продавати не тільки цивільному населенню, але навіть батькам вояків дивізії, його наклад був малий (5 тисяч прим.) і рідко доходив до вояків у дивізію. Журналу, крім одноднівки „Ми йдемо в бій" не було. (Див. спогади М. Островерхи, „Вісті комбатанта" чч. 2-5-6, 1972.)

Рівність у „Ваффен–СС"

Автор трактує різницю між присягою, яку „опрацьовано для українських добровольців, щоб визнати їхню національну гордість", і присягою для німецьких–СС, як маловажну семантику. (ст. 44).

„Ваффен–СС" присягали на вірність особисто Гітлерові, як фюрерові та канцлерові райху. Вермахт присягав Гітлерові, як канцлерові райху й головнокомандувачеві німецьких збройних сил. Чужинецькі дивізії військ–СС, які творено від початку 1942 р., присягали Гітлерові тільки як головнокомандувачеві збройних сил.

Питання „рівности" чи „нерівности" німецьких СС з українськими вияснив сам Гіммлер в листі до шефа „Зіхергайтсполіцай і СД" (Кальтенбруннера) від 28 травня 1944 р. В одному кримінальному звіті від 26 травня 1944 р. говорилося про „одного українського СС–мана („айнем украінішен СС–Манн"), а вже два дні пізніше Гіммлер написав, що мало бути „одного українця, який служить у військовому відділі СС-ів („айн ін ден Ваффенфербенден дер СС діненден Украйнер"). Далі Гіммлер напоминає, щоб „не надавати багатьом членам інших народів, які ми сьогодні маємо під наказом („Бефель") СС–організацій, такої для нас дорогої і почесної („гохштегенде") назви „СС-мана".

Про відвідини Гіммлера в Нойгаммері п. Ляндсвер тільки пише, що він говорив майже з кожним старшиною Дивізії, без згадки, що Гіммлер у своїй промові звертався вже до „українців", а не „галичан", й закликав до „братерства" між німцями й українцями, бо такого „братерства" не було.

Командир дивізії

Про командира дивізії СС–бриґаденфюрера Ф. Фрайтаґа, автор пише тільки позитивно, пропускаючи інші риси його характеру, наприклад, що він нікому не довіряв, складав резиґнацію з командування дивізії в Гайделяґері, під час боїв під Бродами й на фронті під Фельдбахом (див. Ґайке ст. 21, 88-89, 182). Щоб краще в книжці показати певні тенденції, порівняймо два описи подій після Бродів.

„[...]Ґруппенфюрер Вехтер, тепер колишній губернатор дистрикту Галичина, тимчасово долучився до штабу 14-ої СС; він був дуже вражений втратою Галичини червоним і здесяткуванням Дивізії. Фрайтаґ також був приголомшений втратами його вояків. [...]Коли рештки 14-ої СС–дивізії зібралися, бриґаденфюрера і майора Ґайке покликано до головного правління–СС в Берліні здати звіт про стан їхньої частини. Оберштурмбанфюрер Баєрсдорф, командир СС–14-го гарматного полку, перебрав тимчасове командування Дивізією. На конференції з райхсфюрером–СС Гіммлером Фрайтаґ просив, щоб його перенести на інший командний пост в німецькій дивізії. Він не був певний, чи він відповідна людина для командування українською дивізією, і чувся б краще деінде. Згідно з Ґайке, Фрайтаґ подав Гіммлерові неґативний звіт дії Дивізії."

Ґайке про ці самі події (ст. 93-98):

„Командир Дивізії приймає його [Вехтера] у пригнобленому настрої. Дивізія розбита і втрачена. Вехтер також приголомшений утратою майже всієї Галичини. Ґенерал Фрайтаґ нарікає в дуже їдких і неперебірливих виразах на, на його думку, погану і боязливу поведінку українців. Тепер він втратив усяку повагу в очах свого начальства, його кар'єра закінчена. А всьому винні... українці. Далі триває в роздратованому тоні довга розмова. Вехтер каже, що в Берліні і головній квартирі не так погано думають про Дивізію. Там уже відомі умови битви і у висновку стверджено, що українці зовсім не погано билися[...]."

„Роздратований єгоїстичними поглядами Фрайтаґа, Вехтер негайно по розмові від'їхав. Мабуть, Вехтер вже тоді внутрішньо порвав з командиром, бо, коли Фрайтаґ був нагороджений лицарським хрестом за участь Дивізії в боях під Бродами, Вехтер не прислав йому привітання[...]."

Виправдування самогубства Фрайтаґа, як „гонорового вчинку", не переконливе, бо не тільки він один, а багато німецьких нацистських провідників і чиновників воліло накласти на себе руку, ніж стати перед новою дійсністю.

У своїх споминах „У штабі дивізії" („Вісті комбатанта" ч. 2, 1983) Ю. Крохмалюк подає приблизно таку саму характеристику ген. Фрайтаґа, як Ґайке.

Переформування

З важливого наказу про переформування дивізії Ляндвер подає загально, що в „новій" дивізії німці мають обняти головні командні пости, а 60% дивізіону зв'язку мали бути німці, бо під Бродами завів зв'язок (ст. 132)

В дійсності, згідно тим наказам „дивізійний штаб, відділи зв'язку і всі адміністративні позиції дивізії мають бути обсаджені німецьким персоналом, крім конюхів і фірманів. В курінних штабах чи дивізіонах всі командири, адьютанти і канцелярійні пости має обсадити німецький персонал. У дивізіоні зв'язку 60% персоналу має бути німецький."

Ляндвер твердить, що згодом деякі українські старшини були командирами куренів й інших відділів, що не відповідало правді, бо після битви під Бродами ані один українець не був командиром куреня чи дивізіону, а всі українські випускники адміністративних старшинських шкіл звичайно виконували допоміжну службу й не отримали старшинських ранґ.

Автор чомусь в книжці ототожнює українські національні справи в Дивізії з „націоналізмом", наприклад, називає тризуб гербом „українських націоналістів" (ст. 140), ген. Шандрука називає „завзятим націоналістом" (ст. 191).

Ляндвер теж подає, що в листопаді 1944 р. у Празі відбувся „Конґрес націй", на якому виринув Український Національний Комітет, який вперше пропаґував незалежність України. „Факт, що УНК був підпорядкований Російській Визвольній Армії ген. Власова був до деякої міри болючкою („сор пойнт"), бо Власов, російський націоналіст, не був особливо зацікавлений в незалежності України. Але в даному моменті це був почин в правильному напрямі[...]" Нема згадки, що власне ген. Шандрук відмовився від участи в Комітеті Визволення Народів Росії (не Конґресі націй) ген. Власова, а УНК постав щойно в березні 1945 р.

Волинський леґіон

Великої плутанини допустився автор з т. зв. Волинським леґіоном. Коли леґіон прибув до Дивізії, дві треті куреня здезертувало, бо „вони хотіли визнання для свого батальйону, як представника „українських збройних сил" та права ношення своїх відзнак. Німецькі національні відзнаки для „Ваффен–СС" не були відомі волинякам і вони не хотіли їх носити."

В переговорах їхні вимоги задовільнено. „В майбутніх бойових діях вояки цього куреня билися добре й відважно. Проте, вони не мали військової поведінки вояків дивізії „Ґаличина" й були випадки крадіжок і непослуху, які вели до цього куреня. Провідником цього „кримінального елементу" у волинському курені був Роман Кивелюк, якого страчено на наказ дивізійного командира за грабунок (ст. 176-178).

Це не так. –Що пише Ґайке (ст. 165-167):

„[...] Дві третини куреня, разом з усією зброєю, кіньми і возами, дезертирували. Виявилося, що командир куреня зовсім не поінформував своїх вояків про характер дивізії та майбутні пляни щодо куреня. Між вояками ширилися різні чутки та у них створилося зовсім неправильне уявлення про Дивізію[...]. Але, з другого боку, зневажливе ставлення німців до українських старшин чимало зміцнило недовір'я вояків куреня до Дивізії."

Під час переговорів з леґіоном... „начальник штабу вказав на характер Дивізії та на те, що її німці офіційно визнали як єдину військову одиницю,

до якої заплановано влити всі існуючі українські відділи; він також указав на дозвіл користуватися в Дивізії національними відзнаками. Про це ніхто з волинського куреня нічого не знав[...]. На жаль, українського командира куреня Ворона (Романа Кивелюка) за деякий час розстріляно на наказ Фрайтаґа за грабунок [...]. Начальник штабу цінив Ворона за його військову поведінку і повністю за нього заступався. А ця подія була ще тим трагічніша, бо всі волиняки були переконані, що розстріл Ворона був пов'язаний з утечею куреня. А їм адже було обіцяно, що за це нікого не каратимуть."

Останні бойові дії і кінець війни

До дивного заключення приходить автор „У боротьбі за волю", коли твердить, що „вперше українські добровольці були дійсно задоволені з бойового завдання" під Фельдбахом. „Вони опинилися віч-на-віч з поневолювачами їхньої батьківщини, навпроти 3-го Українського фронту Червоної Армії, й мали нагоду битися з ним, менше-більше, на рівних умовах. Хоч противник переважав 14-ту СС–дивізію в людях 3:1, це відношення не вважалося за непоборне. Іронічно, радянський 3-ій „Український" фронт був зложений переважно змобілізованих вояків з Східної України, а 14-та СС–Дивізія складалася в більшості з західньо-українських добровольців".

Це була не іронія, а трагедія для українців по обох боках фронту. При капітуляції автор зауважує, що ген. Шандрук не подає точних даних про здачу дивізії альянтам. Він припускає, що ген. Шандрук уклав непохвальну („ембаррасінг") умову, згідно з якою українців трактувалося, як галичан, чи радше незадоволених польських, а не радянських громадян, а це стало на перешкоді їхньої негайної репатріяції до комуністів.

В Ялтинській умові було встановлено, що всі люди, які жили на день 1 вересня 1939 р. в Польщі, Румунії, Чехо-Словаччині і т. д. не були трактовані як громадяни СРСР, що одначе не перешкодило англійцям видати Козацький корпус, більшість вояків якого зовсім не жила під владою СРСР. Ця справа була більш скомплікована, й про неї пише граф Толстой у своїй книзі „Victims of Yalta".

За що і проти кого?

Р. Ляндвер „У боротьбі за волю" не взяв до уваги політичного аспекту підтримки Українського Центрального Комітету у створенні Дивізії „Галичина", немов українці (чи галичани) тільки чекали на нагоду боротися проти більшовизму за „кращу Европу". Це питання коротко схарактеризував один кол. вояк Дивізії, прочитавши цю книжку: „Я пішов найперше боротися за державність України, а щойно опісля проти більшовизму". „Братерства зброї" в „інтернаціональній армії" „Ваффен–СС" не вдалося виплекати в українській дивізії поміж німецькими „СС–манами" й українськими „Ваффен–СС" вояками. Для цього не було історичних підстав, а великі ідеологічні прірви цьому процесові не могли помогти. Німецькі доктринери, поза малим винятком, не мали ані доброї волі, ані хотіння зректися своєї вмовленої вищости. Короткий час, коли українські й німецькі інтереси збігалися в боротьбі проти більшовизму, коли українці

показали волю й бажання використати нагоду для вивчення модерного ведення війни й готові були за науку заплатити, як казав Кубійович, бо сподівалися, що може повторяться події, як це мало місце після 1-ої світової війни.

Останній акт „камерадшафт"-у

Як закінчилося „братерство зброї" між німцями й українцями Дивізії, хай послужить вимовний випадок з американського полону, в який попала коло тисяча українських вояків під командуванням між ними найстаршого офіцера СС–штандартенфюрера Баєрсдорфа, командира гарматного полку. Ту подію описав О. Горбач у „Вістях комбатанта" ч. 4 1961:

„У Вальгаймі на станції, куди ми прибули над світанком[...], наші голодні вояки відкрили на сусідніх рейках якийсь німецький вагон із вермахтівськими консервами і дехто ухитрився в темноті „позичити" з нього кілька „бікслів". Як же це помітили дивізійні „іберменші"[...], не лиш повідбирали таке добро, але ситий поліцист Баєдсдорф рішив п'ятку „злодіїв" покарати прикладно розстрілом після швидкого „штандґеріхту"[...]. Однак тепер на смертний присуд треба було дозволу американського старшини[...], який на таку жорстоку кару не погодився. Цю невдачу наші „іберменші" рішили тоді надолужити собі інакше: представили всю українську групу перед американським командуванням, як ноторичних бандитів і злодіїв, непоправних бунтівників і бездисциплінну юрбу, за яку не хотять нести відповідальности та просять про її відсепарування від „порядного німецького вояка". Не попередивши нікого ні про що та залишивши для своєї жменьки німців рештки обозної валки, Баєрсдорф вивів усю нашу колону у багнисту долинку над потічком біля Еберфінґу, оточену з трьох сторін горбками, вишикував своїх „порядних німців" окремо й сказав до українських „бандитських" фронткамерадів свою останню прощальну промову, тлумачену зразу ж пор. Л. Ортинським; говорив про своє розчарування українцями, яким не помогли всі його жертвенні намагання виховати їх на справжніх вояків, бо переважають серед них злодії й бандити, тим то він не може далі наражувати своїх порядних німців на можливу збірну відповідальність за український бандитизм, отже, відведе німців геть, а нас віддає надалі під опіку гарматам і кулеметам американських танків; старшим над нами призначує сотн. Вол. Козака. Власне ніхто й не жалував за тим, що врешті відійшли зарозумілі штабно-обозні п'явки і всі, навіть не зважаючи на ті незаслужені образи, радше відідхнули полегшено[...]. Так то, консеквентно до всієї своєї попередньої політики в Дивізії, подякувало нам наше німецьке командування за спільну фронтову боротьбу, за „камерадшафт" зброї, за тисячі поляглих і поранених, за сотні інвалідів."

———— • ————

Якщо ми хочемо, щоб нас поважали інші,
мусимо навчитися поважати самі себе.

Павло Загребельний–письменник

Юрій ТИС-КРОХМАЛЮК

ДЕЩО ПРО КНИГУ „FIGHTING FOR FREEDOM", МОЮ СЛУЖБУ В УД Й ІНШІ ДУМКИ

Я знав, щось около три роки тому, що така книга має появитися, а саме тому, що незнаний мені автор Ляндвер написав мені листа в англійській мові, чи я не міг би помогти йому деякими інформаціями. Я не говорю добре по-англійськи, бо пізно приїхав, працював як хемік, де присвоїв собі хемічну термінологію, тож відписав, що не знаю про що йому йдеться, бо тема широка. Відписав у німецькій мові, якої він не знав цілком, але когось там знайшов собі. Але написав йому дещо про Броди теж по-німецьки. Десь 1983 р. він прислав мені одне число журналу, де вмістив мою фотографію хорунжого УД. Звідки він її взяв, не знаю, і я вперше ту фотографію побачив, бо її не мав і не маю. Можливо, що це з архіву якогось, бо в штабі Дивізії були фотографи і навіть фільмові апарати з вишколеним персоналом. То може вони зробили знимку, бо фота Макарушки, Левенця і моя вказують, що ми при бюровому столі. Що він користав теж із моєї книжки про УД в еспанській мові, вказує і те, що другим редактором був Раміро Бухейро. Позатим моєю книжкою послуговувалися автори „Ваффен–СС" Бендер і Тейлор, де в літературі подають моє прізвище в еспанській мові і перетолковують на українську. Позатим подають проф. Дмитришина, Яськевича С., Мартовича, Ортинського, Шандрука, Трембіцького, мою „Ґерра і Лібертат", врешті Гайке і своє якесь видання „Лев і Тризуб". Очевидно, він користувався якимись бібліографічними даними в англійській мові та в інших, а яких ми собі досі не створили навіть у „Вістях комбатанта".

Щоб звернути на вагу бібліографії, подаю примір книжки з бібліографією повстанських чи партизанських публікацій, які появилися в ЗСА, різних національностей. Отже, москалі видали понад сто позицій, поляки двадцять і щось, а українці, здається, чотири: Дмитришина, проф. Чубатого і Рахманного статті, та мою книгу про тактику УПА,–усі в англійській мові. Чи не сором для нас? Тому чужі автори вживають джерел московських, далі росіян в англійській мові, й тому багато є написано в нашу некористь. Приміром, ген. Лянґе, який із своїм корпусом „Ц" був під Бродами приділений до XIII корпусу, однак не пішов з усіми наказаним шляхом, а перейшов спокійніше кілька кілометрів на схід. Він закидає, що УД не виявила великої охоти боронити свою Батьківщину, називає села на Волині „руссіше" і нарікає, що УД наробила хаосу своїми возами. Як би не знав, що в оточенні обози чи інші вози завжди стримують рухи військ. В книжці Кіґана „Ваффен–СС" автор пише, що знана сволоч Камінський (колись польський старшина), який із своєю російською бандою гуляв по Варшаві в час повстання, названий українцем, а український нарід–це мішанина різних племен невідомого походження (цитую з пам'яті). І якщо чужинні автори є змушені користуватися польськими чи московськими або нам взагалі ворожими джерелами, то це наша вина–і тільки наша!

Книжки Ляндвера я не читав, бо не маю часу, а тільки ствердив мої матеріяли, а саме: копії характеристичних для УД УНА документів (заборона Гіммлера говорити про УД як українську, а про нарід як український; документ, що полки від чч. 4 до 8 (який був тільки назвою, бо малу кількість рекрутів розділено на інші полки), ніколи в офіційних актах не зветься „поліційними", а має назви „галицький СС ч. 4, 5, 6, 7". Це видумка трохи німецька, а трохи з нашого умового лінивства називати їх „поліційними". Третій документ у справі прийому зголошених до Дивізії, де з 26.000 не прийнято з причини низького росту і т. д.; денний наказ Фрайтаґа, після того як дістав Залізний хрест; письмо-наказ командира „Вікінґ" приділеним до них воякам УД; документ про відзначення 1-го листопада в Дивізії, і останній наказ з повідомленням про смерть Митрополита Шептицького. Вибрав я ті документи тому, щоб виказати, як мінялося наставлення, щире чи нещире, але наказане опозицією до Гітлера, і Фрайтаґ під впливами Арльта та інших з гавптамту–СС пішов у тому напрямі. Оце докази постійних змін німецької політики відносно українського питання, про які краще менше писати, а більше читати.

У протоколах ВУправи є вимога Паліїва прислати до штабу двох старшин. Зголосилися добровільно, а не інакше, Макарушка і я. Мене приділено до групи колишніх старшин і лікарів, які є до диспозиції кожнього часу. Під Бродами нас приділено до запасного куреня, і з нашої групи забирали потрохи лікарів. Почався бій, заграви вибухів щораз-то поширювалися направо й наліво, і я написав листа до Фрайтаґа, що я зайво сиджу тут з іншими старшинами, і якщо він мене не потребує, то нехай приділить кудись або звільнить до ВУ чи де інде, згідно з німецькою засадою „дер ріхтіґе ман ан ріхтіґер штеллє" (На відповідне становище–відповідна людина). Заніс я того листа до командира відділу, він поглянув на мене і сказав:

–Я від учора не маю ніякого зв'язку зі штабом ні з іншими частинами.

Я спитав його чому і що це значить, він відповів: „Ді ляґи іст ґеферліх". (Ситуація небезпечна).

Ранком другого дня я вийшов на дорогу і бачу, як численні вози, вантажні авта і піші німецькі вояки скорим маршем ідуть і йдуть в напрямі Белза. Врешті жене авто, а в ньому командир запасного куреня Кляйноф і кричить до мене: „Большевікі ім дорфе!" (Більшовики в селі).

Значить утік, залишивши курінь без команди.

Цю ситуацію описує Лазорко, коли виїхали возом жінки, між ними і його пані. Ми були без зброї і без військових книжочок, які забрали до команди куреня, щоб вписати нові призначення для нас. В селі появилися розвідчі совєтські танки й нам був найвищий час покинути присілок.

Дорога до Белзу була забита втікаючою німецькою армією та якимсь козацьким кінним відділом, що галопом гнав полем попри дорогу. Трохи пішки, трохи вантажними автами, які втікали порожні, жандармерія затримала їх для нас, ми добилися до Львова. У Львові у ВУправі я довідався, де збираються наші, бо усе розбрилося, та що маю іти до Клянофа, який збирає усіх в якомусь будинку. Ще додам, що коли дійшли до шосе на

Львів, у лісі справа, а згодом і зліва почулися стрілянина і вибухи, що означало, що ворожі війська наближаються з обох сторін. Але нам вдалося вирватися поза так зване „друге оточення". (Третє було на Львів).

Я заїхав до Ґайделяґру, де перебував раніше, але там уже мало хто був. У Нойгаммері повідомлено мене, що я приналежний до штабу Дивізії і треба ждати аж усе упорядкується. Врешті приділено мене до VI відділу, де був уже о. Левинець і мав приїхати Макарушка.

Книжка Ляндвера є научкою, як нам треба орієнтуватися про те, що про нас пишуть, але не запізно, а так, щоб мати можливість справити те, що потрібне. На жаль, у нас якось інакше. Приміром, „Вісті комбатанта" знають тільки ті дивізійники, які є діяльні у Братстві, а поза тим хоч є зацікавлені люди, які не то що не читали „ВК", але навіть не знають що такі видання існують. Ми замкнулися в нашому колі й повчаємо один одного у патріотизмі, але досі я не стрічав у нашій пресі хоч би одної рецензії на наше видання.

Я від років опрацьовую історію УД, маю відносно великий архів, з яким обмінююся копіями з іншими, що мають архіви, але це ще не все. Зробив я аналізи наших боїв, великий відділ–це події зараз після війни і уривки з чужих джерельних праць. Це буде велика праця, яка повинна вийти в англійській мові, ну і в нашій. Справа УД УНА є ще актуальна і буде такою для світової політики навіть за цілі десятиліття, якщо розв'язка питань російської імперії існуватиме далі. Моя праця може вийти за 2, 4, чи 20 років–мені байдуже, але вона мусить бути до диспозиції світової політики, а не тільки до того, щоб ми переконували самі себе і ділилися на основі того, хто з нас більший патріот.

Варрен, 10. 12. 1985

Примітка:

Юрій Тис-Крохмалюк помер 1 січня 1994 р. на 90-му році життя. Після смерти його дружини майже нічого не залишилося в його архіві. Не відомо, що з його архівом сталося.

ФЮЗІЛЕРИ НА ВИШКОЛІ

Дивізійні фюзелери на вишколі у Вермахті в Eschweiler біля Aachen, листопад 1943 - березень 1944. Під час вправ вони носили вермахтівські однострої.

ПЕРЕКОТИПОЛЕ

Степова кучерява округлена рослина–перекотиполе, яку осінній вітер обламує біля кореня і котить полем, стала багатозначним образом у літературі, то як образ людини, що вимушена блукати по світу за кращою долею, то як образ перевертня, що відсахнувся від своєї нації і заради особистих вигод прилучився до іншої.

Перший вид цього образу перекотиполя змальовано в поетичних рядках Тараса Шевченка.

Леонід Глібов побачив у образі перекотиполя іншу людину, яка не відчуває нестатків, але вважає, що вона заслуговує кращої долі і тому хоче перекотитись „до чужого поля", і там сподівається „пити меди і вина у вражого сина".

Тут мова йде не про ту людину, яка через різні обставини вимушена жити в іншій країні, в середовищі іншої нації і неминуче прилучатись до її традицій та її мови. (Хоч необхідність такого прилучення до української мови заперечується багатьма росіянами, які живуть в Україні). Але ми говоримо про зовсім інший тип людини, саме тієї, яка з мотивів особистих вигод відрікається від своєї нації, від її традицій і мови.

Це відчуваєш більш переконливо, коли аналізуєш якийсь конкретний факт. 1963 року я познайомився у Римі з одним радянським дипломатом, що працював там, у посольстві СРСР. Він родом з Києва, і розмова між нами велась як між земляками.

–Ви українець, а я колишній українець,–відрекомендувався він.

Я не міг збагнути, що це означає, як можна бути в національній приналежності колишнім. Дипломат помітив моє здивування і відповів так:

–Мої батьки українці, але їм ніяка кар'єра не була потрібна, і вони до самої смерти залишались українцями. У наш час, щоб пробитись кудись вище, особливо на дипломатичній ниві, потрібна національність росіянина. Тому я ніде не зізнавався, що українець, у пашпорті моєму позначено, що я росіянин, тож ніхто з дипломатів не ставить мене нижче від себе. Зі мною всі колеґи дружать, і для всіх я свій. Це для мене багато важить.

Ось яка сила кар'єри!

Може, це було притаманне лише минулому, коли зверху твердилось, що всі нації СРСР відмирають і формується щось нерозривне

в образі єдиного радянського народу? Можливо, тепер, коли імперія розпалась і на її терені виникли самостійні національні держави, то людський образ перекотиполя вже вивітрився з українського простору?

Ой, ні! Хоч національна свідомість українців і є панівною, але перекотиполе ще не здуте вітрами часу. Йому неначе тісно у своїй країні, і воно шукає собі опори десь за її близькими і далекими краями. Це відбувається тому, що в певної частини українського народу відчувається дефіцит національного патріотизму. Він зумовлений тим, що українська нація не була державною і її національні почуття виявилися приглушеними. Тепер чуємо немало політичних промов і політичних гасел про необхідність виховання національного патріотизму. Але патріотизм–це не одні красиві слова, не гучні клятви про вірність ідеалам народу, а чесне і вірне служіння йому. Тож національні інтереси мають бути вищі за особисті вигоди особи.

Серед багатьох імен, які в наш час витворюють таке, мені хочеться назвати відомого українського поета і публіциста Віталія Коротича. Він прийшов у літературу в шістдесятих роках як поет і згодом щедро відзначений республіканськими преміями. Тривалий час був головним редактором журнау „Всесвіт". У поетичних і публіцистичних творах В. Коротич палко пропаґував „любов до рідної землі", „пошану до рідної мови".

Але тільки усміхнулась йому вона, висока кар'єра, він одразу пе-рестав милуватися Україною і мерщій подався у Москву, ставши там головним редактором „Огонька". Нова кар'єра зовсім змінила патріотичну орієнтацію В. Коротича. Він почав висловлювати невдоволення то українською літературою, то діяльністю своїх, колишніх літературних колеґ, то зводити наклеп на першого президента України. Довго він не міг утриматись у Москві, бо відчув запах нових, значно більших особистих вигод за океаном, в далеких США. Там він відрекомендувався прихильником американського способу життя. Це саме тієї країни, яку він вимазав дьогтем з ніг до голови у своєму романі „Лице ненависти", коли він був у Нью-Йорку у складі делеґації України на Генеральній асамблеї Організації Об'єднаних Націй.

Та коли б таким перекотиполем був лише один В. Коротич, то, можливо, про те й писати не варто було б. На жаль, їх тепер тисячі. Вони згодом повернуться в Україну, коли тут налагодиться економіка, підвищиться життєвий рівень, повернуться і будуть кричати, що вони вірні патріоти Української самостійної держави і вимага-

тимуть до себе особливої уваги.

Образ перекотиполя давно цікавить суспільну думку. Він віддзеркалює лише два типи людей: тих, кого вітер часу гонить шукати кращої долі, і тих, кому рідна сторона не мила, і вони міняють її на „чуже поле". Образ перекотиполя має й інший моральний вимір. Колись М. Лермонтов говорив: „Сам чорт не розбере, чому у нас скоріше просуваються ті, які йдуть назад". Це звучить ніби парадокс, але коли ми уважно приглянемось до далекого минулого і зовсім сучасного, то переконаємось, що слова Лермонтова, висловлені давно, знаходять своє підтвердження і в нашому сьогоденні. І ми знову бачимо людський образ перекотиполя, що пересувається вже не горизонтально, а вертикально, від нижчої до вищої посадової висоти.

Коли Верховна Рада надала українській мові статус державної, з уст перекотиполівців лунало гучне схвалення. А як тільки новообраний Президент Кучма погодився, що буде добиватись надання російській мові статусу офіційної, наші герої вигукували слова похвали і до нестями плескали в долоні. Але ні Президент, ні ті, хто йому аплодував, не поцікавились, яка ж думка з цього приводу корінної нації–українців, які становлять 75 відсотків від усього населення держави. Ніхто з них не згадав, що мільйони українців, які живуть на території Російської Федерації, не мають ні своїх національних шкіл, ні своїх національних друкованих видань, ні можливости публічно користуватися своєю мовою.

Відлуння намірів Президента і бажань його однодумців прокотились по всій Україні. Вони спантеличили багатьох зрусифікованих українців, які вже наважувались повернутись до своєї рідної мови, а їм колишні русифікатори лукаво радять: не спішіть, бо незабаром все повернеться до того, як було в часи імперії. Вони похитнули віру в потребу вивчати українську мову в тих, хто нею не володів, але в умовах самостійної України повинен її знати. Це русифіковані вчителі і викладачі вузів. Це працівники державних установ, культурно-освітніх закладів, дитячих садків. Це офіцери нашої армії, а також політичні діячі і в тому числі й депутати. Але найтривожніше те, що в ряді південних областей українські кляси в російських школах з нового навчального року вже стали російськими. Так почався новий етап русифікації України.

Це відлуння активізувало і російських шовіністів в Україні. У Львові відбувся з'їзд новоствореного конґресу російських громадян в Західній Україні, на якому звучали вимоги про запрова-

дження в Україні подвійного громадянства для всіх росіян, створення російського університету, відновлення практики дошкільної підготовки всіх дітей російською мовою. Деякі промовці заявляли, що росіяни в Україні не є меншиною і вони мають повне право на свою державну мову. В унісон їм на сесії Верховної Ради України 23 вересня 1994 р. було оголошено про подання депутатського запиту Президентові з приводу прискорення виконання його обіцянки про надання російській мові офіційного, а точніше–державного статусу. Цей запит тоді підписали 150 депутатів. [...]

Творення Української самостійної держави дістало підтримку всього українського народу, але несподівана заява нового Президента, що „держава–це не ікона, на яку треба молитися", викликала палке схвалення російських шовіністів в Криму, які під істеричні образливі викрики на адресу Української держави хоронили її у Сімферополі.

Звідки взялося оте перекотиполе в нашому суспільстві? Чому воно таке численне? Чи не є це виявом плюралізму, який в умовах демократії–спосіб виявлення самостійного мислення людини, її волі, її переконань, своєрідного бачення нею реальної дійсности? Але поведінка людини як перекотиполя не є самостійно обміркованою, бо вона виражає не себе, а волю якогось авторитету. Саме він, авторитет, найчастіше не сповнений інтелекту, а лише позначений посадовою величиною, нав'язує людині лінію її поведінки, спрямовує її діяльність у сферу своїх інтересів.

То як же сталось так, що людина згубила свою волю і опинилась в ролі перекотиполя? Щоб відповісти на це, треба звернутися до історії тоталітарного режиму, в якому ми жили понад сімдесят років, і в ті роки діяло для нас єдине правило, що за нас думають вожді, і тому нам залишається лише схвалювати все, що йшло зверху, і не тільки схвалювати, а й активно захищати його.

Людина тоталітарного режиму поступово перестала бути сама собою. Цей „виховний процес" відбувався впродовж чотирьох етапів і мав різні назви, які всюди називались російською мовою: „усмирение", „чинопочитание", „согласие" і „манипулирование".

Найжорстокішим і найдовшим в часі було „усмирение". Це слово українською мовою означає: приборкання, угамовування, упокорення.

В Україні оце „усмирение" було більш масовим і більш кривавим. Воно здійснювалось шляхом позбавлення власника його власности, проведенням примусової колективізації, висланням на Сибір так званих „куркулів" і „підкуркульників", умертвленням з голоду

мільйонів селян. Якщо під час колективізації проявлялись якісь спроби тихого опору селянства, то пізніше, коли почались масові розстріли національної інтеліґенції, окривавлена Україна замовкла і лише нишком стогнала. А пізніше біль і горе перекинулись на Західну Україну. Звідси вивезено в сибірське заслання сотні тисяч ні в чому не винних людей. Але й після цього зняте з порядку денного діяльности Комуністичної партії, хоч масштаби його скоротились, а жорстокість залишилась незмінною.

Як тільки „усмирение" завершилось „великою перемогою сталінської політики", Комуністична партії висунула на перший плян ідею „чинопочитания", що звучить українською мовою, як чинолюбність, чиношанування, вислужування перед чинами, виховання чинолюбивої людини. Тут йдеться перш за все про пошану до культу „великого вождя і вчителя", і про повагу до місцевих партійних лідерів. Будь-яка промова Сталіна чи якась його випадкова репліка розглядалась не інакше, як епохальний вклад у теорію марксизму-ленінізму. Що тільки позитивне відбувалось в країні, то все приписувалось мудрості Сталіна, який неначе все знав, все передбачав, і тому „маленьким ґвинтикам", якими він називав рядових людей, нічого думати про державу і їм слід лише працювати.

Місцеві партійні лідери в усьому копіювали „вождя". Вони вдягались у такий же мундир, як він. У них була така ж поважна хода і така ж величава розмова з підлеглими. Це ж саме переймали від своїх керівників і їхні підлеглі. Коли лідери сміялись, то сміялись і залежні від них. Коли начальники гнівались, то гнів охоплював і підлеглих. Кожний підлеглий хотів бути в чомусь схожим на свого начальника. Колишній перший секретар ЦК Компартії України Г. Мельников у 1953 р. побував у Львові. Після повернення у Київ він розповів, що взяв там участь у засіданні бюро обкому. Оглянувши присутніх, був здивований, що всі члени бюро підстрижені під бокс. Він спочатку думав, що такою є львівська мода, а в процесі розмови з членами бюро з'ясувалося, що це зовім не мода, а почин першого секретаря обкому, а всі інші засвідчили йому свою чинолюбність і самі підстриглися так.

Такою була неписана традиція чинолюбности в усіх ланках влади. Вона виявилась тим ґрунтом, на якому зійшли масові сходи перекотиполя.

Появу на суспільній арені чинолюбивої людини зумовило і таке явище, яке українською мовою називається згодою, одностайністю, однодумністю, однодушністю і яке російською мовою позначалось лише одним словом „согласие". Це означало, що низи назавж-

ди повинні бути в повній згоді з верхами. Вони мали одностайно голосувати за кандидатів у депутати, висунутих комуністичною партією. Їм належало бути одностайними з комуністичною партією у виробленні його внутрішньої і зовнішньої політики держави. Лише з'являлась на світ якась постанова ЦК і уряду, текст якої, крім верхівки, ніхто не читав, а вже по радіо і в газетах публікували захоплені вигуки, в яких одностайно все схвалювалось і висловлювалась подяка партії і уряду за турботу про народ. Тільки Сталін осудив знаменитий фільм Довженка „Україна в огні", як негайно збирається пленум правління Спілки письменників України спільно з провідними представниками творчої інтеліґенції, де одностайно була схвалена позиція Сталіна, і почалось приниження, опоганення, знеславлення і затоптування славного сина України.

Ось один з прикладів, як формувались оті „переконання". Старшому поколінню киян відомо, як з нагоди роковин перевезення останків Тараса Шевченка з Петрбурга в Україну щорічно у травні збиралась молодь біля пам'ятника Кобзареві, що у сквері навпроти університету. Влада побачила в цьому небезпеку відродження у молодого покоління національної свідомости, яка була, на погляд правлячих кіл, небезпечною в період розгулу русифікації, що безсоромно називалась інтернаціональним вихованням. Отож одразу в засобах масової інформації з'явились публікації, в яких говорилось, що там збираються антирадянські елементи, які ганьблять те найдорожче, про що, мовляв, мріяв сам Тарас Шевченко. Але й після цих публікацій молодь продовжувала збиратись біля пам'ятника. Тоді сквер оточувала міліція, а працівники державної безпеки заарештовували „найбільш неблагонадійних". А студентів, які там були, виключали з університету. Так площа біля пам'ятника Тарасу Шевченку в травневі дні стала небезпечною навіть для випадкових перехожих.

***

Тоталітарний режим тримався на двох опорах: насильстві і обмані. Вишуковувались найрізноманітніші прийоми позбавлення людини самостійного мислення і самостійної поведінки. На цьому ґрунті і виник тип перекотиполя, який, на жаль, ще зберігся і в наш час, в умовах демократії.

Юрій ЛАЗЕБНИК, професор

(„Народна армія")

Гумор і сатира

Олександер БІЛИК

ЧОРНА КУРА...

Семен Маслянка був надзвичайно добродушною людиною. В Дивізії його називали „милосердний гуцул", бо він у свойому житті не вбив навіть малої мухи, а про людину то шкода й говорити... Тому не дивно, що поручник Варикаша відіслав його з фронту на „зади" до запасного полку, де він дістав спеціяльне призначення–тримати „вічну" варту біля амуніційного складу.

Властиво цей новий „дінст" йому досить подобався. Тут не треба було виявляти якоїсь особливої вояцької справности, тільки ходити безнастанно кругом старої шопи, а потім зарапортувати штурманові Каценвурштові, що „алєс ін орднунг"...

Недалеко від складу находилося чепурне господарство заможного австрійського „бавера". Кожного ранку круглолиця господиня, фрав Міці, смажила в кухні різні присмаки і запах припаленого м'яса й цибулі крутився довго біля шопи. В таких хвилинах Семенові котилася з рота слинка і він з огидою згадував солодкавий смаком „пфердешніцель", що його кожного дня приготовляв кухар для бідолашних добровольців Галицької Дивізії...

Одного дня Семен завважив біля себе несподіваного візитатора–чорну курку, що боязко маршируала вслід за ним, довкруги старої шопи з військовим арсеналом. І в його голові зродилася раптом злочинна думка зробити збройний замах на невинне створіння, а відтак бодай раз добре наживитись смачним курячим м'ясом...

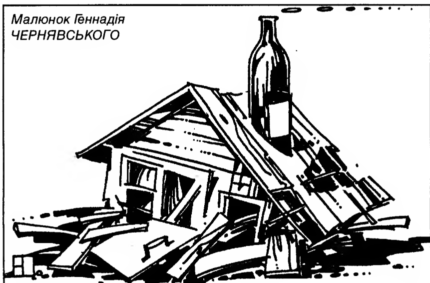
З мілітарної точки зору, це не була така проста справа, бо ота криклива птиця в полон легко не здасться, а заалярмована криком курки фрау Міці могла б опісля безцеремонно запхати Семена до грізного „штандґеріхту". Отже, тут треба буде застосувати випробувану німецьку тактику „бліцкріґу", або пропоновану генералом Кратом „козацьку стратегію" заманення ворога у несподіване окруження.

Семен через цілу ніч думав, плянував і вкінці впав на геніяльний помисл. Він взяв довгу нитку, насилив на неї кукурудзяні зеренця і готовий „перловий" шнурок заховав уважно до порожньої банки на ґазмаску. Раннє проміння сонця привітало його біля амуніційного складу. В Семена раптом вступив вояцький дух і тверде почуття рішального моменту. Чорнопера курка знову з'явилась, як і попереднього дня, і несміливо підбігала за ним, приспівуючи в такт

якусь кокотливу мелодію. Семен витягнув з банки кукурудзяний шнурок і непомітно пропустив його позад себе. За кілька секунд він відчув легке шарпання, а відтак курка сильно потягнула шнурок до себе, скочила вбік і безсило затріпотіла крилами.

Семен оглянувся довкруги, спритно прискочив до своєї здобичі, закусив зуби і з цілої сили перекрутив курячу голівку на 360 градусів. Сталося!... Невинна жертва війни лежала непорушно у вояцькому мавзолею–в бляшаній на ґазмаску банці, а кругом шопи завівав весняний вітер і сумно шепотав заупокійну „вічну пам'ять" за бідолашньою чорноперою куркою...

Такий непростимий „злочин" поповнив боголюбимий стрілець Семан Маслянка року Божого 1945! У нього й досі трясеться із жалю долішня губа, а в грудях довбнею товчеться серце, коли хтось ненароком згадає про війну. А часом коли в національній барі дивізійна братія затягне сумно відому пісеньку про „чорну куру", яка необачно перейшла дорогу відважному воякові десь біля Дебречина, тоді Семен винувато кліпає очима і з жалем шепоче: „Через голодний живіт і нерозважну голову, я відібрав життя невинній курці. Простіть мені грішному, люди добрі, за той каригідний злочинний вчинок".

„Столиця"

Ро-Ко

Про мову–душу народу і ще дещо...

Роздуми старокрайового діяспірця-«мовознавця».

Люблю я неньку Україну, а найбільше її старовину. Туга лягає на серце за нашими пращурками-трипільками, котрі мали ідеальний суспільний лад. Не такий, як тепер у Вітчизні чи навіть в діяспорі. В них усе було, як Бог приказав, на своєму природному місці. Бо жінки керували, як в хаті, так поза хатою. Сідав трипілець до столу й мистецька душа радувалася, побачивши чудові візерунки на посуді. Від того пузаті вареники були два рази смачніші, навіть без сметани. Вийшов з хати й від пахощів квітів під вікнами дух запирало, не кажучи про солов'їний спів до романтики вночі. І співали з солов'ями хлопці й дівчата. (Від того пішла наша солов'їна мова). Жий, мов у мами за пазухою!

Нагадав я собі, коли малою дитиною я ховався від всякого хлоп'ячого лиха за мамину безпечну, як замок, спідницю. Так мусили всі мужчини почуватися у трипільській культурі. З такими матріярхально-трипільськими переконаннями я відлечу у вирій...

Такий благодатний, як тепла весна, лагідний лад утримувався до княгині Ольги. Тоді поволі, непоказно почали князі і княжики приймати й наводити чужі «зверху мужеські» звичаї і обичаї. Хотіли самі панувати, а запанували над ними чужі. Мужчини мусили втікати на Січ, де заборонили вступ жінкам і дух жіночий. Аж гетьман Богдан Хмельницький попросив до спілки московського царя, не знаючи, що він робить. Бо як каже народна приповідка: як Бог хоче когось покарати, то йому відбирає розум. А москалеві що: щоби до комори дістатися. Побачивши це, великий гетьман вибрав найлегший шлях: взяв й умер.

Царі, як царі, по-царському думали, впевняючи, що вони Богом дані над людьми царювати. Якщо хтось не вірить, хай іде до Бога на скаргу!–навчали. Тому всі люди мусять думати й говорити так, щоб самі царі їх розуміли. Бо царі вміли говорити тільки по-царському. Так одного разу «мудріший» цар сказав: український народ від прадавніх трипільців-козаків–це видумка, іноземна інтриґа! Не було, нема й не буде його і його мови! Є і буде одна–царська! Почалося, як з Петрового дня.

А народ собі своє знав...

По тих царях прийшли нові «пролетарські царі», які в усьому бачили проблему, а найбільшу у нашій солов'їній мові. Треба народи визволити з мови... для добра всього людства! Буде проблема розв'язана! Так народ визволяли, що його прекрасна співуча солов'їна мова почала затихати, як і солов'ї в колгоспах.

Аж тут ще нова проблема! Збудилась ненька Україна. І діяспора

заворушилась з надією, що знову почує справжню солов'їну мову. А вона сюди вороною прилетіла. Ніби так і не так? Кажуть професори, що це «шовкова ґльорифікація–русифікація». З України? Неньки?

–А чому б ні?–кажуть ці з неньки Вітчизни.–Привикните, як ми... Щоб старший брат нас розумів,–додають як політичний резон.–Шевченко навчав: чужого научайтесь, свого не цурайтесь. Він на першому місці поставив «чужого». Хто проти Шевченка? Як своє забудемо, то «всьо равно», колись доучимося, як станемо президентом, як Леонід Кучма. І так світ малий і далі маліє.

Тож привикаємо всі. І я з ними. Я вже говорю по телефону, слухаю по радіо, довідуюся по газеті, шукаю адреси по вулиці, слова ковзаються по моєму язиці, як Оксана Баюл катається по льоду.

Сподобалося мені одне нове слово–універсальне, яке помагає усе зрозуміти й збагнути–навіть політиків і політиканів. Це слово «здійснювати». Воно помагає точно й правильно висловлюватися граматично у всіх скрутних і літературних, і журналістичних висловах, не згадуючи–політичних–додає кольориту до буденного життя. Сказати: працює, сіє, жне, робить, думає і тим подібне–дуже прозаїчне й навіть шорстке. А висловитися: здійснює роботу, здійснює працю, здійснює думання,–коли б здійснював!–здійснює сівбу, здійснює балотування на президента, здійснює жниво–це милозвучніше від здійснювання солов'їного співу. Колись казали: «Що посієш, то пожнеш». Тепер: «Що здійсниш посіяти, то здійсниш пожнати». А здійснювати любов, кохання! Більше, ніж екзотично...

На жаль, не можу привикнути до колись гарних, співучих, солов'їних слів жіночого роду, на котрих «здійснили сексуальну операцію», перемінюючи їх, на чоловічий рід, як у братній мові. Англосаксони назвали б це male pig chauvinism. Була кляса, а є клас; фльота–флот. Аж Чорне море сколихнулося... І багату колись на крам крамницю зробили порожнім магазином. Не згадуючи вже здрібнілих імен: Саша, Коля, Шура, Жора...

Найбільша наруга, однак, «здійснюється» над престижним словом «голова». Хоч воно жіночого роду, але хто з мужеських шовіністів може собі уявити, що головою важливої інституції у нашій Вітчизні може бути «вона»–голова. Майже завжди є «він»–Іван Плющ, Олександр Мороз, Леонід Кравчук, Леонід Кучма... Є і добрі ознаки: у вітчизняному уряді є два міністри «в спідничках». І є з головою Слава.

Що може скоїти рідна мова в душі діяспірця, хай послужить приклад мого приятеля. Його прізвище гарне і козацьке з роду в рід–Гуйко. Коли він поїхав у неньку Україну, нові «мовознавці» на митниці, поглянувши в канадський пашпорт, видали йому документ, на який він глянув і здеревів. Йому змінили першу літеру з «Г» на «Х»!

Чи не було б ліпше повернутися до справедливої й лагідної трипільської культури з солов'їною мовою?

Спомини

Іван ОЛІЙНИК

ДОРОГА В НЕВІДОМЕ

Присв'ячую свойому другові Володимирові Осадці, що помер на серцевий удар 17-го травня 1977 р. в Бафало Н. Й.

Восьмого травня 1945 року був хмарний ранок. Вся околиця довкруги нас закуталась густою мрякою і димом від спалених будинків, а веснянне сонце намагалось проникнути своїм промінням крізь цю темряву. Позаду нас лунали вистріли гармат і довгі серії скорострілів.

Третя сотня 30-го полку, що була доповнена новими вояками з Волинського леґіону, залишила фронтові позиції і сходила вниз гори до потічка, де задержалася, щоби спалити документи сотні. Ми добилися до битої дороги, якою вже відступало багато військових частин. Маси людей та підвод, згуртованих в одну товпу, йшли, не маючи ні вказівок, ані наказів, лиш хвилюючись однією вісткою: „Кінець війні, Німеччина скапітулювала!"

Нам треба йти на захід. Йти ставало щораз то важче, бо сонце почало сильно пригрівати, бракло харчів, вояки були невиспані і перемучені фронтовими подіями та невигодами. Як хто міг, так собі радив, декому пощастило вискочити на вантажне авто, чи на підводу, але більшість маширувала пішки.

В перших днях наші хлопці ще несли свою зброю, хоча німецькі вояки її позбувалися, кидаючи її по ровах.

Другого дня біля нас проїздив вантажник, що тягнув за собою причепу. На ньому завважив я свойого односельчанина. Їдучи підгору, він сповільнив швидкість і нам вдалось вскочити на нього та приміститись між скриньками амуніції. Незабаром бракло бензини й ми рішили йти пішки горами–Володко Осадца, Роман Лехіцький і я. Гірськими стежками йшли ми цілий день. Під вечір зайшли до якогось „бавора", що мав гарні забудування та багато корів. Нагло окружили нас німецькі вояки, між ними були й вищої ранґи старшини. Вони мали з собою шестеро коней, на них два важкі скорострілі. В мене і Влодка були лише дві пістолі при поясах. Старшина наказав нас провірити, а опісля став допитувати, хто ми і куди йдемо. Я пояснив йому, що наша Батьківщина зайнята більшовиками і тому нам треба шукати приюту на заході. Нас запросили на добру вечерю, потрактували „шнапсом" і заявили, що вони творять ні-

мецьку партизанку в горах і, якщо ми бажаємо, то можемо до них пристати. Ми дещо розмовляли, а опісля пішли до стайні на нічліг. Вранці німців вже не було. Ми далі йшли горами. Увечері зайшли знову до „бавора". Вранці, як ми снідали, прийшли до нас „гості"– двох молодих поляків, що працювали в сусідньому господарстві. Вони хотіли нас роззброїти. При перших словах Влодко спрямував на цих гостей пістолет. Вони злякалися, просили дарувати їм життя, кинулися бігом в корчі.

Влодко сказав, що має брата в Баварії і ми хотіли його віднайти. Минаючи місто Зальцбурґ, ми переночували в порожній шопі. Як ми наблизилися до міста Травнштайн, почули, як вдолі грала музика, і зрозуміли, що там відбуваються „святкування перемоги". Нагло, повернувшись, ми завважили німецького вояка з білою опаскою на лівому рукаві, з написом „Дойче вермахт". Він, націливши на нас кріса, наказав нам іти перед ним. По дорозі назбиралось близько 15 таких „заблуканих вояків".

Завели нас до будинку старої школи. Тут, уставивши в один ряд, прочитали нам закон, який зобов'язує усіх військовополонених. Перед тим вояк, що нас провадив, забрав від нас багато речей, а саме: пояси, ножики, бритви. Після прочитання наказу, наказав стояти „наструнко". Ми не звертали жодної уваги на його „струнко". Після закінчення тієї „комедії", покликав нас американський вояк і почав розпитувати, хто ми. Я розповів, що ми є українці, що нас загнали копати шанці в прифронтовій полосі, що наш власний одяг подерся і ми вдягли німецькі уніформи, що вояки скидали в рови. Приявні німці зчинили крик, що це неправда, але американець, говорячи через свого перекладача, взяв нашу сторону і наказав віддати нам наші речі. Нас трьох звільнили з полону і відправили до „ДП" табору, де при вході таборова варта наложила нам на лівий рукав білу опаску, з великими буквами написом: „ДП". Без тих опасок нам було заборонено виходити з табору.

Табір був приміщений в трьох поверхових будинках колишніх військових казармів, сильно знищених, з повибиваними вікнами. Тут був збірний пункт для радянських громадян, що мали їхати „на родіну". Близько 80-ти відсотків–це колишні полонені з Червоної армії. До табору заходили хлопці, що працювали на поблизьких господарствах. Один з них, Андрій Когут, подарував мені свій піджак, а коли від його товариша я дістав ще й штани, тоді перемінився на справжнього цивіліста. Четвертого дня вранці до табору прибуло 20 великих американських машин, нам роздали по буханці хліба і одній консерві і повезли на станцію в совєтській зоні. І так

вони звозили людей весь день. Опісля в товарових вагонах поїзд вечірньою порою помчав на схід. Над ранком задержалися на якійсь станції, вже на схід від Відня. Тут почали нас сортувати. Спершу відділили поляків, опісля відділили матерей з дітьми. Між нами були різні національності. По полудні всіх мужчин уставили в чвірки й ми пішли до автостради, яка вела на Будапешт. Багато двигало важкі валізи, декотрі й по дві, та наплечники. Нашу колону доглядали радянські вояки, а відпочинки відбували ми лише при дорозі. Підчас другого дня нашого маршу з'явився військовий вантажник і доставив нам три великі бочки солених оселедців. На третій день ми дістали волове м'ясо в таких же бочках і по кускові хліба. Ті, що несли зі собою важкі валізки, почали їх викидати, вбираючи по два убрання на себе. Коли пригріло сонце, вони, впрівши, роздягалися і дерли лишній одяг, щоби не дати іншому. Один раз на добу було дозволено запалити вогні та пекти мариноване м'ясо. Ми минали села і містечка, з яких я запам'ятав Шарвар, Боба і Цильдомеськ. Задержалися ми на широкій рівнині, біля посілости якогось ґрафа. Було нас біля 10.000. Одні примістилися у стайнях і шопах, а більшість під голим небом.

Колишніх радянських вояків, що попали в німецький полон, відділили від нас, робітників. До табору приїхала військова комісія та почала закликати робітників голоситися до Червоної армії, щоби своєю кров'ю заплатити за свої провини супроти Радянського Союзу. Ми всі три зголосилися, сподіваючися якось втекти. Почався військовий вишкіл. Наша сотня мала 160 людей, ділилась на чотири чоти, а кожна чота на чотири рої. Одного дня кличе мене командир роти (сотні) до себе і пропонує мені стати командиром „звода" (чоти). Я почав виправдовуватися, що не розумію російської мови, а він закричав з притиском, що він це мені „предявляє!" Я, заскочений тим наказом, мимоволі виструнчився і крикнув: „Яволь!" Командир поставив свою руку на моє плече і спокійно процідив: „Брось „яволь". Я знаю кто ти".

На збірці командир викликав мене перед сотню і заявив, що я називаюся так і так, і відсьогодні є командиром звода, і „еґо надо слушать і любіть". Я мусів все це ще раз повторити. Опісля командир скликав усіх чотирьох чотових і показав нам, як треба салютувати зверхникам, і це мали вчити наших підлеглих. Почались вправи, як віддавати почесть зверхникові. Один по одному підходили та віддавали честь, вдар'яючи рукою під „косорог". Були й такі, що йшли і по двадцять разів і ніяк їм це не виходило. Аж ось коли Влодко проходив біля нас, то виструнчився, повернув голову доліва

і вдарив рукою до голови. Сотенний повернувся до мене і каже: „Сматрі, єщо адін СС-овиц!" Я кажу йому, що тут таких нема, а він до мене: збери чоту і постав їх усіх на струнко, тоді ми оба перейдемо і поглянемо, як хто стоїть. Після перегляду ми дещо відійшли і він докладно розказав мені, де котрий з наших дивізійників стояв, як держав ноги, руки „по швам" не так, як інші. Тоді порадив, щоби я пильно на себе вважав.

Наші харчі дещо поправилися. Ранком діставали каву, вполудне зупу, а під вечір, зупу або каву і кусок хліба. Кухня була дуже примітивна: чотири вкопані стовпці, сполучені вгорі поперечками, а на тому плита з грубшої бляхи. На фронтовій стіні, над кухнею висів великий напис: „Кухня", а під ним–дещо менший: „Єж вода, пій вода, с...ть нє будєж нікаґда". Так ми провадили вишкіл до часу, коли кінчалася війна з Японією, тоді вишкіл припинено, а нас почали викликувати на „допроси", з яких ніхто вже не повертався. Тих, що мали йти на переслухання, день перед тим водили до ріки, щоби помилися і випрали своє„лахміття". На будинку комісії виднів напис: „СМЕРШ"–„смерть шпіонам". На вечірніх збірках все ще рахували людей та розділяли на працю, а наступного ранку прочитували, скільки людей десь пропало (самовольная одлучка), та котрі призначені до купання в річці.

Роман був молодший за нас і зголосився їхати з транспортом коней до УССР. Наступного дня, після сніданку, нам було наказано купатися. Був гарний, теплий день місяця вересня. Ми все з себе поскидали, а на собі залишили лише штани, щоби було їх краще виполоскати. Влодко глянув на мене і питає: „Чи ти думаєш це, що я думаю? Адже бачиш, що маємо на собі штани". Ми почали відпливати вниз ріки, а там був лан кукурудзи. Ми туди вскочили і пішли на захід, де виднів ліс. Ми знову вільні. На городах стирчали страполохи, що були вдягнені, мов люди, щоби відстрашувати птицтво. Ми зняли з них капелюхи, бо сонце гріло, а ми не тільки, що були простоволосі, але ще й коротко стрижені. Мадярської мови ми не знали, але в тих околицях багато людей говорило чи то по-німецьки, чи по-словацьки. Йшли ми звичайно днями, держачись поля та лісів, а ночами спали в шопах чи клунях. Ми живилися овочами, переважно виноградом. Після двох днів почала докучати оскома й жолудкове забурення. В неділю увечері ми стрінули священика, що вийшов пройтися. Ми розказали йому, хто ми, звідки йдемо й куда прямуємо. Він запропонував нам іти за ним до його дому, але держатися в деякій відстані від нього. Він дав нам черевики, по сорочці, нагодував нас, дав хліба на дорогу, вказав нам, куди йти і ще того

вечора ми перейшли ріку й дісталися на австрійську територію.

Хоча в тій частині Австрії стояли більшовицькі війська, однак австрійці їх не любили. Мешканці боялися держати нас по хатах, все таки виносили нам їжу в город чи позаду хати. По тижневі мандрів ми перебрили ще одну ріку й опинилися в англійській зоні. В початкових селах ми не задержувалися, бо ходили вістки, що англійці завертають біженців назад москалям. Першу ніч ми переспали, запорпавшись в копицю сіна. Цілу ніч падав дощ і ми дещо промокли. З англійської зони ми горами подались до американської зони. Ми прямували на Бад Ішль та Бад Авзе, звідкіля малою залізницею доїхали в околиці Лінцу. Тут ми стрінули наших людей, що порадили нам йти до Зальцбурґу, де в таборах були скупчення українців. В половині жовтня ми добились до табору в Лексенфельд, де мали труднощі, але остаточно нас прийнято в табір.

ЗГАДКА ПРО ОЛЕСЯ ГОРБАЧА

Стрінулися ми вперше на підстаршинському вишколі артилерії в селі Пожіче біля Праги, що в Чехії. Нас вишколювали українські старшини: полк. Микола Палієнко, сотник Мельничук, хор. Святослав Левицький і ще один хорунжий, прізвища котрого не пригадую. Усіх було приблизно 60.

Разом з Олесем пройшли ми і старшинський (офіцерський) вишкіл у Бенешово біля Праги, де був великий полігон, спеціяльно призначений для артилерії. До одних із кращих „учнів" належав Олесь, якого згодом вислано на додатковий 2-тижневий курс для командирів батерій. Після закінчення вишколу ми всі поїхали до Нойгаммеру. (В той час я проходив операцію на коліно в Празі).

Стрінувся з Олесем уже на Словаччині, в Раєцких Тепліцах, де наша 9-та батерія була приміщена, а командиром її був Олесь. Тут наша батерія доповнювала свій вишкіл. Олеь був „татом" для батерії і хлопців. Коли прийшла вістка, що будемо пішки йти до Юґославії, треба було подбати про відповідне обладнання і фураж для коней, бо на мізерному офіційному приділі для тяжких великих коней ледве чи можна було б тягнути гармати сотні кілометрів. Одного разу, коли ми йшли на вправи, Олесь побачив біля дороги грубий дріт. Він казав його забрати й ним скріплено упряж для коней. Згодом хлопці знайшли стару залишену шопу, в якій було повно збіжжя. Тепер наша батерія була готова в далеку дорогу.

Любомир Білик

З СЕЛА СУХОДІЛ У СВІТ

Автор в 1947 р.

В селі Суходолах біля Бродів у місяці липні 1944 року деякі частини Української Дивізії „Галичина" вели затяжні бої проти Червоної Армії.

Хоч родився я у Львові, де мої батьки проживали і працювали, але молоді роки прожив я в селі. Перед другою світовою війною село мало понад тисячу мешканців. В селі жили 18 родин поляків та 10 родин жидів. Більшість землі належала сільському панові, який керував селом. Він був власником, крім землі, ще й двох млинів, фільварку та ґуральні, що працювали три місяці в році.

В селі жили ремісники–кравці, шевці, два ковалі, кілька столярів, мулярі, ткачі. Люди їздили на ярмарок кожного понеділка до м. Броди. В селі збудували під одним дахом кооперативу та читальню „Просвіта", що на той час мала понад 60 членів та мала велику бібліотеку. В селі були й прислужники „старшого брата"–це так звані „кацапи".

В селі мешкав старшого віку священик Задорожний зі своєю жінкою та двома дітьми в домі, що мав п'ять кімнат, був великий сад. Коли він залишив парафію, до нас приїхав молодий, енерґійний священик о. Іван Наумів.

1936 рік позначився початком відродженням села. Отець зорганізував церковний хор, драматичний гурток, давав лекції з історії України, за що був переслідуваний польською поліцією. Не тільки українці, але й поляки приходили до нашої церкви, бо польський костьол в селі Волохи був віддалений три кілометри. В 1937 році до села загостили два молоді місіонери. Вони проповідували, відправляти молебні й посвятили великий хрест біля церкви. На кінець місії вмурували в стіну церкви таблицю з написом „Українська Молодь Христові". Згодом о. Наумів на великий кошт відмалював церкву і для цього спровадив зі Львова маляра Мирона Левицького. На ту ціль село зібрало понад дві тисячі золотих. На заклик „свій до свого" село пішло на розбудову самоосвіти, самопізнання хто ми? Були в селі люди, що працювали на некористь українського народу. Читальня передплачувала часописи „Наш прапор", „Сільський господар" та журнал „Червона Калина", а отець отримував „Новий час" та науковий журнал „Життя і знання". Просвіта придбала радіо, яке на той час приносило зворушливі вісті про бої в Карпатській Україні. Щопонеділка я ходив до Бродів на підсилення

акумулятора до радіо. Майже вся торгівля в Бродах була в руках жидів. Броди в той час були не тільки адміністративним, але й культурним центром нашого повіту. Я теж носив листи до повітового уряду, щоб дістати дозвіл на вистави чи концерти, що мали відбуватися в нашій „Просвіті". Театральні костюми позичали ми в крамниці брідського жида.

Від знайомого „Цекало"(так його в селі називали) я довідався про ОУН. В 1932 році в селі поліція обложила одну хату та вбила молодого хлопця Ситара, який походив з села Паниковиці. Його поховали в Суходолі. Він, мабуть, був членом ОУН.

4-го вересня 1939 року померла моя мати. Хоч мій батько та два брати жили, але я почувався сиротою.

Про другу світову війну ми довідались з радіо, і несподівано побачили німецькі літаки над Бродами і почули вибухи. Польське військо маршириувало в сторону Підгірців. Минуло декілька днів, як я побачив вперше Червону Армію, що йшла зі сторони Боратина. Наші „кацапи" повиходили зі своїх домів та радісно їх вітали, вони вивісили червоний прапор. Через кілька днів до села прийшов зловісний НКВД. Вневдовзі з'явилось кілька незнаних жидів, які взялись до праці–навіть вчили хлопців та дівчат українського танцю. Власник фільварку Вежбовський зник. На фільварку молотили збіжжя машиною, іскра полетіла на дах та великі стодоли, наповнені житом та пшеницею, почали горіти. Все горіло. Панський дім перетворився на суд і почалися допити НКВД, підозріваючи саботаж, але нікого не звинуватили. Приїхали в село дві учительки з Київщини. Також НКВД призначив в село молодого міліціонера з жінкою та малою дитиною. Так звану „буржуазну бібліотеку" покидали в мішки та завезли до Заболотців. Всі історичні картини, що зображували козацьку славу, зникли з читальні. Пішла на загибіль бібліотека з церковного дому. Під великим секретом поширилась праця ОУН. Пішла нагінка на свідомих жителів села. Наложили великий податок на церкву та церковний дім. Село зібрало понад дві тисячі рублів та заплатило податок. Заборонили Літургічні служіння поза церквою. Хор в селі ще існував але тільки в церкві, драмгурток розлетівся. Час від часу привозили до села пропаґандистські фільми. Панські лани перейшли до колгоспу, що зорганізовано в Паниковиці, а більшість населення працювало на своїй власній землі. Податки росли. В селі було двох комсомольців та один вислужник новій владі. Декілька людей їздили в центральні області, щоб оглянути колгоспи. Повернувшись, вони розповідали про „квітуче життя".

Почалася нова війна. Під ударом німецької армії та повітряних сил здеморалізована Червона Армія в паніці відступила з Бродів на Тернопіль. Тисячі вояків переходили через Суходоли, голодні, обдерті і змучені; деякі з них лишалися позаду, щоб здатися в полон. Під вечір колона вояків затрималася на шосе. Зібралося багато людей біля читальні. Хлопці та дівчата розмовляли з вояками. Несподівано з'явився політрук, вилаяв грубо по-російськи командира одного танка, витягнув пістолет та його застрілив. Люди жахнулися, бо не сподівалися такого прилюдного вбивства. Люди розійшлися до своїх домів, а тут вночі тишина перемінилася у стрілянину. Ранком, коли ми вийшли на дорогу, побачили сотні танкових набоїв, що лежали на дорозі, а між набоями лежало пошматованих троє людей. Я їх поховав в одну могилу, а командира танку наказав мені голова сільради поховати на цвинтарі без жодної відправи.

По двох днях в'їхав в село моторизований відділ німецької армії. Зупинившись біля нас, декотрі з них заговорили до нас польською мовою. Збори села вибрали нову сільську раду і головою її став Іван Дудчак, секретарем Йосиф Івасюта–член ОУН. В присутності ще одного члена ОУН о. Іван Наумович поблагословив ці сільські великі збори громадян.

Проголошення незалежности України новоствореним урядом, на чолі з Ярославом Стецьком, громадяни села приняли з великим захопленням. Праця ОУН розгорнулася в широкому маштабі і я став зв'язковим між Суходолами і Ґлушином. Мені доручили написати вапняною фарбою на парканах, які були біля дороги, привіт нашому урядові. Прийшов час збирати зброю й амуніцію та їх магазинувати. В село прийшла поліція і забрала бувшого голову сільради на допити. За мною почала слідкувати німецька поліція. Щоб уникнути арешту, запропоновано мені їхати в Німеччину. Попрощався з батьком та рідними і поїхав в незнаний для мене край.

Від голови Брідської ради Л. Букси я дістав відповідного листа й виїхав до Перемишля. У Перемишлі з молодими хлопцями та дівчатами зі Східної України поїхали через Краків, Варшаву на Познань і опинилися в таборі біля міста Новий Штетін. З цього табору порозвозили нас по різних селах на працю. Розуміючи німецьку мову, порозумівся з німцями. В селі були поляки, юґославці, білоруси, французи, українці та італійці. Нам, чужинцям, було заборонено мати якісь зв'язки з німцями після закінчення нашої праці. Мій господар не святкував Різдва радісно, бо його син пропав під Сталінградом. Він мав лише одного сина, який залишив молоду жінку та двоє дітей. В цьому селі працювало більше чужинців, як німців, і

майже кожна німецька родина була в жалобі, бо хтось із родини пропав або був убитий на східньому фронті. Раз у місяці показували нам фільми і слухали ми новини по-українському, присилали нам „Краківські вісті". Мій господар відмовився дати мені дозвіл, щоб я поїхав додому на відпустку.

Недалеко нашого села був розташований табір, в якому вишколювалися тисячі вояків. Був серпень 1944 року і прийшла черга на мене: мене покликано до війська. Я поїхав в незнане мені місто Нойгаммер. В поїзді зустрів я молодих українських хлопців з Карпатської України, які також їхали до Нойгаммеру.

В Нойгаммері на станції зустріли нас військові жандарми. По перегляді наших документів відвезли нас на площу біля касарень. Зібралося понад сто хлопців. Старшина привітав нас та сказав, що ми будучі вояки Дивізії „Галичина". Ми всі тоді зрозуміли, де ми є. Тих, хто говорив по-німецьки, відділили і призначили в одну сотню. Почався вишкіл від вивчення військових ранґ. Наш старшина був Вульков. Він, мабуть, розумів українську мову. Впродовж трьох тижнів ми в бараках вивчали лекції телефоніста.Згодом поїздом нас перевезли до Жіліна, на Словаччину. Під звуки дивізійної оркестри ми ввійшли до касарень, в яких також була Ґвардія Глінки. По кількох днях впорядкування наша сотня, яка числила понад 200 вояків, почала свій вишкіл. Командиром сотні був старшина Сосідко, були теж поручник-інвалід львів'янин Рачинський й Грушевський. Було кілька німецьких вояків, які говорили українською мовою. Кожного дня ми на площі вправляли муштру, а увечорі вивчали зброю. Нарешті прийшов день присяги. На площі перед штабом Дивізії стояли ми в чотирикутнику. Всередині стояло двох стрільців біля прапорів–українського і німецького, був священик та старшини штабу. Вся церемонія тривала одну годину. Наступного дня ціла сотня пішла до міста, щоб зробити кожному світлину у фотографа „Викопальов". По одержані військової книжки далі проходили вишколювання вдень і вночі в околиці Жіліни. Раз на тиждень припадала охоронна служба біля мостів, електрівні та магазинів в Жіліні. В Жіліні вишколювали нас повних три місяці. Тут відшукав я своїх односельців, які були в різних частинах, й познайомився з одним упівцем, що походив з Волині. Одного дня ми вимарширували без крісів за місто й стали у відвертому чотирикутнику. Перед нами були вкопані два стовпи, а з двох боків два скорострілі. Старшина крикнув: струнко! Жандармерія привела двох стрільців, прив'язала їх до стовпів і відчитала їм присуд кари смерти. Засуджений німець крикнув: „До побачення!", а українець Островський вигук-

нув: „Слава Україні!" Це видовище стрясло нами всіми. Ще було декілька розстрілів, але без присутности цілої сотні. Від того часу ми були обережні, коли говорили з німцями. Кожної неділі кілька сотень йшло до костьолу на нашу Службу Божу.

Одної неділі ми всі зібралися в міському театрі. На сцені появився проф. Володимир Кубійович. Його промову вояки прийняли рясними оплесками. Був також присутній полковник Бізанц.

Побіч нас в касарнях квартирувало біля трьох сотень словаків разом з кіньми, одначе їх вкоротці розпущено додому.

На наше Різдво ми всі засіли до столів, увійшов службовий старшина до залі і всі присутні стали наструнко, відтак увійшли всі наші старшини і полк. Бізанц. Він промовляв до нас українською мовою і побажав нам успішного закінчення телефонічного вишколу.

Після Різдва нас приділили до різних частин дивізії. Одну малу групу приділено до полку артилерії, що стаціонував у малому містечку Лучки, два кілометри від Жіліни. В штабі артилерії привітав нас полковник Баєрсдорф. Мене та трьох інших телефоністів-українців приділено до 4-го дивізіону артилерії під командою майора Байзеля. Він походив з польських сторін, бо розумів і говорив по-польськи. З містечка Лучки ми перейшли на південний схід до іншого села, де ми спали в школі та охоронювали військові споруди. У батерії були також старшини українці.

В кінці 1945 р. ми марширували до Словенії, де заквартирували в містечку Каменка. Наша батерія часто виїздила ночами на поборювання партизанів-тітовців, але вони нас оминали.

В квітні ми пішли до Австрії й зайняли фронтову прогалину, залишену мадярами біля Гляйхенберґу. Перший раз в тих околицях зустрінули ми частини РОА. Під вечір дивізіон рушив в сторону фронту. Вже вечоріло, як ми розпочали простягати телефонну лінію. Навколо була стрілянина, але населення не дуже то спішилося залишати свої доми. Ми примістилися на узліссю та почали обстрілювати більшовиків. За якийсь час ми зайняли нові позиції в околиці Пальдав. В першій лінії поставили макети дерев'яних гармат, а справжні були вище на горі. Біля нас знаходилася також і зенітна артилерія 3,7 см.

На Великдень я попросив одну австрійку, щоб спекла нам паску. Вона це зробила з написом на ній „Христос Воскрес". Я заплатив їй і подякував, зовсім забуваючи, що я на фронті. Разом з командиром Байзелем ми всі поділилися паскою та, на його прохання, заспівали кілька пісень. Тут на фронті почув я розмову німецьких старшин про нашого генерала Павла Шандрука, але його я не бачив.

В день капітуляції Німеччини ми знищили телефонічну лінію, наша батерія залишила становища і вирушила через гору в сторону Святий Антон. Зупинившись на рівнині, ми вистріляли останні набої в сторону більшовиків й там пошкодили гармати.

Під час відступу налітали більшевицькі й тітовські літаки. Через Юденбурґ і Альпи ми наблизилися до міста Фельдкірхен. Тут стояли англійські вояки та наказали нам здавати зброю. Ми розтаборилися на пасовиську. Харчі, які мали зі собою, почали зменшуватися, і вояки забили коня. Ми їли перший раз кінське м'ясо. Нарешті прийшов день ліквідації нашого табору й нас автомашинами повезли до таборів в Удіне біля Венеції, а звідти до Белярії та Ріміні.

Табір на кол. летовищі біля Ріміні перетворився в мале містечко шатер, в яких жили, вчилися та працювали вояки. Сталася одна трагедія. Розмовляючи зі своїм побратимом по німецькій стороні табору, від пострілу польського охоронця впав наш вояк. Пішов протест таборової команди майора Яськевича до полк. Дольмана, англійського старшини нашого табору, і польську охорону відтягнено. Життя в таборі описане в книзі „Ріміні", то згадаю тільки, що в таборі засновано драматичну школу, до якої я вписався, як слухач. Школу вели полк. Григорій Сосідко, професор Валеріян Ревуцький, учитель Володимир Домашовець та поручник Василь Личманенко. Драматична школа існувала аж до ліквідації нашого табору в 1947 році, коли нас перевезено до Англії.

Драматична школа

Сидять (зліва): Григорій Мельничук, НН, Володимир Домашовець, Валерій Ревуцький, Григорій Сосідко, Василь Личманенко, НН, НН, Юрій Давидяк; стоять (зліва): Петро Дем'янюк (4-ий), Білик (5-ий), Арндт (7-ий), Литвин (8-ий), Роман Чорний (8-ий). Неіндетифіковані: Роман Демків, М. Боднарчук, Богдан Кифор, Мельничук, М. Штинь, С. Клим, Григорій Яремчук, П. Дутка.

Подорож кораблем до Ліверпулю, Велика Британія, тривала кілька днів. З корабля нас відвезли автомашинами до табору в місті Шеффілд, округа Йоркшір. Після деякого часу біля 800 осіб прибуло до малого містечка Ботесдал, в табір число 56, де почали ми працю на ріллі. Тут у нашому бараці жило 39 вояків, переважно учнів матуральних курсів з Ріміні. Військової охорони не було, наші мундири не були позначені P. O. W. (військовополонені), а при виході з табору потрібно було записуватися в книжці біля брами. Спочатку в таборі керівником був польський майор, але в короткому часі його замінено, бо він не був прихильний до нас. Комендантом всередині табору був Володимир Кульчицький з Тернополя. Старшина та професор матуральних курсів у Ріміні Ф. Кордуба займався харчуванням. Були в таборі лікар-українець, дантист-німець, і греко-католицький священик о. Маркевич.Був також син о. Костельника зі Львова. Кожної неділі на малій таборовій площі відправлялася Служба Божа, на якій співав таборовий хор, що ним дириґував пан Соломка. Життя в таборі внормалізувалося, відбувалися різні вистави, академії та висвітлювалися англійські фільми. Але довколишнє англійське населення нічого не знало про Україну та українців і треба було їх інформувати. До табору час-від-часу загощав колишній рімінський хор „Бурлака", під дириґентурою проф. Пасіки, який давав концерти для англійської публіки. Кожної неділі біля табору товпилися англійці, приглядаючись як відправляється наша Служба Божа. Хоча ми працювали 49 годин в тиждень, то субота була призначена на дозвілля і ми часто ходили пішки до поблизького містечка Дісс, бо автобуси тоді не курсували. Харчі продавалися на купони-картки.

Жнива закінчилися і нас повезли на бувше летовище шукати мін. До цієї праці ніхто з нас не був вишколений, а старшина, який був з нами, мав довір'я до свойого собаки більше, як до нас. Тоді ми відмовилися від праці шукання мін. Повернувши до табору, замкнули браму й цілий табір оголосив голодівку. Наступного дня до нас приїхав голова СУБ в Лондоні, сотник канадського летунства Богдан Панчук. Скликали мітинґ у залі нашого театру, де старалися все пояснити та відкликати голодівку. Але голодівка продовжилася ще три дні. Двох вояків, з Донеччини, забрали з табору, бо вони не брали участи в голодівці, боячись якоїсь неприємности. Все було полагоджене сотником Б. Панчуком та міністерством праці, вояки знову пішли на працю. Ще одна сумна подія–в озері близько табору втопилось двох вояків. Час-від-часу приїжджали до нашого табору лондонські москвофіли на так звані „говірки", але їх ніхто не хотів

слухати. В поблизькому шпиталі в Редґрев лікувався польовий маршал фон Рундштед, з яким розмовляв хорунжий Кордуба. Прийшла гарна тепла весна й всіх перевезли до табору Елі. Це було гарне місто, його населення поводилось з нами по-джентельменськи. Щонеділі, зібравшись як дійсне військо, ми марширували з табору до католицької церкви на Богослуження. Наш церковний спів чарував англійців. Ми працювали на летовищі, очищували трускавки для фірми овочевих продуктів. Була часто нагода відвідати старе університетське місто Кембрідж та інші історичні місця. Після кількох тижнів ми повернулися до попереднього табору.

По лікарській перевірці в місті Інсвічу табір розв'язано 26-го серпня 1948 року; нас звільнено до цивільного життя. Перевезли нас до міста Бурисандедмонд і виплатили по 18 фунтів стерлінґів. Я поїхав до міста Дідкот і працював там шість місяців, відтак кілька місяців працював в місті Мілтон Брайн, біля Лютону, а під кінець 1949 року переїхав до Лондону, де жив деякий час в українському православному домі і працював на залізниці. Працював зі мною професор Олекса Воропай та колишній мій учитель драматичної школи в Ріміні Володимир Домашовець. В Лондоні я і проф. Валеріян Ревуцький ходили на опери, концерти та фільми канадійської продукції і познайомилися з сотником Богданом Панчуком. Лінден Ґарденс став центром культурного життя, церква на Фарінґтоні–духовного. Часопис „Українська думка" приносив нам вісті з наших осередків в Англії й з України. Працював я ще три роки в пекарні, а тоді на власний кошт скінчив курси золотарства й працював за фахом аж до пенсійного віку.

В поблизькому місті Марґет жив та працював автор історичного нарису „Остріг" –Петро Шумовський.

СТЕПАН САРАХМАН,
стрілець-телефоніст 4-ої батерії
гарматного полку 1-ої УД УНА

РОЗШУК

Я, Кащій Ольга (дівоче Цимбаліста) звертаюсь до Вас: допоможіть мені 85-літній жінці, відшукати родини моїх братів, які проживали в Америці.

Наймолодший брат Омельян Цимбалістий (Мілько) виїхав в Америку. Я була в засланні в Казахстані. Мілько писав в Бовшів до 1967-68 років, але мене там не було.

Моя адреса: Україна 25002, м. Кіровоград, пров. Училшний 10, кв. 9, Попруженко Борис (мій зять).

«НАЙКРАЩІ ХЛОПЦІ З ДИВІЗІЇ»*

Писати рецензію на гумористичну книгу–справа доволі невдячна. Адже це залежить насамперед від власного почуття гумору. І все ж, зважаючи на одну із характерних рис української ментальности, а саме–доброзичливий іскристий гумор, можна впевнено сказати, що добірка гуморесок, фейлетонів і виступів Романа Колісника знайде свого постійного читача і поціновувача. Власне, у кожного після прочитання хоча б декількох сторінок із «Найкращих хлопців з дивізії» залишаться приємні спогади. Але такими вони будуть здебільшого у молодого покоління, у тих, хто не пам'ятає лихоліть другої світової війни. А учасники тих буремних подій читатимуть книгу із подвійними почуттями: веселого настрою, пересипаного тихою ліричною зажурою, мотивованою не такою вже й веселою картиною військового життя. І все ж, без зайвої банальности, варто зауважити, що у найкритичніші моменти саме оптимізм, сміх, іскристий гумор допомагали долати труднощі. Так було завжди і так буде. Така вже наша людська сутність, навіть у найтрагічніші часи–тому відшукати хоча б крихту якщо не комічного, то принаймні мажорного.

Добірка Романа Колісника, гадаю, зацікавить особливо галицьке поспільство, оскільки мова книги–колоритна галицька діялектна говірка, що сама по собі викликає щиру усмішку у читача. Власне, вона допомагає щонайповніше передати весь спектр почуттів, переживань і настроїв братів-дивізійників. Це стосовно гуморесок. А ще–вони–то своєрідне дзеркало духовних надбань нашого народу, його родинно-побутового устрою, традицій, звичаїв, культури. Прочитавши книгу, ще раз утверджуєшся в думці, що у кожному жарті є доза правди. А найсмішніше, що вона просто величезна. Справа лише, що тільки вправний гуморист зуміє так майстерно висміяти, але не образивши при цьому людської чести і гідности. Кажуть, що доброзичливий сміх–це лікарство. Отже, треба і ним користуватися вміру. Стосовно Романа Колісника можна сказати, що автор справді зумів за допомогою іронії, сатири чи навіть сарказму створити неповторні, живі, свіжі образи такі, як Селепко Лавочка чи пан Цяпка.

**Заходом професора Петра Сороки у Тернопільському державному педагогічному університеті було проведено літературну аналізу творів Романа Колісника. Друкуємо текстологічні аналізи двох його творів: «Найкращі хлопці з Дивізії» та «Останній постріл».*

Гуморист зумів дотриматися ще одної характерної риси українського гумору: доброзичливости або, іншими словами, незлобливости. Його образи в ніякому разі не викликають огиди, вони не жалюгідні, а просто смішні. Вони природні, а цього так бракує нам, людям, що живуть у шалений час науково-технічного проґресу.

Уважаючи особливу повагу нашого народу до жінки, Р. Колісник з точністю і віртуозністю ювеліра відшліфовує жіночі гумористичні образи, що стає своєрідною родзинкою у творчому доробку мистця. Вона одночасно весела і дотепна, жартівлива і грізна. Але автор витримує певну дистанцію, аби не створити із жіночого образу щось осоружне. Десь, можливо підсвідомо, або ж так, щоб тільки вдумливий читач здогадався, п. Колісник симпатизує хитрій, кмітливій жінці, котра знаходить вихід із будь-якого скрутного становища. Що ж її можна жартома охрестити «супер-бабою», наділивши надприродніми властивостями чоловіка-блискавки.

В одному зі своїх виступів автор написав: «Люблю нашу культуру: люблю послухати нашу пісню, побачити наш танок, прислухатися до гри на бандурі, посміятися з народної мудрости, послухати промову мудрого народного діяча, поспівати собі в гурті, посмакувати на ювілею голубців, м'яса на патичках і жареної капусти, помолитися за добро нашого народу–одним словом, люблю глибину й ширину нашої культури». Цим й сказано все про творчість справді самобутнього майстра, гострого, влучного і дотепного слова. Він не відірваний від свого національного глибинного єства, він одночасно відчуває подих світового поступу, тому й пише так, щоб цікаво було читати не лише сучасникам, але й їхнім нащадкам через десятиліття.

Серед певного кола людей панує думка, що гумористичні твори спрямовані для сприйняття їх людьми з не дуже великим інтелектом. Насправді добрий і майстерний жарт, а власне таким він є у Романа Колісника, зрозуміє далеко не кожен. Бо треба не лише просто засміятися, коли смішно, треба заналізувати ситуацію, творчо переосмислити її, відшукати зерно істини, майстерно замасковане у жартівливій формі гуморески.

Один із клясиків сказав, що найсмішніший у світі жарт–казати правду. Отже, якщо ви хочете почути правдиві слова в обрамленні дзвінкоголосого дотепного українського жарту, книга «Найкращих хлопців з дивізії» Романа Колісника чекає на вас.

Сорока Віктор

студент групи УФ-53

«ОСТАННІЙ ПОСТРІЛ»

Повість

Звичайно ж твори письменника легше зрозуміти, знаючи його особу та біографію. Адже саме там часто можна знайти «родовід» його ідейних домінант і сюжетні першопочатки. Знайомство з Романом Колісником ще раз те потверджує.

Він–це примхливе, майже унікальне поєднання доброзичливости, лагідности й тонкої іронії. Спілкуючися з такими людьми, неодмінно потрапляєш у магнітне поле їхньої особистости.

Народився Роман Колісник 1923 року в селі Товстенькому на Поділлі. Вчився, за його словами, в трьох гімназіях–польській, більшовицькій і німецькій. Юнаком пішов до дивізії «Галичина». («Мене вело бажання боротися за вільну Україну»,–лаконічно коментує той факт). Уцілівши в боях, зазнав усіх тих перипетій, які судилися на долю колишнім воякам «Галичини».

1989 року з'явилася друком його книжка «Останній постріл (Доля одного вояка)»? Це автобіографічна повість, у якій відтворено драматичну одіссею покоління вчорашніх гімназистів, що пішло добровольцями до дивізії «Галичина». За словами самого автора, художній твір на основі особистих вражень і переживань того часу, збагачених досвідом наступних десятиліть.

Після читання «Останнього пострілу» на згадку приходять «На Західному фронті без змін» Е. М. Ремарка й «Поза межами болю» Осипа Турянського–твори в багато чому суголосні з повістю Романа Колісника. Людина у війні там також показана без героїчної риторики й дешевого пропаґандистського патосу. Є в творі кров, смерть, жах (з великою художньою експресією виписано, скажімо, шпитальні сцени), є комічні епізоди, завдяки яким автор щасливо уникає небезпеки похмурої монотонности, що підстерігала б його при надуживанні однописними сценами та інтонаційними ключами.

Ось, наприклад, один з епізодів, у якому з тонкою іронією змальовано ідейний вишкіл новобранців дивізії «Галичина» під орудою німецьких ідеологів-солдатофонів:

> Це «світоглядове» чи політичне виховання приносило велике відпруження і розвагу. Сотня сідала під деревами в холодку, а таку важливу «лекцію» читав нам сам сотенний командир. Форстройтер

починав спокійно й повільно говорити, вияснюючи воєнну ситуацію. Чим більше говорив, тим більше захоплювався своїми словами про «найздібнішого фюрера», про «боротьбу на життя і смерть з жидівсько-комуністичними ордами Азії і остаточну німецьку перемогу», про «велике побратимство й геройські вчинки вояків зброї СС», про «нову Европу й особливу ролю, яку відіграватимуть війська СС, і також ми». Перекладав нам його промови Врецьона. Він не перекладав, а перелицьовував виклади Форстройтера, як Котляревський *Енеїду* Верґілія. Часом Врецьона тут і там встромляв якийсь свій жарт, і вся сотня вибухала сміхом, а тоді Форстройтер, не сподіваючися такого ефекту з його серйозних політичних висновків, підозріло споглядав на Врецьону, який з невинною міною розводив руками, ніби просив вибачення від усієї сотні, що не визнається на тонкощах політики. А часом Врецьона не звертав уваги на доповідь сотенного, і «читав свою лекцію», повну запалу й оптимізму, що наша дивізія стане зав'язком нашої української армії, додаючи нам віри в себе. Тоді інше захоплення опановувало вояків, і Форстройтер аж сяяв від задоволення, думаючи, що ми піднесені його ідеями...

Вояки дивізії майже на кожному кроці чують од німецьких чинів, що вони не українці. Можна уявити собі психологічний стан і моральне самопочуття людей, які змушені були одягти чужинецькі мундири, щоб мати змогу хоч у такий спосіб боротися проти більшовизму, а отже й–за Україну; і ось цим людям відмовляють навіть у праві вголос називати своє національне найменння.

Майже на кожному кроці стикаються з такими обставинами молоді дивізійники. Їм намагаються вкласти в голову, що оскільки свого часу галицькі землі належали до Австро-Угорської імперії, то вони значно ближчі до Австрії, аніж до України. Навіть обіцяють розглядати статус дивізійників на рівні фольксдойчів. Інколи бувають випадки, що дехто з хлопців починає косувати на «східняків», які теж–хоч їх і значно менше, аніж галичан,– входять до складу дивізії. В одному з епізодів ройовий командир Циган, обурений синдромами такого «галицького патріотизму», насаджуваного окупантами, вигукує до своїх вояків риторичні запитання: чи пам'ятають вони, що й Шевченко й Петлюра теж буди «східняками»?!

Тяжко вистояти нашим душам, тяжко усвідомити себе українцями, але це усвідомлення таки щодалі глибшає в страшному горнилі смерти. І його не виб'ють з них ні немилосердна муштра, ні ідеологічні «ін'єкції» німецьких солдатофонів, наставлених

опікунами дивізійників. Колесо війни котиться до остаточної поразки Німеччини, що, зрештою, не було ніякою таємницею для всіх, хто записувався до «Галичини» ще від перших днів її творення, а в учорашніх гімназистів (хто з них лишився живим) наростає тривога за долю всієї України, яка може вирішитися дуже трагічно під час бенкету переможців. У них поволі визріває підозра, що вони вже жодною мірою не змогтимуть вплинути на той перебіг подій. Але ці молоді вояки не складають зброї. Вони вже ведуть свою війну. Тепер вона зовсім не пов'язана з інтересами райху.

Надзвичайно привабливий образ головного героя «Останнього пострілу»–вчора безжурного й іронічного Юрка, що його повсюдно переслідують асоціяції з недавнього мирного життя. Він, по суті, людина глибоко цивільна. Але доля кинула його в це бойовище, і йому судилося бачити гримаси смерти й страждань зблизька, важити своїм молодим життям, жахатися абсурдности подій, що відбуваються на його очах. Українців викошували репресії, що їх вела потужна машина більшовицького режиму, винищував голод. Тепер їх убивають фашисти. І вони теж допомагають темним страшним силам нищення, убиваючи один одного...

До таких вершин трагедійности бачення історичної ситуації не підносилися в жодному своєму творі письменники України, хоч вони створили чимало книг про втрати нашого народу в другій світовій війні.

Принципово важливим бачиться в «Останньому пострілі», що це твір виразно пронизаний гуманістичним патосом, який має в багатьох ситуаціях цілком конкретне «заземлення». Ось, скажімо, один із численних промовистих епізодів:

По полеглому житі сунеться, лежачи горілиць, червоноармієць. З його пробитої горлянки бульками надувається жовта сукровиця, тріскаючи під час його тихого скигління, з рота стирчить висохлий, аж білий язик. Коли поранений мене побачив, притишився на місці, не спускаючи з мене свого погляду. Мене мов вкопало в землю, не можу поворушитися. Він дивиться і дивиться. Мов у гарячці, кидаюся до нього. Дрижачими пальцями намочив хустинку водою з моєї фляги й звогчую йому язик, обмиваю лице. Бандажем обмотую йому шию. Як того бандажу мало в одному пакеті, хоч би видавали по два-три для кожного вояка! А що зробити з животом?–його кишки змішані з землею і кров'ю. Стараюся не глядіти йому в вічі, але не всилі їх оминути. Очі благально щось просять. Червоноармієць рухає

губами, немов хоче мені щось важливого сказати... Що?... На мить відвертаюся від нього, розглядаючися за якимось порятунком. Зібравши всю свою увагу, силкуюся його зрозуміти. Він висилюється, ледве підводить голову й харчить: «Достр...» Його голова немічно паде на густі стебла жита, повіки стулюються, він чекає...

Я його зрозумів. Він просить його добити... вкоротити йому терпіння, муки... Мороз пробіг мені поза спиною.

«Не убий, не убий, не убий! – Вбивати безборонну людину? Ні! Ні! Ні!»

Звичайно ж, після цього епізоду Юрко стає іншою людиною, тільки трохи нагадуючи собою зеленого душею гімназиста, який ніколи не уявляв людських страждань, ба й не думав про них. Такий закон молодости, якою вона живе в нормальних, цілком природних обставинах. А мирний день – саме такі обставини, така її «авра».

Повість завершується трагічною апокаліптичною сценою. Реве й здригається земля, вогонь пожирає все живе. Ще кілька годин тому Юрко зустрічав уранішнє сонце, вітав його «живу кулю із земної шкаралупи», радів:

Сьогодні останній день війни! Сьогодні впаде останній постріл...

Ми – остання команда – горстка вояків, що вкопалася на цій голій висоті, ми остання охорона тилів куреня перед несподіваним наскоком противника. Всі інші вояки вже відійшли з фронту.

Автор не пише, що буде далі. Перед його героєм, який усе ще важко вірить у те, що він уцілів, що бачить сонце, з яким уже назавжди було попрощався, падає тривожна, мов бездонне провалля, невідомість. Фінал твору, як мовиться за таких випадків, відкритий. Але обізнаному з історією дивізії читачеві в загальних рисах уявляється те, що жде Юрка і його вцілілих побратимів по ідеї та випробуваннях: буде полон, табір для інтернованих, а далі – нова хвиля української еміґрації до далеких чужинських берегів...

Своєю монографією Роман Колісник, очевидно, несподівано для всіх, хто знав його до появи цієї праці, показав себе справді талановитим істориком, що вміє і скрупульозно систематизувати факти, й осмислити їх у широкому соціяльно-політичному контексті. Такою монографією цілком міг би пишатися й дипломований «чистий» історик.

Кобрин Світлана
студентка II-курсу 23 групи

УКРАЇНСЬКИЙ ОСТРІВ НА АРБАТІ

Історія заснування й становлення Культурного центру України в Москві не проста. Понад п'ять років минуло з часу рішення Кабінету Міністрів України про його створення (березень 1993 року) і до його відкриття (листопад 1998 року). А реалізація ідеї такого закладу, яка народилася в середовищі української інтеліґенції Москви наприкінці 80-х років, забрало ще більше часу. Мабуть, це не дивно, адже й становлення Української держави проходить не так швидко й безболісно, як би нам того хотілося. І все ж сьогодні українська громада–єдина серед неросійських народів РФ, яка має унікальний Культурний центр, виконаний за найкращими світовими зразками. Про історію його створення та нинішню роботу розповідає генеральний директор цього закладу Петро Семенович Сергієнко.

–Центр бере свій початок з рішення Кабінету Міністрів України, але потрібний був ще й дозвіл місцевої влади. Після бюрократичних перипетій Московська мерія, врешті, виділила Україні місце на Старому Арбаті для реконструкції і подальшого розміщення всіх служб Центру. Тоді тут стояли два напівзруйновані, понівечені пожежею житлові будинки, які перебували у жахливому стані. Мешканці з них вже були відселені, тому кілька років вони стояли без господарів. Можете уявити, яка „спадщина" нам дісталася.

Реконструкція почалася лише влітку 1994 року. За архітектурно-плянувальним завданням, яке нам видала Московська мерія, в будинках ми повинні були відреставрувати і зберегти історичний вигляд двох поверхів з боку Арбату, які є історичною цінністю. А також–підвальне приміщення, де колись розташовувалось поетичне кафе. Свого часу його відвідували Лев Толстой, Антон Чехов, Сергій Єсенін й інші російські літератори. А за деякою інформацією, сюди заходив і Пушкін, оскільки ці будинки були зведені ще на початку вісімнадцятого століття. Всі ці вимоги ми виконали.

Але, на жаль, 1995 року, коли реконструкція була доведена до четвертого поверху, роботи припинилися через фінансові непорозуміння між юґославськими фірмами, які проводили реконструкцію. Через рік наш Уряд, зважаючи на ситуацію, виділив 2 мільйони 300 тисяч долярів, необхідні для завершення робіт. Однак і на цьому наші „пригоди" не закінчилися. Гроші були перераховані в

„Тверь Универсал Банк", в якого влітку 1996 року, відразу як тільки Борис Єльцин знову став президентом Росії, забрали ліцензію на діяльність. Як наслідок, наші гроші надовго зависли там. І досі цей банк повністю не розрахувався з нами.

1997 року, в липні, тодішній міністер культури України Дмитро Остапенко запропонував мені (я працював тоді в Києві) завершити нарешті всі роботи. З серпня того року ми почали посилено працювати і через сім місяців роботи практично були здійснені.

Працювали вітчизняні проєктувальники з організації „Укрпроектреставрація". І хочу наголосити, що по закінченні робіт наша будівля отримала премію Московської мерії з архітектури і будівництва. І ще важлива деталь–вся реконструкція проводилася за рахунок України, Росія не вклала сюди жодної копійки.

До комплексу Центру входять: виставкова заля, балькон, концертна заля широкого використання (навіть для спортивних змагань) на 350 місць, готель на 25 місць, який ми використовуємо тільки для гостей наших заходів, читальна заля з довідковою літературою і газетами, книгарня, український туристичний відділ. Все це активно задіяно–майже щодня проводимо заходи. Наприклад, в нашій концертній залі відбувалася зустріч Української і Російської академії наук, присвячена 80-річчю президента НАН України Бориса Патона. Всього в нас–48 працівників, з них 12–громадяни України, інші теж переважно українці, які живуть тут, у Москві.

Зараз не беремо з України жодної копійки–працюємо на повному самофінансуванні. Все дуже просто: у нас є офісні місця і, вико-

Сергієнко на відкритті урочистостей з нагоди святкування 10-річчя Української бібліотеки в Москві. (Фото Сергія Марченка).

ристовуючи своє зручне місцезнаходження в центрі Москви, ми здаємо їх в оренду, за рахунок чого живемо.

Офіційне відкриття Центру відбулося 23-го листопада 1998 року, але фактично працювати ми почали з липня того року. Річ у тому, що через різні причини ми довго переносили відкриття–то одне не складалося, то інше. Однак це ніяк не вплинуло на бажання наших людей працювати. Досить сказати, що до офіційного відкриття ми встигли провести близько 40 заходів–це й святкування Дня незалежности, різні ювілейні дати. А з 22-го листопада розпочалася плянова робота. У нас її проводять такі відділи: інформаційний та бібліотечної роботи, культурно-мистецьких програм та організаційного забезпечення заходів, по роботі з українською діяспорою, громадських зв'язків та освітніх програм.

Поки що ми переважно працюємо з українською діяспорою Москви. На жаль, через брак коштів ще не можемо охопити товариства в інших реґіонах Росії, а їх дуже багато, наприклад, великі громади існують на Кубані, в Санкт-Петербурзі, Тюмені, Самарі, в республіках Комі та Хакасія. Тут, в столиці, окрім всім відомого Товариства українців Москви, є також недавно створені земляцтва Донецька та Дніпропетровська. З усіма підтримуємо тісні контакти, спільно проводимо різні акції (як правило, з боку товариств маємо відчутну організаційну допомогу), в разі необхідности надаємо їм приміщення для зібрань і вирішення внутрішніх питань.

Юлія КОСИНСЬКА, Олег КРУК.
(„Молодь України")

ПРОХАННЯ

Конґресова бібліотека у Вашінґтоні, США, має український відділ, в якому комплектує публікації з різних ділянок.

Є теж секція видань Братства дивізійників, однак вона не повна. Тому проситься посилати всі дотепер видані та ті, які видаватимуться, публікації Братства, включно з одноднівками, окремими ювілейними брошурами і т. і. до завідуючого:

Mr. B. Yasinsky
925 Schingler Dr.
Silver Springs, MD 20903 USA

ПРЕСОВИЙ ФОНД

В днях від 16 лютого по 15 квітня 2000 р. одержали такі вплати на пресовий фонд журналу:

Станиця Братства 1-ої УД УНА–Вінніпеґ, в пам'ять карного побратима Ярослава Ґаби, котрий помер 8-го січня 2000 р., народжений 12 серпня 1922 р., пожертвувала **дол. 50.00** та д-р Роман Бучок **дол. 50.00**

разом 100.00

Євгенія Піцюра-Швець, Торонто, в 8-му річницю відходу у вічність брата св. пам'яти Михайла Піцюри як нев'янучий вінок на могилу Покійного, нар. 20.VII.1924 р., пом. 3.VII. 1992 р. **100.00**

Ігор Кришталович–Торонто, в шосту річницю смерти брата св. п. Стефана, котрий відійшов у вічність 21 квітня 1994 р. **100.00**

Мирон Магмет–Фльорида, у світлу пам'ять батька Стефана, нар. 30 липня 1923 р., пом. 10 січня 2000 р. **100.00**

Анна М. Мичковська–Клівленд, в світлу пам'ять дорогого мужа, хор. д-ра Мирослава Мичковського, котрий відійшов у вічність 20-го липня 1997 р. **50.00**

Роман Чолкан–Торонто, замість квітів на свіжу могилу приятеля св. п. Володимира Ґузара, котрий помер 2 лютого 2000 р., народжений 6 січня 1921 р. **50.00**

Михайло Чіх–Лондон, Канада, в св. пам'ять двоюрідного брата св. п. Івана Демчишина, котрий відійшов у вічність в Торонті 21 листопада 1996 р. **50.00**

***

Михайло Ціпа–Анн Арбор	**200.00**
Омелян Корчак–Франція	**165.00**
Богдан Тарнавський–Австралія	**70.00**
Наталія Кравчук–Моріс Плейн	**50.00**
Станиця Братства 1-ої УД УНА–Ст. Кетеринс	**50.00**
Володимир Сімків–Філядельфія	**45.00**
Наталія Чабавка–Торонто	**35.00**

по дол. 30.00: о. митр. д-р Іван Біланич–Філядельфія і Осип Торищак–Садбури **разом 60.00**

по дол. 25.00: Андрій Славич–Торонто, Іван Барицький–Торонто, Іван Богун–Торонто, Стефанія Балагутрак–Н. Реалтон, Володимир Мота–Монтреаль **разом 125.00**

по дол. 20.00: Роман Микита–Кліфтон, Теодор Ткаченко–Ніяґара Фаллс, Мирослав Сендзік–Австралія, Остап Левицький–Ґлен Спей, Олександра Павлишин–Австралія, Юрій Овчаренко–Австралія

разом 120.00

по дол. 15.00: Василь Михаськів–Ст. Кетеринс, Василь Рекуляк–Ст. Кетеринс, Ярослав Дутка–Торонто, Михайло Височанський–Монтреаль, Зенон Кобилянський–Гамільтон, Іван Бекерський–Ютіка, Карпо Кифор–Нью-Йорк, Володимир Левицький–Торонто, Ярослав Кобилецький–Монтреаль, Петро Антонишин–Бурлінґтон, Андрій Роґальський–Лівінґстон, Орест Білак–Франція, Володимир Сорочак–Чікаґо, Маркіян Когут–Торонто, Володимир Дубчак–Торонто–Скарборо, Ярослав Куницький–Торонто, Богдан Антонишин–Орандж, д-р Петро Попович–Елмвуд, д-р Богдан Роздільський–Саскатун, Богдан Кульчицький–Гамільтон, Михайло Ґембарський–Вінніпеґ, Іван Фіголь–Торонто, Ірииий Ратич–Монтреаль, Стефан Максимюк–Сілвер Спрінґ, Іван Плювак–Торонто, Ігор Давидович–Монтреаль, Володимир Папірчук–Калґарі **разом 405.00**

по дол. 10.00: Василь Барчук–Гамільтон, Василь Деркач–Ст. Кетеринс, Стефан Климців–Торонто, Павло Божик–Торонто, Василь Онуфрів–Міссіссаґа, Антін Семанишин–Торонто, Євген Логаза–Торонто, Юрій Ракобовчук–Монтреаль, Іван Стельмачук–Монтреаль, Осип Головацький–Фльорида, Василь Мащак–Саскатун, О. Загорода–Австралія, Василь Станько–Австралія **разом 130.00**

по дол. 5.00: Семен Кріслатий–Клівленд, Демид Салючок–Торонто, Данило Баковський–Тандер Бей, Стефан Мединський–Лондон, Канада, Роман Хоміцький–Садбури, Олексанер Клецор–Н. Браунсвик, Іван Ільків–Вайтінґ, Григорій Лазор–Монтреаль **разом 40.00**

Пересилаємо наше щире співчуття Родинам і Приятелям Покійних: Ярослава Ґаби, Михайла Піцюри, Стефана Кришталовича, Стефана Магмета, д-ра Мирослава Мичковського, Володимира Гузара та Івана Демчишина. Дякуємо всім жертводавцям. Просимо і надалі пам'ятати про потреби нашого та вашого журналу.

Адміністрація В. К.

РОЗШУК

Родина в м. Броди, Україна, пошукує племінника Миколу Степановича Шманда. Інформації просимо слати на адресу:
W. Cichacky
70 Kent Rd. Brantford, ON, Canada, N3R 6X1

"Brody-Lew" Inc., Brotherhood

БРАТСТВО ОХОРОНИ ВОЄННИХ МОГИЛ

PO Box 261 Cooper Station
New York, NY. 10276

ОДИН З ЛИСТІВ ДО СУСПІЛЬНОЇ СЛУЖБИ КОМБАТАНТІВ В ЗСА

18 січня 2000

Вельмишановні пп. Ярославе Качай та Зеноне Завадовичу!

Із великим запізненням відповідаю на Ваш милий подарунок– „Нарис Історії Суспільної Служби Комбатантів у ЗСА" із таким гарним автографом для мене. А все тому, що треба було знайти бодай трішки часу, щоб переглянути вашу книжку. Ви зробили важливу громадську справу, уклавши основні документи організації в одну збірку.

„Свобода" завжди радо надаватиме місце на своїх сторінках для висвітлення діяльности Суспільної Служби Комбатантів, як також розповідь про діячів організації.

Бажаю Вам, шановні пп. Завадовичу і Качай, успіхів у Вашій подальшій корисній праці.

З повагою

Раїса Галешко, головний редактор „Свободи".

***

Зі своєї сторони, Управа Суспільної Служби Комбатанта в ЗСА, в склад котрої входять: Володимир Сімків–голова, Ярослав Качай–діловод і Зенон Завадович–секретар, дякує пані Раїсі Ґалешко за співпрацю із ССК та її слова признання і заохоти до дальшої допомогової праці на користь ветеранам-інвалідам, кол. Воякам УПА і 1-ої Української Дивізії УНА в Україні і поза її межами.

***

Датки на охорону воєнних могил, котрі зібрав фінансовий референт Станиці Братства в Ньюарку, Н. Дж., побр. Володимир Данилюк:

У пам'ять сл. п. побр. Богдана Куриляка	$313
У пам'ять сл. п. побр. Стефана Магмета	$240
Разом:	$553

50-ЛІТТЯ БРАТСТВА В УКРАЇНІ

Відзначенням 50-річчя існування Братства, на пропозицію Головної управи, зайнявся Львівський історичний музей, Відділ–музей історії Визвольних Змагань України. Заходи включають:

* Експонування пересувної виставки (фотоматеріяли, друковані видання, документи, поштові листівки, поштові значки, програми заходів, ін. в учбових закладах та військових частинах Львова. Виступи з дивізійної тематики при експонуванні. (Квітень–вересень).

Виставка уже експонується в школах, з присутністю побр. Бендини, Войташа, Саламахи, Шумського, Мамчура й ін. має глибоке пізнавальне значення. Ось один з відгуків СШ 28: «Екскурсія по виставці дуже сподобалась, вона мала глибоке пізнавальне значення, документи та матеріяли виставки свідчать про ґрунтовне знання певного періоду, який висвітлено виставкою. Справив враження дизайн, вдало підібране оформлення. Вчителі та учні школи вдячні організаторам за цікаву виставку і відзначають, що переїздна виставка по школах є дуже ефективною і сприяє кращому сприйняттю історичного матеріялу та розвитку національно-патріотичних почуттів учнів». (Заст. директора–Муляк Оксана).

* Експонування 45-денної виставки у виставовій залі ЛІМ (площа Ринок, 6) «Рамена української самостійности». (Військові однострої, зброя та спорядження українських збройних формувань доби Визвольних Змагань з акцентацією на Українську Дивізію «Галичина»–1-УД УНА).

* Телепрограми циклю «Політична студія» на каналі СТБ-«Міст» (загальноукраїнський) «Вони змагалися за волю...»

Дві передачі у вечірній час по 10 хвилин з використанням джерельних матеріялів, з коментарем з експозиції, інтерв'ю дивізійників. (Автор програми і ведучий–В. Бойко). (Серпень).

* Проведення міського конкурсу серед старших клясів загально освітніх шкіл: «Що знаєте про Українську Дивізію?» (Квітень)

* Науково-практична конференція «Українська Дивізія «Галичина»–1-УД УНА: військово-політична роля та історичне значення». Участь візьмуть визначні науковці, письменники, юристи з України і діяспори. Резолюція Ювілейної конференції буде післана до вищих державних органів. (Вересень 21-22).

Відзначення відбуваються завдяки плянуванню й великому вкладі праці завідуючого Відділом музею ІВЗУ Володимирові Бойкові.

Головна управа Братства

СТАНИЦЯ ЕДМОНТОН

У станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, від передпослідніх річних загальних зборів, які відбулися 11-го березня 1998 р., не зайшло якихось надзвичайних подій. З цим днем, через поганий стан здоров'я, уступив з посту голови станиці Михайло Кучер. На його місце вибрано Михайла Блавацького, а М. Кучера, за його довголітню працю для станиці, нагороджено званням „Почесного голови".

На місце померлого капеляна станиці о. митрата Василя Мартинюка, вибрано о. д-р Евгена Камінського, пароха церкви св. Юрія Переможця. Решта членів управи залишилася з попередньої каденції: Р. Чучман, Б. Небожук, М. Свистун, М. Чубрицький, І. Максимів, Р. Дринич, В. Бойко, Д. Радьо, С. Боєчко, М. Левицький, М. Боднарчук, І. Вархола і З. Прокоп.

Зі складу попередньої Управи відійшов у позасвіти Михайло Дмишко, його слідом відійшли ще такі члени: Петро Бойків–активний член ЛВУ, УДФ і СУМ-у, Степан Балишин, Степан Войтів і кол. довголітній секретар станиці інж. Богдан Білан, який по відході на емеритуру перенісся жити на острів Ванкувер. Під сучасну пору із кол. 124-ох членів станиці залишилося усього 43.

За період 1998-1999 років станичне життя не змінилося від попередних кільканадцяти років. Це природна річ, час робить своє, не можна сподіватися якоїсь надзвичайної чи пожвавленої праці від людей, котрим проминула 75-та річниця життя.

Одиноким членом станиці, у якого запас енерґії до праці невичерпний, є побр. д-р Петро Саварин. Доказом цього є його участь у суспільно-громадській праці і його дописи про неї не тільки в місцеві, але також і в краєвій пресі. Помимо перешкод, з огляду на вік і стан здоров'я, все ж таки час від часу відбуто декілька сходин, на яких обговорювано, плянувалося і виносилися постанови на уряджения чи відмічення якимось способом подій пов'язаних з нашим минулим.

Того року, так як кожного попереднього, відмічено річницю боїв Дивізії під Бродами ширшими сходинами членів, на яких станичний капелян побр. о. д-р Е. Камінський відправив панахиду за впавших побратимів.

Станиця фінансувала дві радіопрограми, які підготовила, на підставі матеріялів і зауваг М. Кучера, і передала їх в часі своєї півгодинної програми „Панорама" журналістка п-ні Валентина Моравецька. Одна із цих програм була присвячена 56-ій річниці створен-

ня дивізії „Галичина", а друга–55-ій річниці боїв під Бродами. Пані В. Моравецька переслала копії запису з обох передач, так само як вона зробила з попередніми станичними передачами, до колеґ–журналістів у Харкові для використання у передачах для місцевих слухачів.

Члени станиці брали участь із станичним прапором у Зеленосвяточній панахиді, яку служив владика Лаврентій Гоцуляк в сослуженні 11-ти священиків Едмонтонської Епархії. Він також сказав гарну проповідь, присв'ячену борцям за волю України. Члени станиці брали участь у святкуваннях Українського Дня і Свята Державности, що їх уряджує місцевий відділ КУК. Станиця співучащала з Українською Стрілецькою Громадою та Організаціями УДФ у відсвяткуванні свята Покрови.

Підчас літа голова станиці побр. М. Блавацький їздив в Україну і через нього станиця передала для музею 1-ої УД УНА у Львові книжку майора М. Лоґуша „Дивізія „Галичина" в англійській мові, „Збірник Станиця Едмонтон", що його зладив М. Кучер. Крім того, М. Кучер передав ще деякі речі і фотографії, які відносяться до історії Дивізії; він переслав зі своєї збірки певне число книжок, журналів, як також „Збірник Станиці Едмонтон" для станиць Галицького Братства у Тернополі й Івано-Франківську.

Минулої осени, при помочі побратимів М. Зубрицького і М. Левицького, зібрано між членами станиці певне число річників журналу „Вісті Комбатанта" й інших журналів та книжок з дивізійної тематики, які спакував у двох пачках для Галицького Братства у Тернополі (вагою 30 кг) і до Івано-Франківська (вагою 39,5 кг).

Наші організаційні референти М. Зубрицький і І. Максимів та касир М. Свистун час від часу, по закінченні ширших сходин чи імпрез, уряджують для присутніх смачну перекуску не тільки з солодким і кавою, але також з холодними й гарячими напоями. При цім присутні мають нагоду пригадати свої переживання та поділитися своїми воєнними спогадами. Вони відповідали за проведення збірки на цвинтарі св. Михаїла підчас Зеленосвяточної панахиди на втримання воєнних могил українських вояків, яким займається Братство „Броди-Лев", а також на пресфонд журналу „Вісті Комбатанта" і різдвяної коляди для воєнних інвалідів, вдів і сиріт.

Цьогорічна збірка на інвалідів була в сумі 555 дол., жертводавцями були: Косинський І.–50, Прокоп З.–40, по 20: Цимбалівський Л, Гулька П., Кучер М., д-р Саварин П. і Стадничук І., по 10: Басараб М., Блавацький М., Бойко В., Будний В., Боєчко С., Чучман Р., Дри-

нич Р., Думанський В., Федеркивич Я., Косик П., о. д-р Камінський Е., Костюк С., Левицький М., Максимів І., Небожук Б., Пришляк П., Стефанишин М., Свиґтун М., Шміґельський М., Вархола І., д-р Варениця М., Вавринчук І., Войновський А., Зубрицький М., Радьо Д., Корш В., Бабій Я., Духній В., Різник В.,Богатчук М., Сисак Г. і Марків Г., по 5: Багнюк В., Дацьків П. і Лощук І.

М. Кучер

ЗУСТРІЧ ІЗ СТАРШИНАМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В МОНТРЕАЛІ

Два рази в році приїжджають до Військової Академії у Сан Жан (50 км від Монтреалю) старшини Збройних Сил України, щоб вивчати французьку або англійську мови. Вже ввійшло в традицію влаштовувати зустрічі з кожною групою. Саме 5 грудня 1999 року Монтреальська Станиця Братства, представники Української Стрілецької Громади, УПА і Канадського Леґіону відбули таку зустріч з шостою групою. Багато з них є викладачами у військових училищах. Чотирнадцять вивчало англійську мову, а чотири–французьку. В групі було дві жінки: одна цивільна, яка працює в Міністерстві Оборони у відділі зовнішних зв'язків, а друга, ст. лейтенант, яка працює у штабі Чорноморської Фльоти. (Її батько, капітан 1-ї ранґи ЧФ, Лупаков, в 1998 році відвідував Канаду й був в Монтреалі).

Підчас цих зустрічей інформуємо старшин про Дивізію та передаємо їм інформації про нас. Вони читали про нас у совєтській пресі в односторонньому насвітленні, і тепер їм було цікаво зустрінутися з нами й почути від нас вияснення, чому ми пішли до Дивізії. Во-ни цікавляться історією та шукають правди. Ніхто з них нічого не знав про злочинства вчинені НКВД після „визволення" Західньої України.

Станиця подарувала кожному книжку Гайке англійською мовою, інформативні листки та статті про Дивізію, УПА і Канадський Леґіон.

Після зустрічі і прочитання розданого матеріялу, в них зродилося багато питань. Підполковник, що відповідав за групу, потелефонував до голови Станиці і запросив до Сан Жан, щоб з ними ще раз зустрінутися. 13 грудня голова Станиці і М. Височанський поїхали до Сан Жан і там у викладовій залі зустріли знову цілу групу. Витворилася цікава дискусія. Виявилося, що вони всі зацікавилися Дивізією. Шкода лише, що було так мало часу, щоб з ними більше поспілкуватися, бо 18 грудня вони відлетіли до Києва.

СВІТЛИНА ІЗ ЗУСТРІЧІ

1-ий ряд зліва: 1-ий майор. Зуй Олександер–начальник курсу Київського Військового Інституту, 2-ий кап. Румянцев Олександер–викладач Інст. Військових Повітряних Сил, 3-ій майор Мисак Вячеслав–начальник станції супутського зв'язку, 4-ий кап. Попалов Вадим–командний пункт Військ. Морських Сил, 5-та Под'япольська Тетяна–спеціяліст управління міжнародних зв'язків, 6-ий полк. Шемет Олександер–військовий аташе в Українському Посольстві в Оттаві, 7-ий Богдан Маців–голова Станиці, 8-ий о. мітр. Ґайманович Ярослав–капелян Станиці, 9-ий пполк. Баладинський Віктор–оф. Ґенерального Штабу, 10-та ст. лейт. Собіна Тетяна–оф. штабу, 11-ий Височанський Михайло–голова УСҐ, 12-ий полк. Кадкаленко Віталій–заступник начальника голов. Інспек. Цивіль. Оборони, 13-ий Куліш Володимир–член Станиці.

2-ий ряд зліва: 1-ий майор Цівина Сергій–стар. ординатор клініки Гол. Госпіт. МО, 2-ий Гладкий Василь–член Станиці, 3-ій Шаловило Степан, 4-ий Баб'як Богдан, 5-ий Пастернак Степан–члени Станиці, 6-ий полк. Нестеров Олександр–офіцер ГШ, 7-ий ст. лейт. Лунга Андрій–командир артилерійської батерії, 8-ий ст. лейт. Бессараб Сергій–референт-перекладач, 9-ий Кіщук Андрій–прапорононосець Станиці, 10-ий Керик Павло–член Станиці, 11-ий майор Коров'яков Андрій–пом. начальника набувальної частини Військ. Інст., 12-ий Білас Степан–член Станиці, 13-ий Ребізант Степан–представник УПА, 14-ий ст. лейт. Колбун Олексій–командир розвідчої роти (сотні).

3-ій ряд зліва: 1-ий Сербин Іван–член УСҐ, 2-ий лейт. Некітаєв Владислав–командир стрілецького взводу (чоти), 3-ій Плавюк Мирон, 4-ий Багира Василь, 5-ий Чубатий Евген–члени Станиці, 6-ий кап. Стопуряк Андрій–командир батальйону спеціяльного призначення, 7-ий Мазепа Іван–член Станиці, 8-ий Самсон Василь–організаційний реф. Станиці, 9-ий Немирівський Олександер, 10-ий Кушнір Петро–члени Станиці, 11-ий кап. Собко Ігор–викладач Укр. Військово-Медичної Академії.

4-ий ряд зліва: 1-ий Коцур Мирон–член Станиці, 2-ий Паньків Ярослав–секретар Станиці, 3-ій Давидович Ігор–член мирового суду Станиці, 4-ий Лазор Григорій–прапороносець Станиці, 5-ий Бачинський Мирон–член Станиці, 6-ий ст. лейт. Литвін Ігор–оф. Командного пункту бриґади зв'язку, 7-ий Ґайда Микола–член Станиці.

Б. Маців

ЗАГАЛЬНІ РІЧНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ В СТ. КЕТЕРИНС

Старший вік членів Станиці трохи сповільнив її діяльність, але її не спинив. А найліпшим показником діяльности є кожнорічні Загальні Збори, які дають виразний образ проведеної праці.

Цьогорічні 48-і Загальні Річні Збори відбулися 12 січня 2000 року в залі Українського Чорноморського Дому. Уступаючий голова Василь Михаськів відкрив Збори о год. 2-ій при участи 15 членів, привітавши присутніх. Президію вибрано в складі: голова–Володимир Дуб, писар–Добромир Казанівський, член–Михайло Саламон. Предсідник прочитав порядок нарад, протокол з минулорічних Зборів, за хворого Михайла Королюса, відчитав Д. Казанівський, який на внесок П. Коваля і Р. Дощина, прийнято без змін.

Писар Д. Казанівський звітував, що в минулому році Станиця відбула 5 ширших сходин членів і 1 управи. Одержано 12 різних листів і обіжників Крайової Управи, а вислано 22. Вислали ми також святочні побажання до Станиці в Тернополі, з якою лучить нас побратимство. Плекаємо дуже гарний звичай пам'яти наших побратимів, які відійшли від нас, і кожнорічно висилаємо вдовам і родині святочні побажання. Писар подякував від імені Станиці п. Орестові Пуцакові, власникові друкарні „Тризуб", хоч його батьки роджені в Америці, він має щиру українську душу, є великим прихильником дивізійної справи і подарував нам ці святочні картки. Щире спасибі! Стан членства 25.

У фінансовому звіті скарбник Василь Рекуляк подав до відома, що члени Станиці, мимо старшого віку, зібрали і вислали до Крайової Управи 300 дол. за зеленосвяточні жетони і 500 дол. на коляду. Крім того, з каси Станиці і датків членства вислано дворазову допомогу для інвалідів і потребуючих побратимів Станиці в Тернополі 1375.68 канадських дол. Він подякував побратимам за їхню жертвенність, бо джерелом приходів є наш кожнорічний пікнік і добровільні пожертви.

Петро Піжицький, як представник до КУК, брав участь у всіх засіданнях відділу КУК, а як прапороносець виступав з прапором в поминальних богослужіннях і національних і суспільних святкуваннях.

Голова Василь Михаськів подякував членам управи і Станиці за віддану працю для добра загалу в цілому, а нашої Станиці зокрема. Члени брали участь організовано в уніформах з прапором в усіх національних святах і поминальних панахидах. Рівнож дякував за віддану працю членів і їхніх дружин при організуванні нашого

щорічного пікніку, який увійшов вже в традицію в нашому місті. Своєю працею в церквах і всіх організаціях Станиця здобула пошану і визнання всієї нашої громади.

Голова Контрольної Комісії Петро Коваль з членами перевели контролю книг скарбника. Вони ствердили, що праця Станиці була провраджена задовільно, а фінансові розрахунки взірцево. В касі є 3383.28 дол. Внесок на схвалення абсолюторії уступаючій управі схвалено. До нової управи увійшли: голова–Василь Михаськів, заступник–Володимир Дуб, скарбник–Василь Рекуляк, писар–Добромир Казанівський, член–Михайло Королюс. Представники до КУК–Петро Піжицький і Василь Михаськів, прапороносці–П. Піжицький і Богдан Криницький, відвідувачі хворих–Богдан Криницький і Василь Ґураль. Контрольна комісія: Петро Коваль, Василь Катериняк і Василь Деркач. Після виборів присутні висловлювали свої думки про сучасний стан наших побратимів в Україні, про їхнє незавидне становище і наш обов'язок їм помагати. Рівнож члени висловлювали обурення на обвинувачувальні виступи людей нам неприхильних. Дуже важливу точку про відсвяткування 50-ліття існування Братства Колишніх Вояків 1-ої УД УНА передано для сходин управи. Голова подякував членам за співпрацю і просив дальшої помочі побратимів в провадженні Станиці.

Розуміючи велику вартість і потребу журналу „Вісті комбатанта", рішено виділити 50 дол. на пресовий фонд.

О год. 3.15 Збори закрито відспіванням національного гимну.

Добромир Казанівський
писар

ПОВІДОМЛЕННЯ КРАЙОВОЇ УПРАВИ КАНАДИ

- **26-ий Крайовий делеґатський з'їзд відбудеться в Торонті 30 вересня 2000 року, в залі Інституту св. Володимира, 620 Спадайна. Початок о год. 10-ій вранці.**

- **В цьому році припадає 50-ліття заснування Братства в Канаді. Крайова управа, разом з Головною і Станичною управами відзначать 1 жовтня Золотий ювілей бенкетом в залі церкви Успення Пресвятої Богородиці, на вул. Кавтра ч. 2536, Міссіссаґа.**

Наші побратими

СПОМИН ПРО МИХАЙЛА ПІЦЮРУ

Михайло Піцюра народився 20 листопада 1924 р. в селі Зарайсько Самбірського району в сім'ї національно свідомих батьків Ганни і Івана. Початкову освіту Михайло здобув у рідному селі і його поставу та талант неодноразово вчителі ставили за приклад до понаслідування. Вчителі запропонували батькам Михайла післати його в Самбірську учительську семінарію, в якій закінчив трилітнє навчання в 1941-1944. У семінарії духовність молодого талановитого хлопця оформилась. Особливий вплив на його поставу мали, як згодом сам розказував, історичні долі і змагання нашого народу за краще майбутнє. Його славне покоління розуміло, щоб звільнитися з большевицької тиранії, треба брати до рук зброю. Він вступає в ряди дивізії „Галичина". Після військового вишколу Михайло серед тисяч своїх однодумців бере участь у боях проти большевицьких наїздників.

В найбільш загрозливих моментах в житті дивізійників, а в тому і в житті Михайла, сил додавала їм українська молитва і пісня, яка нез'ясованим чаром промовляла до вояцької душі і наповняла її світлом відваги, спокоєм, а деколи і гумором, який дуже був потрібний, особливо, коли Михайло перебував у полоні в Ріміні (Італії).

В 1947 р. дивізійників перевезено до Англії, а в 1950 р. Михайло еміґрував до Канади, де вже оселився його батько, який тікав на захід. В Канаді Михайло пішов в школу, поповнивши свої знання і опанувавши англійську мову, поступив на працю кресляра в Онтарійському міністерстві доріг, яку сумлінно виконував, за що був кількакратно відзначений.

У 1959 р. приїхала в Торонто мати Михайла, а в 1960 р. його сестра Євгенія, яка проживала в Польщі як репатріянка. В цей спосіб родина Піцюрів, після довголітньої розлуки, в 1961 р. засіла урочисто на свят-вечір до спільної вечері, і грімко та радісно колядувала.

На ниві громадської праці Михайло був активним членом Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, займався видаванням популярного обіжника цієї станиці, одночасно був довголітнім членом і секретарем дивізійного хору „Бурлака". Нарисував схеми до книги ма-

йора В. Д. Ґайке „Українська Дивізія „Галичина". Особисто збирав матеріяли про рідну Самбірщину і плянував видати реґіональну книгу. На привеликий жаль, йому не вдалося здійснити багато своїх плянів. Михайло надзвичайно переживав те, що Україна попала після 2-ої світової війни в московську неволю.

Мені пощастило ближче пізнати Михайла саме в громадській праці в Об'єднанні Лемків Канади. Зарівно Михайло, як і я, не були корінними лемками. Михайло свій родовід виводив із Самбірщини, а я з Угнівщини. Але динамічна праця окремих діячів з Лемківщини втягала у свої ряди, як у вир, українців з найрізніших регіонів нашої батьківщини. Вістка про смерть Михайла мене прибила, яка наступила внаслідок автомобільної катастрофи 3 червня 1992 року. Не лише я, але багато його друзів з кожним днем після цієї катастрофи бачили всеяскравіше заслуги свого доброго друга і ще більше дорогим у нашій свідомості ставала постать Михайла. Михайла похоронили на українському цвинтарі св. Володимира в Оквіл біля Торонто в дивізійній секції. Відспівали ми йому „Вічну пам'ять", але розлуку з ним, хто його знав, тяжко пережили. Пережила цю розлуку надзвичайно болісно його рідна сестра Євгенія Швець.

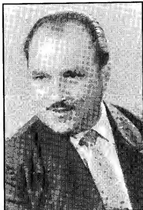
Михайло був великий український патріот і цей його патріотизм повів в ряди дивізії „Галичина", щоб не змарнувати цієї нагоди, яку створила історична шанса послабити большевицький імперіялізм. Власне покійний Михайло на ділі вірив і доказав те, що якщо він не дійде до мети, то по його протоптаній стежці дійдуть інші, але в результаті головну мету народ осягне. Тому без зайвої скромности можна сміло сказати, що його життя і почини заслуговують на почесть. Крім його високої ідейности, як воїна за незалежність України, крім притаманних інших життєвих вартостей національного підходу до життя, він відзначався жертвенністю на українські цілі. На завершення у своєму завіщенню призначив весь свій життєвий доробок у висоті понад 130 000 долярів на фонд ім. Тараса Шевченка у Вінніпеґу, для допомоги Україні і на видавництво книг для поширення доброго імені про Україну.

Ярослав СТЕХ

В пам'ять дорогого Брата Михайла Піцюри на пресфонд „Вістей комбатанта" складає 100 долярів

сестра Евгенія ШВЕД

ЗАСЛУЖЕНИЙ ГРОМАДЯНИН

9 січня 2000 р. виповнилося 76 років мешканця оселі в Новий Ульм, Баварія, пана Василя Вацика. Ювіляр народився в селі Заріччя Надвірнянського повіту Івано-Франківської області, у свідомій селянській родині, де закінчив 7 років навчання, а 1939 року був учнем державної рільничої школи в Жаб'є, тепер Верховина. Невідрадні події 1941-1942 рр. стали причиною його „добровільного" зголошення на працю до Німеччини, і незабаром він є одним із „робітників-рабів" в індустріяльнім центрі Горішнього Шлезьку в Блєхгаммері.

У другій половині 1944 р. зголосився до української дивізії „Галичина". Від травня 1945 р. під німецьким прізвищем (Вільгем Нойманн) перебував у большевицькому полоні в м. Симферополі на Криму, і звідки в березні 1948 р., вже інвалідом, повернувся до Німеччини.

В Німеччині включається у суспільно-громадську працю, як другий заступник голови Комітету будови української католицької церкви, а від 1956 р. і до 1965 р. є його головою, а згодом, до кінця 1968 р. є головою Комітету будови парохіяльного дому, і водночас (1958-59 рік) є головою Кураторії будови дому-домівки для бездержавних чужинців при німецькій соціяльно-молодіжній установі (Юґендсоціяльверк) в Новому Ульмі.

В рр. 1956-67 був співорганізатором літніх парохіяльних (екзархіяльних) виховно-відпочинкових таборів для українських дітей і молоді у Південно-Західній Німеччині. Був учителем в українській суботній школі від 1966 до 1971 року. В роках 1957-1967 він є добровільним пожежником міста.

На весні 1991 р. Василь Вацик організовує гуманітарну допомогу для земляків в Україні, в околиці міста Яворів, Львівської області, а в липні 1993 р. організовує допомогу дітям Чорнобиля, які в тому часі відпочивали в місті Іллертіссен, недалеко від Нового Ульму. В травні 1993 р. нав'язує контакт-співпрацю, що триває і досі з Управою Баварського Червоного Хреста у Новому Ульмі і Управою Німецького Хреста в Штуттґарті і бере участь в допомогових акціях як перекладач-дорадник. З його участю, а частинно із його ініціятиви, в роках 1993-96 ці установи подали допомогу лікарням, санаторіям і благодійним організаціям в Україні приблизної вартости

12-15 мільйонів німецьких марок. При тому В. Вацик 1995 р., особисто відвідав і нав'язав контакти з деякими районними лікарнями у Івано-Франківській області. Від 1 липня 1989 р. він виконує обов'язки Уповноваженого на Европу Братства „Броди-Лев" в ЗСА, що опікується могилами і пам'ятками колишніх українських воїнів та визначних державних діячів, які похоронені в Західній Европі.

Василь Вацик одержав багато листів, почесних грамот і відзначень від різних осіб і установ, в тому: від міністра фінансів Союзного уряду НФР, від посла-депутата Баварського уряду, від голови Новоульмівського Ляндрату, від посадників міста, від Президії Баварського Червоного Хреста, від Обласної Державної адміністрації й Обласного Комітету Червоного Хреста в Івано-Франківську, від депутата Верховної Ради в Коломийщині, Павла Мовчана та від Посольства України в Бонні.

Почесний Хрест і медалю отримав від Президії Австрійського Чорного Хреста в Відні та його Краєвої Управи в Ґрацу (Штірія), який опікується воєнними цвинтарями, в тому числі могилами українських вояків.

Головна управа Об'єднання бувших вояків-українців у Великій Британії признала йому „пропам'ятного хреста", а Головна управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Торонто відзначила В. Вацика „Золотим хрестом за особливі заслуги".

В архіві В. Вацика є численні статті з українських і німецьких часописів про його працю-діяльність, як от: „Молода Галичина", „Яворівщина", „Правда Прикарпаття", „Християнський Голос" і „Шлях Перемоги". У тижневику „Народна Воля" (Надвірна) з 17 лютого 1996 р. є вірш і стаття п. з. „Незабутній Прут", що присвячені славній пам'яті майора УПА „Прута", старшого брата В. Вацика, який на початку березня 1946 р. поляг геройською смертю в „Чорному Лісі", недалеко від Івано-Франківська. В його честь названо одну з вулиць.

Не забули у тім великім селі і нашого ювіляра, який „неодноразово приїжджав у район з гуманітарною допомогою, за яку йому і благодійним організаціям Німеччини вдячні жителі району та рідного села".

Василь Вацик є дописувачем про життя української громади в Новому Ульмі.

Сердечно бажаємо йому обильного Божого благословення, доброго здоров'я, життєвого оптимізму на „многая і благая літа" в крузі своєї родини та приятелів і знайомих.

Б. Ш.

Відійшли у вічність...

СТЕПАН МАГМЕТ

7.XI. 1923 – 10.II. 2000

У м. Савт Орендж, штату Ню Джерзі, в свойому домі, по довгій недузі, відійшов від нас один із кращих членів, член управи Станиці–Імпрезовий референт, відомий майже всім дивізійникам і українській громаді–гуморист Степан Магмет, якого називали українським Баб Говпом. Писав колись Йосиф Гірняк, що акторам на сцені б'ють „браво", а по смерті–забувають...

Не так було з побратимом Степаном, бо хоча наша громада в останніх роках дуже змаліла, все таки до погребового закладу „Литвин–Литвин" чисельно прибули побратими по зброї з прапорами, аби віддати останній салют. Від Братства і Станиці прощав Покійного голова Крайової управи побр. Петро Буняк. На жаль, від родини нікого не було, бо син на далекій Фльориді якраз пройшов важку операцію горла і не міг прибути, лише просив, аби Станиця зайнялася похороном, що ми дуже радо виконали.

Побратим Степан, по втраті дружини, також акторки Валі Калин, дуже заламався духовно і фізично:попав у „депресію", почав забуватися (початки хвороби Альцгаймера), втрачати орієнтацію, а на кінець–викінчив його „стровк"–параліч. Покійний мав щастя (з родини нікого ж не було), що доглядали Його новоприбулі з України–редактор „Свободи" п-н Лев Хмельковський і його дружина Леся, які опікувались Степаном, як рідним, за що їм щира подяка від нас, бувших вояків.

Похоронено Степана, заосмотреного Св. Тайнами, з церкви Ів. Хрестителя в Нюарку на українськім кладовищі Св. Андрія в Бавнд-Бруку. І тут Степан „мав щастя", дякуючи побратимові Ярославові Закалякові, котрий „умудрився" дістати місце (бо вже давно місць немає) між М. Понеділком і І. Керницьким, так, що „сумно їм не буде!"...

Любив часто згадувати веселі моменти з фронту, ня якому був радистом („функером") в артилерійському полку Дивізії.

Народився Степан Магмет в се-

лі Жовчів, Рогатинського повіту в патріотичній селянській родині Пилипа і Софії Магметів. На 16-му році життя стає сиротою, виховує його старша сестра Параня.

З юнацьких літ належав до укр. підпільної орг., грав в театрі і т. п. Коли настав час боронити Україну, без вагання Степан вступає до 1-ої УД УНА (мав ранґу підстаршини). Повоєнні обставини закинули Степана до м. Філлях (Австрія), де в „ДП"-таборі продовжує грати в театрі; зустрічає Галину Вахніну, одружується. Подружжя мало одну дитину–сина Мирона. До Америки прибув С. Магмет з родиною в січні 1950 р. Поселився в м. Елізабет, Н. Дж., безпосередньо включившись в працю української громади. На „хліб насущний" заробляв, працюючи у фабриці аж до пенсії.

У серпні 1997 р. Спілка Театральних Діячів України, з нагоди свята Незалежности, нагородила Степана Магмета „Почесною Грамотою" за великий вклад у розвиток театрального мистецтва в діяспорі. Разом з відзнакою надійшло вітання від провідників Об'єднання Мистців української сцени в діяспорі Ілярія Кушніренка та Йосифа Терлецького. 24 січня 1998 р. про цю подію писала „Америка".

Спи спокійно, Дорогий Побратиме!.. Щире вояцьке співчуття синові Миронові, невістці Гарлі, внукові Лесику.

Управа Станиці в Нюарку
(В. Пелехатий–секретар)

П. С. Син Мирон Магмет в пам'ять Батька Степана пересилає 100 дол. на видавничий фонд „Вістей Комбатанта".

РОМАН ДЕМКІВ

20.1. 1927 – 26.X. 1999

Роман Демків родився в Хренові, біля Львова, був сином отця Миколи і Людмили Демків. По виїзді батька до Канади на місійну працю, Роман з мамою, братом і сестрами жив у Буську. Тут закінчив народну школу, а відтак вступив до торговельки у Львові. Навесні 1944 року зголосився до дивізії „Галичина". Відбув підстаршинський вишкіл і служив в артилерійськім полку. Полон відсидів у Ріміні, Італія, а потім в Англії. Після звільнення приїхав до мами в Торонто в січні 1952 р. В 1955 році одружився з Орисею Каламунецькою, дочкою професора доктора Степана і Дарії. Працював і вчився та 1959 року завершив свою освіту дипломом „Bachelor of Bisines Administration". Виховав чотирьох синів і діждався п'ятеро внучат. Був надзвичайним батьком і справжнім приятелем синів і цілої родини.

Відійшов від нас після довгої боротьби з недугами серця. Похорон провадив о. Дирів з парохії св. Покрови. На цвинтарі прощав Романа побратим К. Когутяк. В похоронних відправах взяли участь

понад 350 членів Торонтонської поліції. Це друзі і зверхники середущого сина Мирона, заслуженого сержанта дедективів у „Major Crime Unit". Спочиває побіч своєї мами і батьків дружини на цвинтарі „Проспект". Дружина попрощала Романа глибоко релігійним віршом, кінчаючи:

Спи спокійно і безжурно
Милий мужу–батьку–діду, а
Ми тут співом заглушимо жалі
І щастя тихе у сім'ї
Нам дасть цілющу силу в груди.
Прощай!

Все твоя Орися

МИХАЙЛО ЛУЩАК

16.XII. 1921 – 10.II. 2000

Покійний народився в Рудниках пов. Підгайці, помер по довгій недузі в Ной Естінґ біля Мюнхену, де проживав. Служив в артилерійському полку, де пройшов вишкіл радиста. До виходу на пенсію працював по фаху в радіостанції „Свобода" в Мюнхені. Був активним членом ОУН, примірним членом Б-ва та щирим патріотом. Похоронів довершили всеч. отці: Любомир Федорак й Ігор Сапун, що прощав Покійного від Церкви. Від ОУН прощав п. Андрій Куцан, від Б-ва кол. вояків 1-ої Див. УНА мґр. Богдан Шарко, від ЦПУН–Степан Костюк і від „Підгаєчан"–інж. Григорій Комаринський. На могилі були покладені вінки від ОУН та Дивізійників. Покійний залишив у смутку дружину із сином, невісткою і двома внуками.

В. Й. П.

Друзі

ІВАН ОЛІЙНИК

1925 – 1999

Після довгої і важкої недуги відійшов у вічність на 74 році життя, у Ворм Мінерал Спрінґс, Фльорида, довголітній член Братства кол. вояків 1-ої УД УНА Іван Олійник.

Народився Іван в селі Котів, Бережанського повіту, у свідомій і патріотичній родині Омеляна і Оксани Олійників. Народну школу закінчив в рідному селі, а до гімназії ходив у Бережанах. Вже молодим хлопцем належав до юнацтва ОУН і як зв'язковий між Бережанами і Львовом часто наражав своє життя. Одного разу, перевозячи важливі документи і гроші, його зловили й він ледве вирвався живим з рук німецької поліції.

У рядах Дивізії пройшов вишкіл у Нойгаммері та брав участь в боях. Свої фронтові дії описав у споминах п. н. „Дорога в невідоме", поміщених у цьому числі „ВК", ст. 86.У 1947 році одружився із Стефанією Русак, з якою мали двох синів Евгена і Романа.

Прибувши до Америки, супружжя Олійників осіло спершу в Нью-Йорку, де перебували до 1953 року, а опісля перенеслись до Бетг, Н. Й.,

де Іван працював аж до своєї пенсії, до 1995 року. Він був активним членом Братства кол. вояків 1-ої УД станиці у Рочестері і часто репрезентував свою станицю як прапорщик. Останні роки, як емерит, Іван з дружиною провів на Фльориді. Він завжди брав жваву участь в житті української громади, та був активний при церкві.

26 грудня в похоронному заведенні „Фарлі", о. мітрат Володимир Волощук відслужив парастас при співучасті української громади та гідного числа побратимів-дивізійників. Від вояцької братії і друзів прощали покійного д-р Володимир Король та Анастас Кобрин. Похоронні відправи відбулися 27 грудня в укр. кат. церкві „Входу в Храм Пресвятої Богородиці". Їх довершив о. мітр. Володимир Волощук. Поховано його з належними почестями на поблизькому цвинтарі у Веніс.

Покійний залишив в глибокому смутку дружину Стефанію, синів Евгена і Романа з родинами, а в Україні сестри Марію і Анну та брата Степана.

Мирон Радзикевич

ЯРОСЛАВ ҐАБА

12.VIII.1922 – 8.I.2000

Дня 8 січня, 2000 відійшов у вічність Ярослав Ґаба, бувший десятник-писар, із рядів 1-ої Української Дивізії УНА, проживши 77 літ. Залишив покійний горем прибиту дружину Лесю, та двох синів Доналда-Григорія та Роберта-Юрія. Ярослав народився в селі Кути, Буського району, Львівської области, в сім'ї залізничного урядовця Івана й Анни, з дому Ґоґоша. Дитячі роки проживав на селі, а середню освіту здобув у Бродах, закінчуючи пізніше у Філії Української Гімназії у Львові. Учительську Семінарію успішно покінчив матурою в 1942 р. у Яворові з повним правом навчання у народних школах. Працював учителем в селі Переволочна та Боложинів. Зголосився добровольцем та був покликаний у перші ряди Дивізії в 1943 р. Пройшовши військові вишколи у Гайделяґрі, Мюнхені та Нойгаммері, де вже у 1944 р. був назначений писарем при зенітній артилерії 8,8 см, одержуючи ступінь канцелярійного десятника. Був учасником боїв під Бродами, нагороджений Залізним Хрестом 2-ої кляси. Згодом приділений до канцелярії спеціяльних звідомлень, проходячи через Словаччину та Юґославію аж до закінчення війни

Перебув полон під англійською охороною від травня 1945 р. до 1947 р. в Ріміні, Італія, де працював учителем у полковій та ремісничій школах, як також був редактором полкової газети „На зустріч". Від 1947 року перевезений до Англії, де працював у таборому заряді аж до дня звільнення–14 січня 1949 р.

До Канади переселився в 1951 році та почав фізично працювати у фірмі „Cowin Steel & Co" аж до відходу на пенсію в 1987 році, пробивши 36 років. У міжчасі одружився у Вінніпезі із Лесею Мацух в 1954 р. виховуючи двох синів–Доналда–хеміка та Роберта–геолога.

Належав покійний до церкви св. о. Миколая, був членом Братства Дивізійників, Т-ва Рідна Школа, Осередку Культури та Освіти, сим-

патиком усіх українських націоналістичних установ, дописував до різних газет та був автором багатьох статей, дописів та репортажів. Провадив примірне, родинне, невибагливе життя в оточенні своєї родини та близьких друзів, не забуваючи про своїх рідних в Україні.

Заупокійну панахиду відправив преп. о. Христофор Заяць при співучасті о. диякона Віктора Ґумницького, родини, побратимів та приятелів. Після жалібного Богослужження, яку відправив преп. о. Ізидор Дзядик, поховано Ярослава на цвинтарі Пресвятої Родидни.

Нехай вільна канадська земля, його прибраної Батьківщини, стане йому легкою!

Михайло Романюк

Дружина Леся і родина покійного Ярослава щиро дякують всім, хто прийшли попрощати покійного. Особлива дяка для Станиці Дивізійників у Вінніпеґу, що так урочисто відпровадили свого побратима „Славка" на вічний спочинок.

Родина!

Іван ГЛУБІШ

7.III. 1922 – 20.XII. 1999

Іван Глубіш у центрі.

Народився в с. Маковисько на Ярославщині (тепер Польща), а 23 жовтня 1943 р. зголосився до Дивізії. Поранений у липні 1944 р. у боях під Бродами, попав до совєтського полону й був засланий до Сибіру. На Україну, зокрема, до Дрогобича повернувся через 10 років.

Був членом управи Дрогобицької станиці Галицького Братства 1-ої Української дивізії УНА.

Спомини Івана Глубіша „З-під Бродів на Сибір" були поміщені в часописі „Галицька зоря", ч.4, 1999 р.

Як нев'янучий вінок на могилу покійного Побратима Володимира Гузара (див. „Вісті комбатанта" ч. 1, 2000 року, ст. 125) на фонд допомоги інвалідам в Україні зложили:

по 50 дол.: А. Коморовський, Р. Чолкан; **по 25 дол.**: Л. Бабій, М. Бігус, Я. Ботюк, Ст. Ґула; **по 20 дол.**: В. Бибик, М. Бойко, І. Бурда, д-р В. Верига, Я. Гнатків, П. Дем'янюк, Б. Жаровський, М. Засідко, К. Когутяк, М. Костишин, І. Кушніренко, Б. Левицький, В. Левицький, Л. Левицький, І. Падик, М. Рудзік, А. Семанишин, А. Чорній, В. Чупринда; **по 10 дол.**: Л. Андрійчук, Л. Бекесевич, Ю. Вільшинський, Е. Логаза. **Разом 600 дол.**

Збірку провів М. Засідко.

Жертводавцям і збірщикові щиру подяку складає Братство кол. вояків 1-ої УД УНА.

З листів до редакції

ЛИСТ З ШВЕЦІЇ ДО ДИВІЗІЙНОЇ СТОРІНКИ-ІНТЕРНЕТ

Dear Sir,

I have read with great interest the articles concerning the Galicia Division. During many years I have–as once a student in history and with a special interest in Ukrainian history–read in newspapers and looked at television programmes concerning modern East European history. When they write (very often the writers seem to be disappointed that the USSR collapsed) about Ukraine, the message is that the Ukrainians were collaborators to Nazi Germany and a people of traitors. They do not know the history of Eastern Europe and they are brained-washed by Russian and Soviet propaganda. Much research must be made to take away the Soviet propaganda from the views of Russian and Ukrainian history. We must get away from the Russocentric perspective. I try myself to contribute by writing an overview of the history of Ukraine for Swedish people and the articles concerning the Galicia Division was of great value to me to get a "contra picture" of what is very often written about Ukraine in the second world war.

Thank you for interesting pages.

Ulf Pauli, Malmo, Sweden, Sender: ulpa@m.ist.se

Дорогі Побратими! 22.I. 2000

Якось так склалося, що я був свідком задуму, написання і публікації спогадів Побратима Я. Панькова під заголовком: „Рімінський ансамбль „Бурлака" в моїй пам'яті".

Вважаю, що тільки „Бурлаківці" можуть висловлювати свою думку, або зауваження щодо цих споминів.

Я, як „аутсайдер", додам, що тема була... „в моїй пам'яті". П'ятдесят років, це досить багато, тому кожен з нас пам'ятає лише те, що йому було найблище. Отож, хочу додати слідуюче: автор книги просить учасників доповнити ці спомини. Після того, як вже пройшло півстоліття, багато дечого забулося і тому, якщо автор в своїй книзі когось менше згадує, то тільки тому, що час вже стер з пам'яті ці спомини.

Накінець, побратимові Я. Паньківу треба бути вдячним за те, що спромігся це написати, бо подібних спогадів нам, дивізійникам, дуже бракує, а tempus fugit.

З побратимським привітом
Б. Баб'як

(Продовження із ст. 1)

РІДНА МОВА

ДО ІСТОРІЇ 1-ої УД УНА

ОПІНІЇ

ГУМОР І САТИРА

СПОМИНИ

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

УКРАЇНЦІ ПОЗА МЕЖАМИ БАТЬКІВЩИНИ

ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ: